

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

BAROKA MODE KURZEMĒ 17. UN 18. GADSIMTĀ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas „Mākslas”

Starpkultūru sakaru Latvija - Francija apakšprogrammas

4. kursa studente Inese Baranovska

(ID Nr. 20100306)

Darba vadītāja:

Lekt. Simona Sofija Valke

/paraksts/

Rīga

2014

SATURS

IEVADS	3
1. MODES JĒDZIENA SKAIDROJUMS	6
1.1. Baroka modes raksturojums.....	8
1.2. Modes izplatīšanās ceļi Eiropā.....	13
2. VĒSTURISKAIS KONTEKSTS BAROKA LAIKA LATVIJĀ UN KURZEMĒ	19
2.1. Jelgavas pils	23
2.2. Rundāles pils.....	26
3. LATVIJAS BAROKA MODES SPILGTĀKĀS IEZĪMES UN TĒRPU VEIDI.....	28
3.1. Augstmaņu mode	29
3.2. Vienkāršo hercogistes iedzīvotāju un kalpotāju apģērbs	36
3.3. Apbedījumu tērps.....	39
3.4. Tautastērpi	43
NOBEIGUMS	50
TĒZES	52
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	56
SUMMARY	59
RÉSUMÉ	60
PIELIKUMI.....	64

IEVADS

Baroka laiks Eiropā ir bijis viens no spilgtākajiem un vizuāli krāšņākajiem laikmetiem vēstures gaitā, kas ieviesis daudzas pārmaiņas gan cilvēku dzīvē un to paradumos, gan arī visās pārējās jomās. Šajā laikmetā vērojama strauja industriāla attīstība, kas sekmējusi dažādu luksa preču, apģērbu attīstību un izplatību Eiropā. Baroka stils izplatījās arī Latvijas teritorijā, kad latviešu tauta atradās diezgan sarežģītā situācijā, jo poļu un zviedru valdīšanas laikā latviešu tradīcijas, kultūra un, protams, apģērbs bieži vien iespaidojās no pastāvošās varas un kultūras modes tendencēm, daļēji pārņemot to raksturu, taču ne pilnībā, atstājot arī savas individuālās tērpu variācijas.

Bakalaura darba tēma tika izvēlēta, jo studējot Francijas un Latvijas starpkultūru programmā un interesējoties par baroka stilu un baroka modi kopumā, darba autore otrā un trešā kursa darba ietvaros ir pētījusi baroka laikmetu un modes tendences, padziļināti interesējoties par apģērba modi Francijā. Francijas baroka mode ir bijusi modes etalons šī laikmeta modei Eiropā un ir iespaidojusi vispārējo baroka modes attīstību. Balstoties uz iepriekšējos gados uzkrātajām zināšanām par baroka modi, darba autore, savā bakalaura darbā, vēlas noskaidrot baroka laikmeta modes aktualitātes, apģērba un modes aksesuāru tendences Latvijas teritorijā un, precīzāk, Kurzemē, jo Latvijas mode vienmēr ir gājusi kopsolī ar Ziemeļeiropas modi, no Francijas reizēm atpaliekot par desmit, divdesmit gadiem. Baroka laika mode uz pārējo gadsimtu modes fona ir izcēlusies ar savu krāšņumu un dekoratīvātāti, tādēļ, darba autore, ir izvēlējusies padziļināti pētīt tieši šī laikmeta modes iezīmes Latvijā.

Apģērbs un modes vēsture Latvijā ir ļoti maz pētīta tēma, taču apģērba, un aksesuāru lietošanas tendences sniedz ļoti spilgtu priekšstatu par konkrētā laikmeta dzīvesveidu, tradīcijām, pastāvošo kultūru. Cilvēka vizuālo izskatu tieši vai netieši ietekmē sabiedrībā valdošie uzskati un kultūras konteksts kopumā, kā arī, pētot modes tendences, ir iespējams izprast pastāvošā laikmeta raksturu. Apģērbs atspoguļo katra laika posma estētiskos ideālus, cilvēka piederību konkrētam sabiedrības slānim, arī indivīda personību un raksturu, tāpēc jauni pētījumi šajā sfērā ir nozīmīgi un nepieciešami.

Bakalaura darba galvenais mērķis ir apkopot un pētīt informāciju par 17. un 18. gadsimtā Kurzemē valdošās apģērbu modes īpatnībām laikā, kad Eiropā un arī Latvijā, valdīja baroka stils. Noskaidrot, kāds bija modes raksturs un modes aktualitātes.

Lai sasniegtu darba mērķi tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) pētīt literatūras avotus par baroka laika modes attīstību Eiropā, pievēršot pastiprinātu uzmanību modes tendencēm Latvijas teritorijā;
- 2) pētīt uzskates materiālus: restaurētus tērpus Latvijas baroka piļu muzejos un vizuālās liecības, kuras uzskatāmi atspoguļo konkrētā laikmeta modes iezīmes;
- 3) apzināt Latvijas baroka stila attīstības ekspertu viedokļus par modes tendencēm Kurzemē baroka laikā;
- 4) analizēt Kurzemes baroka modes tērpu detaļas un atspoguļot raksturīgākās modes tendences.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, 3 pamata nodaļām ar apakšnodaļām, secinājumiem, nobeiguma jeb tēzēm, anotācijas latviešu, angļu un franču valodās, izmantotās literatūras saraksta un pielikumiem.

Pirmā nodaļa iepazīstina ar modes jēdziena skaidrojumu. Šī nodaļa ataino modes pamatprincipus un uzdevumus, baroka stila vispārējās iezīmes un tendences, kā arī vizuālās atšķirības no pārējiem mākslas stiliem. Šī nodaļa ļauj izprast, kāda ir bijusi modes attīstība Eiropā un kā Eiropas modes tendences ir ietekmējušas Latvijas teritorijā un Kurzemē valdošo modi. Trešajā nodaļā ir iekļauts arī vispārējs baroka modes raksturojums, lai parādītu baroka modes kopainu un tās raksturu. Tiek aprakstītas tērpu izgatavošanas nianšes, veidi, kā un kur tikuši iegūti izejmateriāli rotu un tērpu darināšanai.

Bakalaura darba otrajā nodaļā tiek skaidrots vēsturiskais konteksts Latvijas teritorijā no 17. gadsimta līdz 18. gadsimtam. Tajā tiek runāts par pretrunīgo un nemierīgo politisko un ekonomisko situāciju Latvijas teritorijā un Latvijas baroka modes attīstību. Nodaļa vēsta arī par Kurzemes hercogistes uzplaukuma posmu, par sekām, ko atstājuši nemitīgie kari un nevienlīdzīgo sociālo situāciju. Šajā nodaļā tiek uzskaitītas arī Latvijas baroka laika pilis, kas uzskatāmas par baroka modes centriem un vietām, kurās attīstījusies smalkā galma kultūra un līdz ar to bieži tikuši demonstrēti krāšņie baroka tērpi un aksesuāri. Šajās pilīs ir saglabājušās lielākā daļa no nedaudzajām vizuālajām liecībām par

konkrēto laikmetu Latvijas teritorijā, kā arī šo piļu muzeju krājumos ir atrodami informācijas avoti, kas raksturo baroka modes tendences.

Trešā bakalaura darba nodaļa izklāsta un analizē Latvijas baroka modes spilgtākās iezīmes un tērpu veidus. Šī nodaļa izdala augstmaņu un zemāko sabiedrības slāņu tērpus, kas krasi atšķirās, jo baroka laikmetā sociālā hierarhija bija stingri nodalīta un viens no visuzskatāmākajiem pierādījumiem bija personas nēsātais tērps. Tāpat šajā nodaļā ir izdalīti arī apbedījumu tērpi un tautastērpi. Apbedījumu tērpi ir praktiski vienīgie tērpi, kas ir saglabājušies no baroka laika, tāpēc tiek izdalīta apbedījuma tērpu sadaļa, kurā tiek aplūkota to specifika. Kā mūsdienās, tāpat arī baroka laikmetā, tieši tautastērps ir bijis svarīga kultūras sastāvdaļa, kas reprezentējis estētiskos principus un tautas apģērba gaumi, tāpēc kā beidzamā apakšnodaļa ir iekļauta tautastērpu sadaļa. Šī sadaļa apkopo arī Latvijas baroka stila attīstības ekspertu viedokļus par modi Kurzemē laikā, kad valdīja baroka stils, kā arī parāda viņu personīgo viedokli par šo tēmu.

- Bakalaura darbā tiek pētīti apģērba nolikumi, kā piemēram, Nikolausa Mollīna „*Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē - godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērba nolikums*”, Taigas Skanes pētījums „*Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620,*” kā arī ārzemju autoru pētījumi, kā piemēram, Bury Palliser pētījums „*Histoire de la dentelle*” par mežģīņu attīstību Eiropā.

- Tāpat darba izstrādes procesā veiktas intervijas ar Imantu Lancmani – latviešu mākslas vēsturnieku, Rundāles pils muzeja direktoru un baroka stila ekspertu Latvijā; intervija ar Dairu Līdaku – Rundāles pils muzeja tekstīliju restauratori, kas laikā, kad tapa šis bakalaura darbs, veica Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērpa restaurāciju, kas ir izteikts baroka laika tērps, un intervija ar Bauskas pils muzeja galveno speciālisti pētniecības darbā Taigu Skani, kas ir padziļināti pētījusi Kurzemes hercogistes apģērba modi un veidojusi izstādi par tērpiem un rotām Kurzemes hercogistē.

- Darba autore pētījusi arī baroka laika priekšmetus – restaurētus tērpus, portretus, rotu fragmentus Kurzemes piļu muzejos un Jelgavas pils hercogu kapenēs.

Bakalaura darba izstrādes laikā darba autore veic pieejamās literatūras un elektronisko interneta resursu izpēti, pielieto tiešās intervijas metodi un veic pētījuma datu apstrādi.

1. MODES JĒDZIENA SKAIDROJUMS

Liela daļa no modes definīcijām modi raksturo kā pārejošu, īslaicīgu konkrētu apģērbu un aksesuāru lietošanas parādību, kas skar lielu cilvēku skaitu un ietekmē viņu gaumi. Laika gaitā mode jēdziens, pirmkārt, ticis attiecināts uz privilīģētu augstāko aprindu sabiedrību. Šis fenomens parādījās jau viduslaikos un sekmēja valstīs dažādu ekstravaganšu lietu izplatību. Jāmin, ka ļoti straujš modes uzplaukums aizsākās 17. gadsimtā, kad modi diktēja galms un galma kultūra. Šajā laikā zemēs izplatījās spēļu lelles. Lelles bija modeļi, uz kuriem šuvēji varēja trenēties un pilnveidot savu talantu apģērbu darināšanā. Vārds „mode” cēlies no latīņu vārda „*modus*”, kas tulkojumā nozīmē – veids. Mūsdienās vārds mode galvenokārt asociējas ar apģērbu un tērpu veidiem, kas tikuši nēsāti konkrētā laika periodā.¹

Tērpu vēsture, vienmēr, tikusi saistīta ar modes attīstību. Lielā mērā modes fenomens sevī slēpj pretrunu. No vienas puses tā ir cilvēces kultūras sasniegums, kura mērķis ir izcelt individualitāti, bet no otras puses tajā ir arī pārmantota tendence atdarināt tērpu un līdzināties visiem pārējiem cilvēkiem. Mode atspoguļo katra laika posma estētiskos ideālus un ir zināms, ka katras paaudzes pārstāvji vienmēr ir identificējušies ar sava laika modes ikonām un elkiem.²

Tērpu modi vienmēr ir iespaidojuši laikmeta politiskie, sociālie, reliģiskie apstākļi, kā arī konkrēta apgabala tērpa raksturs ir bijis pielāgots atbilstošās vietas klimatam un ģeogrāfiskajam stāvoklim.³

Ir iespējams iedalīt vairākas modes funkcijas. Pirmkārt, mode var izpausties kā fantāziju spēle un kaprīze. Otrkārt, mode dod iespēju izvairīties no vienveidības un garlaicīgiem ieradumiem lietotajā apģērbā. Treškārt, tā var būt riska forma, kas saistīta ar jaunievedumiem. Ceturtkārt, modi var izmantot seksuālo vēlmju izcelšanai vai maskēšanai. Piektkārt, mode ir veids kā personībai pārliecinoši izteikt savu „Es.” Visbeidzot, mode kalpo dažādu sabiedrības kārtu un šķiru apzīmēšanai, izvirzīšanai priekšplānā un sociālā hierarhijas noteikšanai.

---

¹ Néraudau, Jean-Pierre. *Dictionnaire d'histoire de l'art*. Presses Universitaires de France – PUF. 1985, 327.lpp.

² Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Madris, Rīga:1998, 150. lpp

³ Lester, Katherine, Morris. *Historic costume*. Chass A Bennett, Illinois:1967, 4. lpp.

Pēc indivīda valkātā tērpa bieži vien ir spriežams par viņa iekšējo būtību, par viņa piederību kādai konkrētai sabiedrības kārtai, klasei, par viņa dzimumu, vecumu, tautību un pat par viņa raksturu.⁴ Mode parāda cilvēku attieksmi pret lietām un dzīvi, morālās vērtības, skatījumu par sabiedrību. Mode neverbāli komunicē.⁵

Svarīgi ir minēt, ka modes robežas ir ļoti nekonkrētas un mainīgas, līdz ar to nav iespējams precīzi definēt kāda konkrēta laika posma modi un tērpus. Modes raksturs veidojas balstoties uz iepriekšējo laiku periodu modes iezīmēm, tām pievienojot jaunās tendences un modes ideālus, un beigu beigās visu to kombinējot un apvienojot.

---

⁴ MacKenzie, Mairi. *Isms: Understanding Fashion*. London: Universe, 2009. 6. lpp.

⁵ Faerm, Steven. *Fashion: Design Course*. Barron's Educational Series, Incorporated, 2010. 144. lpp.

1.1. Baroka modes raksturojums

Balstoties uz baroka stilu, uz tā estētiskajiem kritērijiem, skaistumu izprata kā bagātības, monumentalitātes un varenības izpausmi. To visprecīzāk izteica ar tērpu spilgtumu un krāsainību. Pats cilvēks atkāpās otrajā plānā, pazūdot audumu un rotu daudzumā. Tērps pārvērtās par nepārtrauktu gaismēnu spēli, un tērpa konstrukcija kļuva gandrīz neuztverama - audumā, mežģīnēs, lentēs pazuda cilvēka apveids.⁶

Jāpiemin, ka baroks bija dekoratīvi krāšņs, gleznains un dinamisks stils, kas bija valdošais stils Eiropā laikā no 17. gadsimta 30. gadiem līdz 18. gadsimta vidum, taču no 17. gadsimta pirmās puses tas bija arī vadošais stils Latīņamerikas kultūrā.⁷ Baroks radās Itālijā pēc renesances un manierisma, ko savukārt nomainīja rokoko un klasicisms.⁸ Vēlāk šis stils uzplauka absolūtismā. Itālijā baroka attīstībā izšķir agrīno baroku, dižbaroku un vēlīno baroku.⁹ Tā izpausmes visvairāk bija jūtamas Itālijā, Francijā, Spānijā un Vācijā.¹⁰ Itāliešu valodā termins „*barocco*” nozīmē neparasts un samākslots, spāniski tas apzīmē neregulāras formas akmeni. Vārdu baroks, tā sākuma stadijā asociēja kā kaut ko absurdu, taču tas izraisīja lielu interesi un tādējādi baroks ātri attīstījās it visās jomās. Baroks bija pēdējais lielais un visaptverošais Eiropas mākslas stils pirms Lielās franču revolūcijas.¹¹ Vispilgtāk tas iezīmējās arhitektūrā, tēlotāja mākslā, dekoratīvi lietišķajā mākslā, kā arī literatūrā un, protams, tas atstāja milzīgu iespaidu uz modes attīstību.¹²

Iepriekšējos mākslas stilus pirms baroka var nešaubīgi atpazīt pēc noteiktām pazīmēm, taču ar baroku tas vairs nav tik vienkārši. Baroka ēra bija daudzveidīga, jo tā bija iespaidojusies un sajaukusies ar agrāko laiku mākslām, pārņemot stila īpašības vai interpretējot tās savā daudz spilgtākajā skatījumā.¹³ Taču, izteiktākās iezīmes ar ko baroka laikmetu un stilu var atšķirt no pārējiem ir: dinamiskums, spožums, pompozitāte,

⁶ Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 150. lpp.

⁷ Ikšelis, B. Aivars. *Ceļojums mākslas pasaulē*. Rīga: STALKERS A IK, 2010. 338. lpp.

⁸ Aldersons, Jūlijs. *Mākslas un kultūras vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 40. lpp.

⁹ Turpat.

¹⁰ Ikšelis, B. Aivars. *Ceļojums mākslas pasaulē*. Rīga: STALKERS A IK, 2010. 340. lpp.

¹¹ Gaillard, Denise. *Histoire de l'art*. Paris: Hachette Livre, 1995. 167. lpp.

¹² Blūma, Daina. *Mazā mākslas vēstures terminu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 23. lpp.

¹³ Gombrihs, Hans, Ernst. *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. 387. lpp.

krāsainība, teatralitāte, kustība, ekstravagance, virtuozitāte un smalkās detaļas ikvienā baroka izpausmē.¹⁴

Baroka laikmetā tika pilnveidota zīda un smalkvilnas darināšanas prasme, kas īpaši plauka Francijā un Itālijā. Ar apdrukātiem audumiem izcēlās Anglija, Holande, Vācija, Šveice. Septiņpadsmitā gadsimta pirmajā pusē moderni bija gludi, ar ornamentiem neizrotāti, plāni audumi. Tērpa koptēlā tika uzsvērts matēto un spīdīgo audumu pretstats. Modes audumi bija atlass, tafts, muarē, šifons un smalkvilna. Taču aktualitāti nezaudēja arī lins un batists. Vilnas auduma tērpus gan parasti valkāja sabiedrības zemākās kārtas, toties no smalkajiem audumiem tika darināti augstmaņu krāšņie tērpi. Modes virsotnē atradās mežģīnes, un, lai gan šis materiāls bija dārgs, to tiecās izmantot visas sabiedrības kārtas. Baroka laika Eiropā lielu atzinību guva no Libānas un Ķīnas nākušie zīda audumi. Tomēr, tiem drīz vien nācās sacensties ar pieaugošo apdrukātas kokvilnas popularitāti, kuras ideju Eiropā no Mazāzijas ievada portugāļu ceļotāji. Šo audumu košums un ornamenta motīvu daudzveidība tūlīt guva atzinību.¹⁵

Baroka mode visbiežāk tiek saistīta tieši ar Francijas baroka modes attīstību un, galvenokārt, tieši Francija bija tā valsts, kas diktēja baroka laika modi visā Eiropā. Augstmaņu tērpi bija spilgti, rotāti ar sudraba, zelta izšuvumiem un pērlēm. Tajā laikā valdīja uzskats, ka sabiedriskam cilvēkam katru dienu nepieciešams nēsāt citas drēbes un, lai to uzsvērtu, tērpi tika pārblīvēti ar atšķirības zīmēm. Baroka laika cilvēki izcēlās ar smagu parūku, pārspīlēti lepnu stāju, valdonīgu skatu. Viņu tērpi tika darināti no dārgiem, rakstainiem audumiem, bieži vien neatņemama tērpa sastāvdaļa bija apmetnis. Augstmaņi bagātīgi rotājās ar gredzeniem, auskariem un kaklarotām. 17. gadsimta sākumā bija vērojamas iepriekšējo gadsimtu modes iezīmes, bet turpmāk franču mode krasi mainījās ik pēc divpadsmit līdz piecpadsmit gadiem. Katru reizi šīs izmaiņas iezīmējās ar kādas augstdzimušas personas kaprīzi vai arī tās bija saistītas ar tikumību, reliģiju, ar dažādiem starpgadījumiem.¹⁶

Baroka laikmetā sevišķi strauji attīstījās greznumlietu ražošana un tirdzniecība. Bez brokāta, zīda, samta, tafta un mežģīņu ražošanas uzplauka arī cimdu, lenšu, zeķu, cepuru, apavu, pogu, vēdekļu manufaktūras. Pieauga pieprasījums pēc gobelēniem, kuros ieausti

---

¹⁴Gardner, Helen. *Gardner's Art through the Ages: seventh edition*. Harcourt Brace Jovanovich, 1976. 621. lpp.

¹⁵Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: JUMAVA, 2010. 582 lpp.

¹⁶Freimanis, Igors. *Dendijs cauri gadsimtiem*. Rīga: Drukātava, 2008. 206. lpp. 42. lpp.

antīkie, mītiskie, viduslaiku teiku motīvi, sižeti ar bagātīgu augu un dzīvnieku atveidojumu.¹⁷

Francijā sāka ražot batistu - puscaurspīdīgu kokvilnas audumu, kas iekaroja plašo Eiropas tirgu. Lielākā daļa Eiropas valstu, cenšoties līdzināties Francijas galma spožumam, lielā ātrumā izpirka Francijā ražotos audumus un modes preces. Parīze kļuva par valsts politisko, ekonomisko un kultūras centru ne tikai frančiem, bet lielākajai daļai no Eiropas valstīm.¹⁸

Kā jau iepriekš tika minēts, mežģīnes bija vispieprasītākais tērpa elements un, bieži vien, tieši vīrieši tās lietoja pat vairāk nekā sievietes. Mežģīņu apkakles tika liktas pat uz bruņām, sacenšoties izdomā un kvalitātē.¹⁹

17. gadsimtā Eiropas modē nāca apmetnis, franču valodā ” *manteau*,” kam bija taisnstūra apkakle un tas bija sasiens ar divām auklām. Brīvi sasietais apmetnis parasti izskatījās nedaudz noslīdējis, un, vienu apmetņa malu pārmetot pāri plecam, varēja tajā ietīties, veidojot dekoratīvas pozas un piešķirt gaitai, stājai manierīgumu, kas tajā laikā atbilda labām uzvedības normām. Šo apmetni darināja no vadmalas²⁰, samta, bet sēru gadījumā šuva no melna sarža, kas bija plāns kokvilnas audums. Apmetņa apkakli un malas nošuva ar dažādu krāsu brokāta lentēm. Lielākajai daļai no tērpiem piedurknes kļuva platākas un ērtākas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadsimtu piedurkņu modes tendencēm. Tērpos parādījās daudz vertikālu griezumumu un uzšuvumu.²¹

Kā jau iepriekš tika minēts, Parīzes galma mode, etiķete bija iekarojusi citus Eiropas galmus un cenšoties to atdarināt, Eiropas valstīs bija sācies greznības, izšķērdības un teatralitātes drudzis.²²

1644. gadā Parīzē iznāca grāmata „ Likumi par franču laipnību”, un tajā bija izklāstīti nosacījumi, kā cienījamam pilsonim ir jāuzvedas sabiedrībā. Tika noteikts, kā pareizi ir jāsasveicinās, kā jārīkojas smalkās pieņemšanās, kur un kāds tērps ir atbilstošs, kādā apģērbā drīkst atrasties karaļa klātbūtnē, kā jālieto cepures, cimdi, spieķi, vēdekļi,

¹⁷ Bazin, Germain. *Baroque and Rococo*. London: Thames and Hudson Ltd, 2002. 288. lpp.

¹⁸ Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: Jumava, 2010. 582 lpp. 316. lpp.

¹⁹ Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 150. lpp.

²⁰ Vadmala – blīvi austeris vilnas audums, nekrāsotā veidā pelēkā krāsā. Bieži izmantots vienkāršo ļaužu apģērba ražošanai viduslaikos un jaunajos laikos.

²¹ Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 150. lpp.

²² Turpat. 151. lpp.

kabatlakatiņi, zobeni, pulksteņi un citi aksesuāri. Šī grāmata bija pamats franču galma etiķetei, uzvedības normām un labajam tonim, un tā pamazām kļuva arī par pamatu diplomātisko pieņemšanu un protokolu izstrādei Eiropā.²³

Baroka mode savu kulmināciju piedzīvoja karaļa Luija XIV (*Louis XIV*) valdīšanas laikā, un šis karalis arī diktēja kungu modi. Taču dāmu modes tendences noteica karaļa daudzās favorītes. Konkrētā laikmeta mode nebija vienveidīga, jo katrai jaunajai karaļa favorītei bija savi uzskati, par to, kas izskatās gaumīgi un kāda izskatās eleganta galma dāma. Dāmu mode nemitīgi mainījās - vienubrīd kleitu modē bija liels, dziļš dekoltē, bet vēlāk par gaumīgāko modes elementu kļuva virssvārki, kuri vidū bija pārgriezti un sastiprināti ar lentēm, un kuriem malas bija paceltas gan uz augšu, gan sāniem. Ļoti pieprasīts modes aksesuārs bija dekoratīvas pogas, kas akcentēja tērpa greznumu. Tās tika darinātas no dārgakmeņiem, pērlēm, perlamutra. Cepures, bikses, kurpes, zābakus, vestes un ņieburus rotāja krāsainas lentas, kā arī ikvienai augstdzimušai personai galvā bija speciāli viņai darināta parūka²⁴

Kaut gan iepriekš tika minēts, ka daudz tika kopēta Francijas mode, tomēr pastāvēja arī apģērbu un aksesuāru atšķirības starp valstīm. Kopumā, daudzu valstu vīriešu modē bieži vien parādījās sieviešu modes elementi. Darinot baroka laika apģērbus mērķis, bez vēlmes izcēties un parādīt savu labklājību, bija arī veicināt valsts ekonomiku. Izgatavojot tērpus, manufaktūrās sekoja līdzi, lai, galvenokārt, tie tiktu šūti no pašmāju ražotajiem audumiem, materiāliem un pārdoti uz citām valstīm. Taču, visa pamatā, baroka tērpa galvenais nolūks bija parādīt atšķirības starp sociālajiem slāņiem un piederību pie augstākās sabiedrības kārtas.

Sieviešu modē ļoti bieži lietota tērpa sastāvdaļa bija cieši savilkta korsete ar lielu dekoltē, kuru apakšdaļā turpināja gari zvanveida svārki. Sieviešu kleitu piedurknes nereti tika uzritinātas līdz pat elkoņiem, tādējādi akcentējot greznos mežģīņu uzšuvumus. Garajās un laiskajās pastaigās pa pils dārziem, sievietēm vienmēr bija pieskaņots sezonai atbilstošs mētelis. Interesanti, ka dāmu mode Spānijā, Vācijā, Francijā un Anglijā diktēja, ka

---

²³ Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 147. lpp.

²⁴ Freimanis, Igors. *Dendijs cauri gadsimtiem*. Rīga: Drukātava, 2008. 206. lpp. 43. lpp.

sievietēm nav piedienīgi rādīt pārējiem savus īstos matus un augstdzimušās dāmas to kompensēja ar elegantām parūkām.²⁵

Baroka laika tērpa detaļas tika izstrādātas līdz pēdējam sīkumam un rotātas ar dažādām luksa lietām kā dimanta pogas, zelta uzšuves, smalkas mežģīņu aizdares, sudraba auklas, ornamentēta brokāta dekoratīvās kabatas, taču tā bieži vien bija tikai augstmaņu privilēģija, jo šajā laikmetā valdīja izteikta vēlme atšķirt augstākos un zemākos sabiedrības slāņus un tādējādi, vienkāršās tautas pārstāvjiem un iedzīvotājiem bez karaliskajām asinīm, tas bija liegts.²⁶

---

²⁵ Harris, Sutherland, Ann. *Seventeenth- Century Art and Architecture*. London: Laurence King Publishing, 2005. 440 lpp.

²⁶ Duplessis, Georges. *Costumes historiques des XVI, XVII et XVIII siècles*. Paris: Bibliothèque impériale, 1873. 150 lpp.

1.2. Modes izplatīšanās ceļi Eiropā

Rietumeiropā 17. gadsimta sākumā, kad bija vēl izteikti jūtama nosacīti nesenā viduslaiku garīdzniecības un feodāļu varas sistēmu maiņa uz agrīno absolūtismu, centralizētās monarhijas iezīmes visvairāk attīstījās Francijā un Spānijā. Sabiedrības uzbūves principiem paralēli līdzī mainījās arī augstmaņu ārējais izskats. Ir jāmin, ka izteiktu iespaidu uz augstmaņu modi un manierēm bija atstājis Spānijas galms. 16. gadsimta itāļu renesances harmonisko un cilvēka ķermeņa kustību brīvību respektējošo tērpu, gadsimta beigās nomainīja tērpa valkātāju - valdnieku, tumšas krāsas, zelta izšuvumiem rotāts spāņu parādes tērps ar karkasu, kura ģeometriskā forma deformēja cilvēka dabīgās ķermeņa proporcijas, taču akcentēja augstmaņa bagātību un dižciltību. Ar audumu cieši apvilktais un polsterētais vīriešu kostīms atgādināja metāla bruņas. Korsetē un stieplotajos apakšsvārkos iezmiētais sievietes augums ar saplacinātām krūtīm un līdz ausīm aizsegto kaklu radīja smilšu pulksteņa efektu.²⁷

17. gadsimtā ļoti pieprasīti bija arhitekti, celtnieki, mākslinieki un, protams, arī citi amatnieki, kas pārvietojās pa visu Eiropu. Ļoti strauji attīstījās tirdzniecības sakari, kā arī tekstilrūpniecība. Jaunās modes tendences izplatījās arī starp ne tik turīgajiem iedzīvotājiem kā tirgotājiem un amatniekiem. Galmos dižciltīgajiem izvirzījies palīdzēja ne tikai izcelsme, izglītība un manieres, bet arvien izšķirošāku lomu ieņēma grezns galminieka tērps.²⁸

Kontreformācijas laikā katoliskajās Rietumeiropas valstīs aktuālās spāņu modes tērpa veidus pārņēma arī Baltijas jūras piekrastes zemēs valdošās protestantu dinastijas. Latvijas teritorijā tā bija Ketleru dinastija.

1561. gadā Daugavas kreisajā krastā tika nodibināta Kurzemes un Zemgales hercogiste. Tāpat kā citur Eiropā, hercogistē strauji veidojās galma kultūra, kuras neatņemama sastāvdaļa bija grezni interjeri, izsmalcinātas manieres un noteikts ģērbšanās stils.²⁹

---

²⁷ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Rīga: Hofman Studio, 2012. 21. lpp.

²⁸ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Rīga: Hofman Studio, 2012. 23. lpp.

²⁹ Turpat.

Ikviens vēlējās greznoties, taču atsevišķa sabiedrības daļa apzinājās, ka šāda izšķērdība un nemitīgā izrādīšanās nav pareiza un atbalstāma. Arī kārtu attiecības brīžiem saplūda pārāk daudz un, lai labotu situāciju, tās centās nošķirt ar tērpa un rotu ierobežojumiem, kas liedza sabiedrības zemākajiem slāņiem valkāt pārāk greznu apģērbu, lai augstmaņi izceltos uz viņu fona. Lai izceltu savu pārākumu, Kurzemes valdnieki izstrādāja īpašus galma kārtības un drēbju greznības ierobežojumus zemākajām sabiedrības kārtām. Šajā laikā pastāvēja pat speciālas policijas vienības, kas sekoja, lai zemākās kārtas neiedomātos nēsāt tērpus, kas smalkuma un dārguma ziņā būtu pielīdzināmi hercogu tērpiem. Bija gadījumi, kad kāds vidusšķiras pārstāvis materiālā ziņā pat varēja atļauties greznoties, taču likumi un kārtu ierobežojumi nepieļāva tādas atkāpes.³⁰

1593. gadā Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Molīna (*Nicolaus Mollin*) iespiestais „Karaļa pilsētas Rīgas - Vidzemē - godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums” ir unikāls izdevums, kas parāda, kādā mērā tika ierobežota greznības izrādīšana sabiedrības kārtu starpā. Apģērbu, kāzu un citu svinību nolikumi nenoliedzami kļuvuši par savdabīgu tālaika kārtu sabiedrības spoguļi, turklāt tie precīzi ataino kārtu diferenciācijas pakāpi attiecīgajā laika posmā. Interesants šķiet arī fakts, ka sākotnēji greznības nolikumos vērojams dalījums, nevis kārtās, bet „bagātajos” un „nabagajos”. Apģērbu nolikums nosodīja pārmērīgo greznību apģērbos un arī stingri iedalīja sabiedrības augstāko un zemāko slāņu ģērbšanās stilu.³¹

Nikolausa Molīna apģērbu nolikums apkopo Rīgas Rātes 1593. gadā izdotos likumus, kas nosaka, ka ikvienam ir jāievēro mērenība apģērbā un pilnībā jāatsakās no tādām drēbēm, ko nav pelnījis un nevar nēsāt ar godu, un tās arī nevalkā, ja nevēlas saņemt sodu. Tajā bija teikts, ka pilsētā nav atļauts valkāt samta, zīda, atlasa, damasta apģērbu, kā arī ar samtu apdarinātu virstērpus vai apakštērpus, samta hūtes un spāņu cepures. Taču, tajā arī tika piebilsts, ka ar to nav domātas samta hūtes, ko atļauts valkāt augstākajai kārtai un vidusšķirai, vienīgi tās nedrīkst būt ar sabuļādām. Tika aizliegtas caunādu oderes, dārgas caunu, sabuļu un lūšu ādas- vienalga, vai uz galvas vai mugurā, apģērba ārpusē vai uzšuvumiem-, tāpat arī neatļāva nēsāt apzeltītas jostas, apzeltītus dunčus, āķus vai pogas, ja vēlējās izvairīties no soda.

³⁰ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Turaidas muzejrezervāts, Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 45. lpp. 70 lpp.

³¹ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 5. lpp. 70 lpp.

Nolikums ietvēra arī sadaļu, kurā minēts, ka augstākās kārtas pārstāvji- rātskungi un Lielās ģildes vecākie, drīkst lietot samta audumu mēteļiem, uzšuvumiem apģērbam un svārkiem. Tāpat arī dižciltīgi veci birģeri un citi aristokrāti drīkst lietot samtu, taču tikai savu apakštērpu apmalēm.³²

Tika aprakstīti arī sieviešu modes noteikumi. Sievas un jaunavas nedrīkstēja valkāt zīdu, atlasa un damasta drānas. Aizliegtas bija arī bija sudraba, zelta un pērļu treses, sudrabu un zeltu ap rokām vai uz priekšautiem, pērļu jostas, zelta vai pērļu rokassprādzes, izņēmums bija vienīgi izlocītās ungāru zeltlietas, tomēr vienlaikus ne vairāk kā desmit. Nebija atļautas pērlēm izšūtas somas, īsta samta tupelītes vai kurpes, zīda kamlota vai cita auduma svārki ar trīpa apmali, kā arī lina svārki apakšā rotāti ar samta vai zīda aukliņu. Pilnībā tika aizliegts valkāt arī šarlaka, ripsa apmetņus un svārkus, ja to audums maksāja vairāk nekā trīs ar pusi dālderu olektī, kā arī no zīda kamlota, jo tā skaitījās tikai naudas tērēšana, kuru centās izskaust. Šajā laikā tika aizliegts valkāt arī puķainās mazās sieviešu samta jaciņas un jaunavu kamzoļus.³³

Vidējās kārtas jaunavām tika atļauts nēsāt vienkāršus samta ņieburus un kamzoļus, rotātus ar vienu aukliņu, taču bez jebkādiem izšuvumiem, bet zemākās kārtas jaunavām-augstākais bija damasta ņieburi, taču virs tiem nedrīkstēja vilkt neko no aizliegtajām zīda drānām. Ja šis likums tika pārkāpts, tad drānas, piespiedu kārtā, tika atņemtas. Bija atļauts nēsāt sieviešu samta cepures, bet ar piebildi, ka vienkāršo birģeru un amatnieku sievām jāievēro mērenība cepuru izšuvumos. Arī daļēji vai viscaur sudraboto vai zeltīto aubju nēsāšana tika pilnībā aizliegta, un turpmāk visām sievietēm bija jāpieturas pie pievienotas, vienvēidīgas, vispārīgas galvasrotas un jālieto parasta galvassega vai cepure ar bārksfīm, bebrādas vai caunādas apmali. No rotām tika atļauts nēsāt tikai vienu zelta ķēdi ar tikai vienu piekariņu. Ja kāda no sievietēm vēlētos valkāt greznākas aubes vai mēteļus kā citas, šīm aubēm tomēr būtu jābūt bez jebkāda zelta vai sudraba, labākajā gadījumā tās drīkstēja būt darinātas no tīra zīda, bez treses un pērlēm. Apģērbā nedrīkstēja būt izmantotas vairāk kā trīs caunādas. Tomēr, visu kārtu personām, kas vecākas par četrdesmit gadiem, tika atļauts novalkāt no samta, atlasa un damasta darinātās drēbes, izņemot trīs apģērba gabalus - samta, atlasa un damasta apmetņus, mēteļus un īsos apmetņus, taču jaunus pasūtīt nedrīkstēja. Arī ar liekajām matu cirtām sievietēm bija jāievēro mērenība. Tāpat arī

³² Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 40. lpp. 70 lpp.

³³ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 45. lpp. 70 lpp.

kamzoļus, ņieburus, apkakles un stīvinātās, krototās apkakles nedrīkstēja izšūt ar zeltu vai zīdu augu un lapu rakstā, bet gan tikai rotāt ar vienkāršu aukliņu. Somas nedrīkstēja būt rotātas ar vizuļiem vai zelta, sudraba rotājumiem. Tika aizliegtas greznas, ar pērlēm un akmeņiem rotātas jostas. Nedrīkstēja nēsāt no lina vai kambrē auduma, garas, ar locījumiem rotātas vai izšūtās krototās un cietinātās vai savilkta apkakles, vēdekļa veida apkakles un kakla apsegus, kā arī raiba zīda sieviešu un jaunavu svārkus.³⁴

Kāzu un apģērbu nolikums noteica, ka zemāku kārtu pārstāvjiem ir jāatturas no visu zīda, šarlaka³⁵ un citu aizliegto audumu lietošanas. Tāpat tika aizliegtas arī dārgas zīda treses. Nebija atļauts mēteļus rotāt ar samta uzšuvēm. Kalponēm, bērnuauklēm un sievietēm ar sliktu slavu tika aizliegts nēsāt jebkādu zelta vai apzeltīta sudraba izstrādājumus ne uz galvas, ne pie apģērba. Nolikuma ietvaros bija pat īpaša sadaļa, kurā bija likums, ka apbedījot mirušos, sēru tērpiem jāizvēlas tikai vienkāršākie audumi. Mirušos tika atļauts ietērpt tikai „līča ķitelī un kreklā.”³⁶

Galma tērpu attīstības procesā būtiska nozīme bija Ketleru laulāto draudzeņu piederībai Ziemeļvācijas un Baltijas jūras piekrastes protestantu zemju – Prūsijas, Pomerānijas, Brandenburgas, Meklenburgas, Saksijas, Dānijas un Zviedrijas – valdnieku galmiem. Tur mājāja hercogieņu tuvinieki, kuru paraugam jaunie Kurzemes radi centās līdzināties. Augstmaņu modi, noteikti, iespaidoja arī Polija, kuras karalis bija Kurzemes hercogistes lēņu kungs. Jāatceras ka, tāpat kā mūsdienās, arī tā laika mode nebija sastingusi un viendabīga parādība. 16. gadsimta beigās noteicošais bija spāņu tērps ar savām stingrajām formām, savukārt 17. gadsimta sākumā reģionā jau valdīja caur Nīderlandi no Francijas aizgūtas modes tendences.³⁷

17. gadsimta sākumā modes pasaulē sāka iezīmēties jauna silueta tērpi. Vīriešu kamzoļus šuva ar nelielu V veida kakla izgriezumam priekšpusē un vēdekļveida krāgu aizmugurē. Kamzoļa vidukļa līnija priekšpusē izteikti pazeminājās un nosmailinājās. Moderni kļuva šo līniju akcentēt, bikšu saites sasienuot košos pušķos nevis zem, bet virs kamzoļa svārciņiem. Bieži apģērbu dekorēja ar noteiktās kompozīcijās kārtotiem

---

³⁴ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, Rīga: 1593, 40. lpp.

³⁵ Šarlaks – krāsas nosaukums, kas apzīmē spilgti sarkanu krāsu.

³⁶ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, Rīga: 1593, 41. lpp.

³⁷ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Hofman Studio. 2012. 23. lpp.

iegriezumiem, caurumiņiem, šķēlumiem, kā arī dekoratīvām, aplikatīvām lentēm, kuras uzšuva tā, lai paslēptu vīles un akcentētu tērpa siluetu.³⁸

Eiropā 17. gadsimta pirmā puse bija kara gadi. Poļu – zviedru kara un Trīsdesmit gadu kara dienas augstmaņi vadīja sēžot zirga seglos un drānas ko viņi valkāja, tika pielāgotas nemierīgajiem laikiem.

Baltijas jūras piekrastes valstīs sieviešu modes pasauli 17. gadsimta sākumā bija sasniesi jauna tērpa forma, kuras radīšanu piedēvē frančiem un dāņiem. Mode prasīja, lai krinolīna karkass turētu svārkus horizontāli prom no vidukļa, radot iespaidu, it kā traulsais, cieši pieguļošā ņieburā iežņaugtais sievietes torss būtu servēts uz lielas paplātes.³⁹ [Sk. 4. Pielikumā, 1. att.]

Ņieburam bija dziļš U veida kakla izgriezums, ko bieži pārsedza ar gaisīga, caurspīdīga auduma gabalu un priekšpusē rotāja ar vienu vai trim atšķirīgas krāsas auduma rozetēm, bet aizmugurē pie izgriezuma malas nostiprināja maināmu, iestīvinātu vēdekļa veida apkakli ar balstu no krāsainā metāla stieples (*spāņu valodā „rebato”*). Ņiebura piedurknes bija šauras ar atsevišķi uzliekamām, iecietinātām piltuvveida mežģīņu aprocēm.⁴⁰ Tērpa siluetu veidoja „riteņa krinolīns”, kuru šuva no apaļa auduma gabala ar caurumu viduklim. Audums bija nostiepts uz koncentriskām vītola klūgu vai vaļa bārdas kaulu stīpām. Konstruktīvu sānos un mugurpusē balstīja mazāka izmēra blīvi polsterēti gurnu rullis. Krinolīna pacēlumu aizmugurē un nolaidenumu priekšpusē regulēja jauna veida korsete, kurai priekšpusē, jostasvietā bija dziļš V veida pazeminājums, kas krinolīna stīpas nolieca uz leju.⁴¹

Svārkus šuva no taisnstūra auduma gabala, ko sakrokoja pie vidukļa un kārtoja faltēs līdz pat krinolīna rāmja malai. Lai maskētu aso robežu, kura iezīmējās zem auduma, svārku mīkstās ieloces uzsprauda uz rāmja malas. Tālāk audums brīvi krita lejup. Reizēm svārku apakšmalā ievēra smagu auklu vai klūgu stīpu. Krinolīns un smagā aukla, kas neļāva apģērbam plivināties, piešķīra svārkiem bungu formu.⁴²

Krokoto apkakļu izmēram palielinoties, sievietes galvassegu vairs nenēsāja. Dāmas to aizstāja ar augstu matu sasuku, ko saturēja greznas dārgmetāla matadatas, rotāja

³⁸ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Hofman Studio. 2012. 23. lpp. 23 lpp.

³⁹ Willet C., Cunnington, Phillis. *The History of Underclothes*. New York, 1992. 57.lpp.

⁴⁰ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Hofman Studio. 2012. 14. lpp. 23 lpp.

⁴¹ Turpat.

⁴² Turpat.

juvelierizstrādājuma diadēmas un mākslīgie ziedi. Lielas krokotās apkakles bieži sauca par „dzirnakmeņiem.” [Sk. 4. Pielikumā, 2. att.]

Kaklarotas, salīdzinājumā ar iepriekš rotu valdošo modi, kļuva īsākas un iegūla dekolētē zonā. Reizēm arī vīrieši matos vai bārdā nostiprināja pārli vai arī citu rotaslietu. Augstmaņi sāka nēsāt auskarus. Sievietes tos nereti uzvēra uz lentītes, ar adatu izvilka caur auss ļipiņu un sasēja dekoratīvā pušķī. Simboliskos karekļus - sirēnas, gulbja, delfīna, zirnekļa, augļa formā un savītu burtu monogrammas kāra pie ķēdēm, kaklarotām un lentēm. Sešpadsmitā gadsimta beigās un 17. gadsimtā šī mode turpinājās pilnā plaukumā. Raksturīga 17. gadsimta pirmā ceturkšņa rota bija medaljons ar miniatūrportretu zīda lentē ap kaklu vai pie piedurknes.

Runājot par apaviem, jāmin, ka visu sešpadsmito gadsimtu kurpēm nebija papēžu. Ap 60. - 70. gadiem kurpnieki apaviem sāka taisīt pilno zoli. No tās pamazām attīstījās papēdis, ko izgatavoja no koka un apvilka ar ādu vai darināja no vairākām, ar koka tapiņām savstarpēji sastiprinātām, biezas ādas kārtām. Kurpju siksnīņas sasēja zem mēlītes. 17. gadsimtā populāras bija kurpes, kuru siksnīņas tika sasietas pāri mēlītei, sējuma vietu rotājot ar dekoratīvu lenti vai sakrokota auduma „kurpju rozi”. Virs plānajām balles kurpēm gan sievietes, gan vīrieši vilka virskurpes, kas aizsargāja greznos apavus no dubļiem un nodilšanas. Tāpat kā mūsdienu rīta kurpēm, tām trūka kapes.⁴³ [Sk. 4. Pielikumā, 3. att.]

Līdz 17. gadsimtam un 17. gadsimta sākumā, īpašs sieviešu virskurpju paveids bija „čopines”, kuras izgatavoja ar ļoti biezu, papēža daļā paaugstinātu korķa zoli. Virskurpju velvi darināja no samta, tafta, atlasa vai plānas ādas. Ekstrēmākās čopines (fr. val. *Chopine*) sasniedza pat 50 centimetru augstumu. Ikdienā tās pacēla tērpu virs dubļiem, bet ceremonijās darīja dāmas augumu majestātiskāku.⁴⁴ [Sk. 4. Pielikumā, 4. att.]

---

⁴³ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Rīga: Hofman Studio, 2012. 17. lpp. 23 lpp.

⁴⁴ Swann, June. *History of Footwear in Norway, Sweden and Finland: Prehistory to 1950*. Philadelphia: Coronet Books Inc., 2001. 34.lpp. 63 lpp.

2. VĒSTURISKAIS KONTEKSTS BAROKA LAIKA LATVIJĀ UN KURZEMĒ

Laiks, kad tagadējās Latvijas teritorijā parādījās jaunais baroka stils, bija nemierīgs un pretrunīgs. Vidzeme, Kurzeme un Latgale attīstījās atšķirīgi, te sadūrās ietekmīgo lielvalstu – Zviedrijas, Polijas un Krievijas- intereses, atšķirīgas intereses bija arī vietējiem vācu muižniekiem. Laika posms Latvijas teritorijā no 16. gadsimta līdz 18. gadsimtam tiek dēvēts par Poļu un Zviedru laikiem Latvijā.⁴⁵

Latvija jau vēsturiski ir bijusi zeme, kurā līdās ir dzīvojušas dažādas tautas. Latvieši, protams, ir bijusi lielākā tautība, taču līdz 18. gadsimtam latviešiem nav bijusi nacionālās kopības izjūta un nacionālā pašapziņa. To apliecina fakts, ka vēl 17. gadsimtā Vidzemes latvieši bija uzticīgi Zviedrijas karalim, bet Kurzemes latvieši – savam hercogam, Zviedrijas karaļa ienaidniekam. Tas gan nenozīmē, ka latvieši būtu bijuši savstarpēji naidīgi.⁴⁶

Kurzemes un Zemgales hercogistē etniskās attiecības noteica latviešu zemnieku un vācu muižnieku saspringtās attiecības. Arī pilsētās varēja konstatēt sociālos kontrastus starp bagātajiem vācu birģeriem⁴⁷ un latviešiem. Kurzemes hercoga Jēkaba Ketlera plašajos saimnieciskajos pasākumos tika iesaistīti daudzi latvieši un tas, kaut nedaudz, cēla viņu zināšanu līmeni un pavēra iespēju kļūt par prasmīgiem amatniekiem.⁴⁸

Kurzemes hercogistē līdz 17. gadsimta vidum pastāvēja 6 pilsētas - Kuldīga, Ventspils, Jelgava, Liepāja, Bauska un Jaunpilsētiņa jeb Frīdrihštate – Jaunjelgava. Vēlāk tām pievienojās arī Jēkabpils un Grobiņa. Bieži vien iedzīvotāju un nodarbošanās ziņā hercogistes pilsētas un miestu tikpat kā neatšķīrās. Būtiskāko atšķirību iezīmēja īpašu privilēģiju un tiesību esamība, kas apdzīvotai vietai piešķīra pilsētas statusu un noteica tās pārvaldes sistēmu. Hercogistes pilsētu privilēģijas sakņojās Rīgas tiesībās. Visas pilsētas bija pakļautas hercoga virsvarai. Otrā Kurzemes hercoga Hercoga Vilhelma Ketlera valdīšanas laikā no 1587. līdz 1617. gadam Kuldīga bija hercogistes Kurzemes daļas

⁴⁵ Avotiņa, Austra, Blūma, Daina. *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 54. lpp. 507 lpp.

⁴⁶ Krieviņa, Vita. *Latvijas vēsture īss izklāsts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 52. lpp. 205 lpp.

⁴⁷ Birģeris – privilēģēta pilsētas iedzīvotāju kārta.

⁴⁸ Krieviņa, Vita. *Latvijas vēsture īss izklāsts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 53. lpp. 205 lpp.

galvaspilsēta un tā saglabāja savu statusu līdz pat 1642. gadam, kad, hercogam Jēkabam stājoties amatā, par vienīgo galvaspilsētu pasludināja Jelgavu.⁴⁹

16. gadsimta beigās izveidotā Kurzemes hercogiste savu augstāko uzplaukumu sasniedza hercoga Jēkaba valdīšanas laikā no 1642. gada līdz 1682. gadam, kad tika izvērsti tiem laikiem rosīga saimnieciskā darbība. Hercogs Jēkabs attīstīja manufaktūru rūpniecību, tirdzniecību, būvēja kuģus, iegādājās nelielas kolonijas Gambijā un Tobago salā. Hercoga Jēkaba centieni ieturēt neitrālu pozīciju tolaik naidīgi noskaņotās Polijas un Zviedrijas starpā izgāzās, un hercogiste atradās daļējā Polijas pakļautībā. Jēkaba pēcteču laikā ekonomiskā attīstība apsīka. Situācija mainījās tikai tad, kad par hercogu kļuva Krievijas valdnieces Annas Joanovnas (*Анна Иоанновна*) favorīts Kurzemes muižnieks Ernsts Johans Bīrons (*Ernst Johann von Biron*), kurš valdīja Kurzemē laikā no 1737. gada līdz 1769. gadam. Lielie naudas līdzekļi ļāva izvērst greznu piļu celtniecību un līdz ar to attīstījās arī smalka galma kultūra. Ernsta Johana dēla Pētera Bīrona valdīšanas laikā no 1769. gada līdz 1795. gadam hercoga domstarpības ar muižniekiem valsti novājināja, līdz 1795. gadā Kurzeme tika iekļauta Krievijas impērijas sastāvā.⁵⁰

Vidzemes politiskā dzīve 17. gadsimtā mainījās pēc nokļūšanas Zviedrijas pakļautībā poļu - zviedru kara rezultātā, kurš risinājās no 1600. līdz 1629. gadam. Zviedru valdība veica administratīvo un agrāro reformu, nostiprināja luteriskās baznīcas ietekmi. Gadsimta vidū no jauna uzliesmoja zviedru karš ar poļiem un krieviem. Pēc šī postošā laika, relatīvs miers un labklājība iestājās 17. gadsimta beigās, taču to pārtrauca vēl postošāka katastrofa - Ziemeļu karš. Lielais Ziemeļu karš bija viens no lielākajiem kariem par politisko un militāro ietekmi Ziemeļeiropā laikā no 1700. gada līdz 1721. gadam. Šī kara, starp Zviedriju, Dāniju, Polijas un Krievijas savienību, rezultātā jau 1710. gadā Vidzeme nonāca Krievijas impērijas sastāvā. Krievu armija izpostīja Vidzemi, deportēja iedzīvotājus, sākās neraža, bads un mēris, kas skāra arī Kurzemi. Atspīrgšana pēc šīs katastrofas notika ļoti lēni – gandrīz visu astoņpadsmito gadsimtu gan muižniecības, gan īpaši dzimtbūšanas nomāktās zemniecības vidē pastāvēja zems dzīves līmenis. Arī pilsētās ar stingrajiem kārtu nosacījumiem un cunftu⁵¹ ierobežojumiem dzīve attīstījās lēni. Cara valdība piešķīra vācu muižniekiem plašas privilēģijas attiecībā uz pašpārvaldi, tiesām, īpašumu, nodokļiem. No šī laika vācu muižniecība sāka spēlēt lomu, kas tai bija būtiska arī

⁴⁹ Latvijas valsts vēstures arhīvs. *No hercoga Gotharda līdz hercogam Jēkabam*. Rīga, 2011. Pieejams: <http://www.archiv.org.lv/hercogiste/index.php?id=24> [Skatīts 2014. 10. mai.]

⁵⁰ Bremša, Laila, Brasliņa, Aija. *Latvijas mākslas vēsture*. Rīga: PĒTERGAILIS, 2004. 543. lpp. 612 lpp.

⁵¹ Cunfte – amatnieku biedrības jeb apvienības.

vēl 19. gadsimtā, tā aktīvi cīnījās par Vidzemes guberņas īpašo statusu Krievijas impērijas sastāvā, taču savā zemē palika valdošais un izteikti konservatīvais iedzīvotāju slānis visās dzīves jomās. Šajā laikā Latvijā nostiprinājās dzimtbūšanas iekārta, taču 18. gadsimta 2. pusē apgaismības ideju ietekmē sākās arī tās kritika.⁵²

Septiņpadsmitā gadsimta otrajā pusē un laikā līdz astoņpadsmitā gadsimta vidum Rietumeiropā baroka laikmeta māksla un arhitektūra sasniedza savu uzplaukumu. Tika celti grezni piļu un parku ansambļi, kā arī iespaidīgas baznīcas. Mākslā izpaudās spilgta dekoratīvitate un parādīskums, interese par dinamiku, emocijām un kaislībām. Sākot ar 18. gadsimta 30. gadiem, strauji izplatījās izsmalcināti dekoratīvais, aristokrātiskais rokoko stils.

Politiskā situācija lielā mērā noteica nevienmērīgo un salīdzinoši atturīgo mākslas attīstību baroka laikmeta Latvijā. Baroka un rokoko izpausmes bija pieticīgākas. Arhitektūrā šajā periodā aktīvāk ieviesās klasiskajā orderu arhitektūrā aizgūti rotājošie elementi, kuri salīdzinājumā ar manierismu bija atšķirīgi. Baroka arhitektūrā tika akcentēts plastiskums, dinamiskums, dekoratīvitate. Tēlotāja mākslā baroks izpaudās klusināti, amatnieciskā izpildījumā, galvenokārt dekoratīvajā jomā – laicīgo ēku interjeros, baznīcu priekšmetos. Nozīmīgs bija gleznotais portrets, kura stilistikā saplūda reālisma, gan arī 18. gadsimtā rokoko, ietekmes. Viens no ievērojamākajiem baroka laikmeta gleznotājiem bija Frīdrihs Hartmanis Barizjens (*Friedrich Hartmann Barisien*), kurš bija dzimis Vācijā, strādājis Krievijā, vēlāk pārcēlies uz Rīgu, bet no 1770. gada strādājis kā Kurzemes hercoga Pētera Bīrona galma gleznotājs. Bieži vien tieši pēc viņa gleznotajiem portretiem ir iespējams gūt precīzāku iespaidu par baroka modes tendencēm Latvijā, jo mākslinieks savos darbos ir atainojis Kurzemes un Zemgales hercogienes Beningas Gotlības (*Benigna Gottlieb*) portretu, kā arī Kurzemes hercoga Ernsta Johana Bīrona (*Ernst Johann von Biron*) portretus. Šie, kā arī citi hercogistes slavenākie pārstāvji, prezentēja augstmaņu tērpu modes spožumu.⁵³

Ir jāpiemin, ka pompozais baroka dzīvesveids izpaudās augstmaņu, hercogu vidū un pilis bija tās vietas, kur koncentrējās visas šīs stila spilgtākās nianšes. Izcilākie baroka arhitektūras ansambļi Latvijā ir Rundāles un Jelgavas pilis, kuras projektējis slavenais itāļu arhitekts Frančesko Bartolomeo Rastrelli (*Bartolomeo Francesco Rastrelli*). Šīs ir vienas

---

⁵² Bremša, Laila, Brasliņa, Aija. *Latvijas mākslas vēsture*. Rīga: PĒTERGAILIS, 2004. 543. lpp. 612 lpp.

⁵³ Avotiņa, Austra, Blūma, Daina. *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003. 99. lpp. 312 lpp.

no pilīm, kurās baroka laika Latvijā visspilgtāk varēja redzēt stila modes krāšņumu, jo Rundāles un Jelgavas galmā valdīja tieksme uz izrādīšanos un augstmaņi savā starpā sacentās iztēlē, greznībā un tērpu daudzveidības ziņā.

2.1. Jelgavas pils

Jelgavas pils ir lielākā un spožākā baroka celtne Latvijā. Šī pils ir kādreizējā Kurzemes un Zemgales hercoga rezidence, kuru cēlis slavenais Krievijas galma arhitekts Frančesko Bartolomeo Rastrelli.⁵⁴ Pils pamatakmens ir likts 1738. gadā un jau kopš 18. gadsimta Jelgavas pils bieži bijusi pieminēta literatūrā, visvairāk daudzajos ceļojumu aprakstos, kā arī līdz pat 19. gadsimta vidum cauri Jelgavai gājis galvenais ceļš no Rietumeiropas uz Krieviju. Ar pili saistītajos aprakstos tiek atspoguļoti politiskie notikumi, bet, galvenokārt, tajos ir lasāma galma dzīves hronika un galma dzīves greznais dzīvesveids.

Galma dzīves spožākais pārstāvis Jelgavas pilī baroka laikā bija hercogs Jēkabs Ketlers (*Jakob Kettler*), kurš ir dzimis 1610. gadā un bijis arī ievērojamākais Kurzemes un Zemgales hercogs. Hercogs Jēkabs valdījis 40 gadus no 1642. gada līdz 1682. gadam, kad Latvijas teritoriju bija pārņēmis baroka stils un šis stils bija iemiesojies ikvienā dzīves jomā, neapšaubāmi arī apģērbu modē. Hercoga Jēkaba laikā valdnieka persona tika spilgti izcelta un viņa varu simbolizēja ar galma dzīves greznību. Galminieku skaits šajā laikā dubultojās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadsimtu un galma dzīves, un bagātības demonstrēšana kļuva par vienu no galvenajiem augstmaņu ikdienas uzdevumiem.⁵⁵

Galms sastāvēja no hercogistes augstākajām amatpersonām, bet galma štatā ietilpa personas, kas bija tieši saistītas ar hercoga un viņa ģimenes locekļu ikdienu un stingri reglamentētas galma dzīves norisi. Starp tiem bija hercogistes galma gleznotāji, muzikanti, sulaiņi, kalpones, šuvējas, pavāri, veļas mazgātājas, kučieri, kalēji, tapsētāji, kā arī pārējie amatnieki. Šo cilvēku darbība risinājās otrajā plānā, bet galma dzīves spožo ietvaru Kurzemē veidoja muižnieku kārtas galma dāmas un kavalieri.⁵⁶

Jelgavas pilī greznība bija neatņemama ikdienas sastāvdaļa un ikviena pils lieta – interjera detaļa, gultas pārklājs vai vāze bija rūpīgi izstrādāta tā, lai radītu izsmalcinātības iespaidu un majestātisku atmosfēru. Jāpiemin, ka sienu greznākais apdares veids bija ādas tapetes. Tās tika pirktas un uzglabātas atsevišķu gabalu veidā, ko varēja uzlikt uz sienas un noņemt pēc vajadzības, vai arī pārvest uz citām pilīm. Tas izskaidro arī lielo franču

⁵⁴ Latvijas piļu un muižu asociācija. *Jelgavas pils*. Pieejams: http://www.pilis.lv/a_pnm/view.php?id=1906 [Skatīts 2014, 17. mar.]

⁵⁵ Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 26. lpp. 312 lpp.

⁵⁶ Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 29. lpp. 312 lpp.

tapsētāju⁵⁷ skaitu galma amatnieku vidū hercoga Frīdriha Kazimira (*Friedrich II. Kasimir Kettler*) laikā.

Frīdrihs II Kazimirs Ketlers bija hercoga Jēkaba dēls. Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira valdīšanas laiks, no 1682. gada līdz 1698. gadam, sakrita ar Luija XIV (1643-1715) laikmetu Francijā, kad Saules karaļa un viņa galma dzīvesveids un mode bija pārņēmusi Eiropu. Šajā laikā baroka stils turpināja savu krāšņo gājumu arī Latvijas teritorijā un Kurzemes hercogistē.⁵⁸

1654. gada Jelgavas pils inventārā minēti astoņi gabali zeltītu ādas tapešu, kas apgleznotas ar zaļiem ornamentiem. Tāpat tikuši inventarizēti arī tapešu gabali ar ģērboņiem, figūrām ar Hērakla tēmu un zeltītiem augļiem. Otrs iemīļotākais sienu dekora veids bija gobelēni vai izšūtas sienas segas, ar kurām varēja veidot dažādus salikumus un radīt telpā vajadzīgo noskaņu, un fonu uz kura augstmaņiem dižoties ar saviem krāšņajiem tēriem.⁵⁹

Jelgavas pils bija spožuma iemiesojums, par ko liecina 1651. gadā hercoga Jēkaba meitas Šarlotes Sofijas (1651-1728) kristību aprakstā minētā hercogienes priekšistaba. „Skaista, balta, ar sudrabu un zeltu izšūta gulta, grezni rotāta, apmales izšūtas ar zeltu tā, ka nemaz nevar redzēt pamatu, bet tikai vienu vienīgu zeltu. Stūri ar lielā mežģīnēm, kuras nosētas lielām pērlēm. Gultas iekšpuse un aizkars balti, izšūti ar sudraba un zelta puķēm. „Virs gultas atradās četras sudraba un zelta ķēdes, un tai pāri balts, ar zeltu rotāts baldahīns. ”No balta atlasa ar zelta izšuvumiem bija darināti arī galdauti. Blakus galdam atradušies divi apzeltīti sudraba postamenti ar apzeltītiem sudraba svečturiem. Sudraba sienas svečturos un sudraba lustrā bija aizdedzinātas sveces. Telpa bijusi bagātīgi iztapsēta ar zīdu, bet visa grīda bijusi klāta ar tepīkiem. ”⁶⁰

Laikmeta prasības pēc greznības un komforta bijušas ļoti augstas. Pārsteidzoši, ka hercogs Jēkabs pat laikā, kad viņš ar ģimeni atradies zviedru gūstā no 1658. gada līdz 1660. gadam, licis no Jelgavas uz Rīgu aizsūtīt ne tikai divus pārus zīda zeķu, bet arī deviņas greznas gultas ar baldahīnu, sienu tapetes un lielu daudzumu dažādu rotaslietu un greznuma piederumu. Sevišķi izkopta bijusi arī Kurzemes galma galda kultūra. Galdi

⁵⁷ Tapsētājs – amatnieks, kas izgatavo, kā arī remontē un atjauno mēbeļu mīkstās daļas.

⁵⁸ Latvijas piļu un muižu asociācija. *Jelgavas pils*. Pieejams: http://www.pilis.lv/a_pnm/view.php?id=1906 [Skatīts 2014, 17. mar.]

⁵⁹ Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 24. lpp. 312 lpp.

⁶⁰ Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 26. lpp. 312 lpp.

vienmēr bijuši rotāti ar dārgmetāla izstrādājumiem un smalkiem traukiem. Hercoga un galminieku galds tika servēts ar sudraba šķīvjiem, dučiem sudraba bļodu un šķīvju.⁶¹

Pašlaik Jelgavas pilī atrodas arī Kurzemes hercogu kapenes, kurās ir iespējams aplūkot, praktiski, vienīgos saglabājušos Latvijas baroka stila tērpus un aksesuārus un kurus, bakalaura darba autore, ir analizējusi pētnieciskā darba procesa gaitā. Šajās kapenēs ir apbedīti divdesmit četri Ketleru un seši Bīronu dinastijas pārstāvji, līdz ar to šo hercogu tērpi ir saglabājušies kā materiālas liecības par konkrēto laikmetu.⁶²

---

⁶¹ Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 31. lpp. 312 lpp.

⁶² Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 33. lpp. 312 lpp.

2.2. Rundāles pils

Rundāles īpašums bija lielākais zemes īpašums Kurzemē 1735. gadā, kad to iegādājās hercogs Ernsts Johans Bīrons. Rundāles pils bija, un aizvien vēl ir, krāšņa un ļoti iespaidīga celtnē, kas ar savu grezno un majestātisko ārēni, kā arī ar izteikto dekoratīvīti iekšpusē, neatstāja vienaldzīgu nevienu tās aplūkotāju, un daudzajos pils aprakstos tā tiek salīdzināta pat ar slaveno Versaļas pili Francijā. Rundāles pils kalpoja kā Ernsta Johana Bīrona iemīļotākā vasaras rezidence.

Ernsts Johans Bīrons bija pirmais Kurzemes un Zemgales hercogs no Bīronu dinastijas un valdījis no 1737. līdz 1762. gadam. Tā kā hercogs bija arī Krievijas ķeizarienes Annas Joanovnas favorīts, smalks dzīvesveids un reprezentablas pieņemšanas bija neatņemama viņa dzīves sastāvdaļa. Hercoga Ernsta Johana dzīves laikā Rundāles pilī aktīvi risinājās pompozā galma dzīve, taču 1772. gadā hercogs nomira un Rundāles pili mantoja viņa sieva Beninga Gotlība. Pēc hercoga nāves galma dzīve ātri noklusa, taču pils turpināja būt vieta, kur rīkot krāšņas balles un saviesīgus pasākumus.⁶³

Šobrīd pils salonā ir aplūkojami Bīronu dinastijas locekļu, kā arī Kurzemei tuvāko Eiropas valdnieku portreti. Bīroni bija Kurzemes muižnieku dzimta, hercogi Kurzemes un Zemgales hercogistē laikā no 1737. gada līdz 1795. gadam. Salona portretos ir vērojams hercogs Ernsts Johans, viņa sieva Beninga Gotlība, dēls Pēteris, viņa sieva Doroteja, kā arī meitas Vilhelmīne un Paulīne. Šie portreti ļauj spriest par laikmeta ģērbšanās manieri un augstmaņu izmantotajiem modes aksesuāriem.

Rundāles pils ir viena no nedaudzajām Latvijas pilīm, kurā ir apkopotas baroka laikmeta materiālās liecības no dažādām Latvijas vietām – baroka laika apģērbi, apavi, parūku veidi, rotaslietu fragmenti, gobelēni un citas vērtīgas lietas. Šī pils arī sniedz iespaidu, kādas ir bijušas baroka laikmeta galma dzīves nianses, ikdiena un fons, uz kā risinājušās galma kaislības.⁶⁴

---

⁶³ Lancmanis, Imants. *Rundāles pils*. Rīga: Zinātne, 1994. 5. lpp. 194 lpp.

⁶⁴ Lancmanis, Imants. *Rundāles pils*. Rundāles pils muzejs, 2012. 63. lpp. 255 lpp.

Baroka laiks Kurzemē ir bijis spilgtiem vēsturiskiem notikumiem bagāts, kā rezultātā kultūra, māksla un apģērbu mode nav bijusi viendabīga. Šim laikam bijusi raksturīga aktīva saimnieciskā darbība, daudzu ražošanas manufaktūru izveidošanās un plašu tirdzniecības sakaru attīstība, kas sekmējusi baroka modes izplatību Eiropā, kā arī Latvijas teritorijā un Kurzemē. Dzīve 16. gadsimta beigās izveidotajā Kurzemes hercogistē latviešiem deva iespēju paplašināt viņu zināšanas un attīstīt viņu talantus amatniecībā, jo hercogs Jēkabs savos centienos padarīt Kurzemi par vienu no Eiropas tirdzniecības lielvalstīm, aktīvi iesaistīja arī vietējos iedzīvotājus.

Hercoga Jēkaba valdīšanas laikā, tirdzniecības un ražošanas uzplaukums ienesa hercogistē materiālu labklājību un hercogs, un viņa ģimene, kā arī pārējie sabiedrības hierarhijas pārstāvji varēja atļauties dzīvot grezni un izšķērdīgi. Septiņpadsmitā gadsimta otrajā pusē un laikā līdz astoņpadsmitā gadsimta vidum Rietumeiropā baroka laikmeta māksla sasniedza augstāko uzplaukuma posmu un šajā laikā tika uzcelti grezni piļu un parku ansambļi. Latvijas lielākās un spožākās baroka celtnes ir Jelgavas un Rundāles pilis. Jelgavas pilī ir atradusies Kurzemes un Zemgales hercoga rezidence, kuras ievērojamākais pārstāvis bijis hercogs Jēkabs Ketlers, laikā, kad Latvijas teritoriju bija pārņēmis baroka stils. Hercoga Jēkaba laikā valdnieka persona tika stipri izcelta un viņa varu simbolizēja ar galma dzīves greznību. Jelgavas pilī pašlaik atrodas arī Kurzemes hercogu kapenes, kurās ir iespējams aplūkot, praktiski, vienīgos saglabājušos Latvijas baroka stila tērpus un aksesuārus. Savukārt, Rundāles īpašums bijis lielākais zemes īpašums Kurzemē 1735. gadā, kad to iegādājās hercogs Ernsts Johans Bīrons. Baroka laikmetā Rundāles pils kalpoja kā Ernsta Johana Bīrona iemīļotākā vasaras rezidence, un krāšņuma un majestātiskuma ziņā tā atgādinājusi pat slaveno Versaļas pili Francijā.

3. LATVIJAS BAROKA MODES SPILGTĀKĀS IEZĪMES UN TĒRPU VEIDI

„ Mode Latvijas teritorijā 17. un 18. gadsimtā bijusi ļoti mainīga, jo apģērbu valkāšanas tradīcija nebūt nav kaut kas sastindzis, nemainīgs. Tāpat kā viss pārējais, arī tā laiku mijās pārveidojas. Materiālā kultūra, vecās tradīcijas visbiežāk pārtop jaunās formās, tās pielaiķo jaunai gaumei, vai iedzīvina jaunās tehnikās, kas tad savukārt ar laiku var pašas kļūst tradicionālas.” Tas nozīmē, ka apģērbs un aksesuāri, kas raksturojuši senākus gadsimtus, bieži vien lielākā vai mazākā mērā, atsaucas arī nākamajos gadsimtos, tikai tie ir guvuši citu formu un pielāgojušies jaunajai tradīcijai.”

Ikvienas kultūras tautas stila analīze parāda vairākus stilistiskus nogulsņējumus kā formās, tā rotājumā un, dažkārt, vecākās formas un rotājumi vēl ilgi turpina pastāvēt vai nu nemainījušies, vai maz mainījušies blakus jaunajiem. Nereti atkal vērojama jaunā, vecā savstarpēja pielāgošanās: vai nu jaunais tiek pielāgots vecā formai, vai vecais - jaunā. Reizēm šī pielāgošana, sevišķi rotājumos, gājusi tik tālu, ka grūti izšķirt, kurš kuru ir ietekmējis.⁶⁵

Baroka stila mode Kurzemes teritorijā ir bijusi krasi atšķirīga starp sabiedrības slāņiem. Kā jau visur pasaulē, arī Kurzemē, hercogi un augstākās šķiras pārstāvji valkājuši smalkākus un izsmalcinātākus apģērbus nekā vienkāršie ļaudis, jo augstā materiālā nodrošinātība ļāvusi izvēlēties tērpiem gan eksotiskus un no tālām zemēm ievestus audumus, rotaslietas, gan arī devusi iespēju algot profesionālus drēbniekus, kas spējuši darināt sarežģītus, un tā laika Eiropas modei atbilstošus tērpu veidus. Augstmaņiem, bieži vien, tērps bijis kā izrādīšanās veids, bet zemāko šķiru pārstāvjiem bijis jāsamierinās ar vienkāršākiem apģērbiem, kas vairāk kalpojuši sadzīviskām vajadzībām un to pamatfunkcija bijusi praktiska - pasargāt no auksta vai karsta laika, vai aizsargāt ķermeni no savainojumiem ikdienas darbos. Specifiska bijusi arī augstmaņu apbedīšanas tērpu mode un pats apbedīšanas rituāls, kas bijis ne mazāk krāšņs un pārdomāts.

---

⁶⁵ Lamsters, Viktors, Ernests. *Ievads latviešu stila vēsturē*. Bostona: Elpa-2, 1981. 126. lpp. 321 lpp.

3.1. Augstmaņu mode

Baroka laikmets Latvijā iezīmējas ar pārmaiņām, jo sākas laiks, kad beidzot, pēc ilgiem apspiestības gadiem, ir iespēja izrādīt savu labklājību un dzīves spožumu. Šis ir laiks, kad sabiedrībā valdīja uzskats, ka nauda, īpašumi un manta ir dzīves augstākās vērtības. Cilvēki tiecās izrādīt savu pārticību un augsto statusu sabiedrībā, tāpēc kā lielisks līdzeklis kā to panākt, bija krāšņu tērpu un rotu nēsāšana. Augstmaņi nemitīgi sacentās savā starpā dižojoties ar bagātīgās dzīves labumus.⁶⁶

Baroka stila precīzs modes raksturs ir grūti nosakāms, jo nav viegli novilkt striktu robežu, kurā brīdī precīzi beidzas manierisma mode un sākas baroka mode, jo attīstoties baroka modei, vecākā paaudze turpināja lietot manierisma stilam atbilstošus tērpu elementus, bet jaunākā paaudze pārņēma, jau redzētās un iemīļotās, manierisma stila iezīmes. Modes maiņa vienmēr norisinājusies pakāpeniski ar paaudžu maiņu.⁶⁷

Apģērbu mode Kurzemes hercogistē ātri pārņēma Eiropas modes tendences.⁶⁸ 17. gadsimta pirmajā pusē Eiropā, kā arī Latvijā un, protams, Kurzemē aizraušānās ar mežģīnēm bija aizstājusi juvelierizstrādājumu lietošanas pārmērības. Tā kā juvelierizstrādājumi bieži vien radīja smagnējības iespaidu, mežģīnes piedeva tērpiem izsmalcinātības un viegluma efektu.⁶⁹ Īstu augstākās sabiedrības pārstāvi varēja atpazīt pēc greznajām mežģīnēm, kuras tika iestrādātas gandrīz ikvienā tērpa detaļā.

Eiropā jau kopš 16. līdz 19. gadsimtam mežģīņu izgatavošana bija svarīgs valsts ekonomikas un politikas jautājums, kura risināšanā iesaistījās valdošā monarhija. Līdz ar rokdarbu prasmju attīstību tika dibināti mežģīņu darināšanas centri un skolas, kas sekmēja dažādu mežģīņu veidu rašanos un vietējo amata tradīciju izkopšanu, kā arī nodrošināja izstrādājumu monopolu starptautiskā tirgū. Piemēram, Vācijā 16. līdz 18. gadsimtā nodibinātajās manufaktūrās lielākoties izgatavoja zelta un sudraba mežģīnes.⁷⁰ [Sk. 4. Pielikumu, 5. att.]

⁶⁶ Baranovska, Inese. Saruna ar Taigu Skani. 2014, 5. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁶⁷ Baranovska, Inese. Saruna ar Taigu Skani. 2014, 5. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁶⁸ Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē*. Rīga: Hofman Studio, 2014. 24. lpp. 23 lpp.

⁶⁹ Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: JUMAVA, 2010. 348. lpp. 582 lpp.

⁷⁰ Priberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 155. lpp. 216 lpp.

Zināmākās mežģīņu darināšanas darbnīcas atradās Erceburgā un Annabergā, no kurienes šīs prasmes izplatījās visā Vācijā, kā arī šajās darbnīcās darinātās mežģīnes iepirka arī Kurzemes galms. 18. gadsimta tehnikas daudzveidības, materiālu kvalitātes un mākslinieciskā izpildījuma ziņā tekstila rokdarbi Eiropā bija sasnieguši augstākās virsotnes. Mežģīnes plaši pielietoja ne tikai tērpos, bet arī telpu interjerā. Mežģīņu aizkari, galdauti un mēbeļu pārklāji buržuāziskajās aprindās bija ļoti iecienīti, kā arī katrā kārtīgā ģimenē darināt rokdarbus bija ikdienišķa parādība. Baroka laika mežģīnēs bieži tika ieausti diezgan smagnēji ziedu un augu motīvi, taču uz baroka stila beigām līdz ar rokoko stila iedīgļiem parādījās sīkas, smalkas mežģīnes ar sīkām lapiņām un ziediņiem, kas samērā viendabīgi un blīvi noklāja darinājuma virsmu. Šai mežģīņu grupai bija dots pat īpašs nosaukums – „Point de Rose.”⁷¹ Nozīmīgākās un vissenākās mežģīņu kolekcijas Latvijā, kas datētas ar 17. gadsimtu, atrodas Rundāles pils muzeja filiālē Kurzemes hercogu kapenēs Jelgavā. No 16. līdz 18. gadsimtam Latvijā pieprasījumu pēc mežģīnēm noteica tālaika mode un galvenie patērētāji – Rīgas bagātie tirgotāji, Kurzemes hercogi un vācu muižniecība, kas nekādā ziņā neatpalika no Eiropas modes tendencēm, kā arī garīdzniecība. Visi seno mežģīņu veidi, kurus pazina Francijā, Itālijā un citās lielākajās Eiropas valstīs, drīz vien nonāca arī Latvijā un Kurzemes hercogistē.⁷²

Gadsimtiem ilga Vācijas, Polijas - Lietuvas, Krievijas, Zviedrijas un Dānijas cīņa par kundzību Baltijā nedaudz bremsēja latviešu vietējo amatniecību. Toties stratēģiski izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis veicināja tirdzniecības attīstību, it sevišķi Rīgā.⁷³

Kurzemes hercogs Jēkabs savas valdīšanas laikā nodibināja dažādas manufaktūras, tajā skaitā dzintara un zeltkaļu darbnīcas. Lai savām precēm nodrošinātu svešus tirgus, Jēkabs turēja uzticības vīrus lielākajos Eiropas centros un noslēdza tirdzniecības līgumus ar tādiem vareniem valdniekiem kā Luiju XIV un Anglijas karali Kārli II (*Charles II Stuart*).⁷⁴

Visdrīzāk, mežģīnes Latvijā tika ievestas no Rietumeiropas un Krievijas, kur jau 16. un 17. gadsimtā to ražošana bija ļoti augstu attīstīta. Informāciju par mežģīnēm Latvijā sniedz mākslinieku darbi, kuros gleznoti sabiedrības ievērojamākie cilvēki un atainoti attiecīgā laika notikumi. Vēsturnieki, kas tos dokumentējuši, apraksta arī tērpu modi, un tā

⁷¹ Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007. 155. lpp. 216 lpp.

⁷² Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007. 157. lpp. 216 lpp.

⁷³ Turpat.

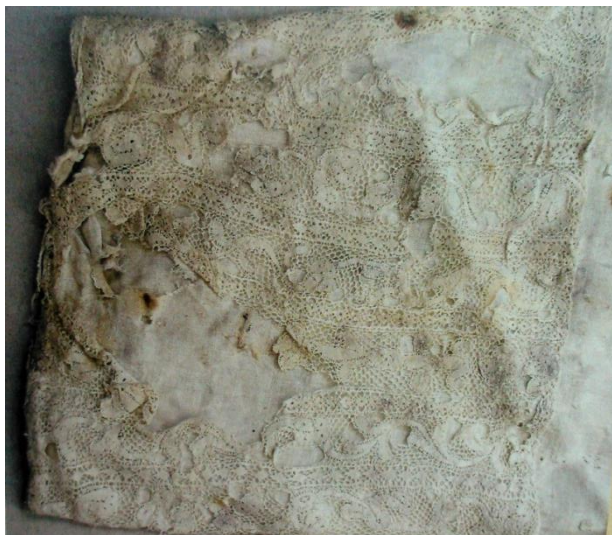
⁷⁴ Turpat.

varam uzzināt, ka mežģīnes bijušas neiztrūkstoša augstākās sabiedrības apģērba sastāvdaļa, bet diemžēl, ir ļoti maz informācijas par pašiem mežģīņu darinātājiem un māksliniekiem.

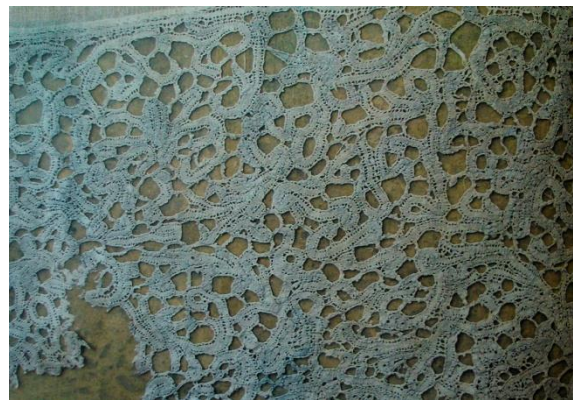
Kurzemes hercogistē un tās galvaspilsētā Jelgavā no 16. līdz pat 18. gadsimta beigām risinājās aktīva kultūras dzīve, sabiedrība sekoja visam, kas notika Eiropas galmos. Hercogi savās pilīs algoja galma māksliniekus, kas gleznoja ne tikai dižciltīgos muižniekus un viņu ģimenes, bet arī citas tālaika ievērojamas personas. Mākslinieku darbos redzams, ka 17. un 18. gadsimtā mežģīnēm rotātus apģērbus valkāja un modes aktualitātēm sekoja visi - neatkarīgi no vecuma, dzimuma vai sociālā stāvokļa.⁷⁵

Bez šaubām, arī garīdzniecība vienmēr bijusi lielākais tekstiliju un arī mežģīņu pasūtītājs. Baroka laika altāra segas, parasti, bijušas rotātas ar krāšņiem izšuvumiem un mežģīnēm. Rundāles pils muzeja tekstiliju fondos glabājas Kurzemes un Zemgales hercogistes katoļu baznīcas kapenēs atrastās bīskapu apbedījumu tekstīlijas un 18. gadsimtā darinātu skaistu mežģīņu paraugi.

Savukārt Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājumos kopš 1901. gada glabājas krāšņs zīda tafta tērps. Greznais, krāsainais zīda spodršuvums apvienots ar stepēta izšuvuma rakstiem, bet svārku apakšējā mala rotāta ar zelta pavedieniem knipelētu mežģīni.

Knipelēta mežģīne, Kurzeme, 1730. gads

Albas mežģīne, Kurzeme, 1730.

gads

⁷⁵ Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007. 155. lpp. 216 lpp.

18. gadsimta mežģinēs, kas rotāja baronešu tērpus, dominēja kompozīcijas ar ornamentiem, kas tuvinājās rokoko stilam.

Mežģīnes valkāja arī Rīgas augstmaņi, piemēram, grāfa Jakoba Johana fon Zīversa (*Jacob Johann von Sievers*) 18. gadsimta tērps rotāts ar bagātīgu izšuvumu un adatiņas tehnikā izšūtām mežģinēm. Lielāko daļu no mežģinēm ievada no citām Eiropas valstīm un grūti pateikt, vai 17. un 18. gadsimtā augstākās sabiedrības dāmas vai mežģiņu amata meistares tās aktīvi darinājušas arī Latvijā.⁷⁶

Pagāja, gandrīz, divi gadsimti, kamēr no valdnieku darbnīcām, iespējams, arī klosteriem un muižām mežģiņu darināšanas prasmes nonāca līdz vienkāršajai tautai kā Eiropā tā arī Latvijā. 1598. gadā Nikolausa Molīna iespiesto greznības likumu ievadā norādīts, ka apģērbam jābūt tādām, lai pēc tā varētu atšķirt vienas kārtas piederīgos no citas kārtas piederīgajiem. Saskaņā ar šiem noteikumiem tikai augstākajai kārtai – rātes locekļiem un Lielās ģildes vadītājiem – bija atļauts nēsāt samta cepures, mēteļus un svārkus ar samta atlokiem, cepures ar caunādām, zīda drānas.⁷⁷ Viss, kas bija atļauts augstākajai sabiedrībai, ar likumu tika aizliegts zemākas kārtas iedzīvotājiem. Greznības likumi, kuros norādīja kā drīkst ģērbties iedzīvotāji Latvijā atkarībā no viņu sociālā stāvokļa, bija spēkā līdz 18. gadsimtam. Nenoliedzami, ka šīs lielās atšķirības, ko noteica tā laika likumi un iedzīvotāju materiālās iespējas, ietekmēja vienkāršās tautas apģērba un auduma rotāšanas stilu.⁷⁸

Latvijas vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas arhīva materiālu, Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja, Latvijas etnogrāfiskā brīvdabas muzeja tekstiliju krājumu pētījumi, kā arī vēstures avotos un muižu hronikās atrodamā informācija ļauj secināt, ka Latvijā rokdarbu uzplaukums sākās 18. gadsimtā.⁷⁹

Kopumā, par augstmaņu tērpu modes tendencēm Latvijas teritorijā ir saglabāties diezgan maz vizuālu liecību. Galvenokārt, ir saglabājušies apbedījumu tērpi un baroka laikmeta portreti. Rundāles pils muzeja krājumos ir aplūkojami arī hercogu tērpu saraksti, inventāri, taču tie nav pilnīgi un pēc tiem ir visai grūti spriest par konkrētu pasūtīto

⁷⁶ Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 156. lpp. 216 lpp.

⁷⁷ Kvaskova, Valda. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērba nolikums*. Turaidas muzejrezervāts: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 45. lpp. 215 lpp.

⁷⁸ Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 56. lpp. 216 lpp.

⁷⁹ Pribērga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 57. lpp. 216 lpp.

apģērbu skaitu vai tā raksturu.⁸⁰ Ir zināms, ka Kurzemē hercoga Jēkaba valdīšanas laikā Mežotnē bijusi izveidota brokāta darbnīca. Tajā tikuši darināti skaisti brokāta audumi, kā arī tikuši austi gobelēni, taču tas noticis pavisam mazos apmēros un, tomēr, lielākā daļa no audumiem bijuši iepirkti no ārzemēm. Kurzemes hercogu kapenēs Jelgavā ir vērojams, cik ārkārtīgi grezns un daudzveidīgs ir bijis apģērbos izmantotais audums.⁸¹

Kurzemes galmam strādājuši vairāki galma drēbnieki ar palīgiem kā Kristians Ernsts Ulrihs (*Christian Ernst Ulrich*), Albrehts Špehtmans (*Albrecht Spechtmann*), kuri šuvuši apģērbus hercogam un citām amatpersonām, kā arī citi ar izgatavošanu saistīti amatnieki: pogu izgatavotājs Ādolfs Karls Binhers (*Adolf Karl Bchner*), pozamenta izgatavotājs Kaspars Veiss (*Caspar Weiss*), sudraba stieplu izgatavotājs Johans Frīdrihs Milders (*Mülders*), kā arī pārējie amatnieki kā, piemēram, dzintara griezēji, alvas lējēji, parūku taisītāji, profesionāli cimdu izgatavotāji. Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira pasūtījumu rēķinos ir lasāms, ka viņš iegādājies ļoti daudz un dažādus audumus, galvenokārt, zīdu, samtu, smalkus vilnas, linu audumus un flaneli. Lielā daudzumā tikušas iegādātas dažādu krāsu un platumu lentas. Dažkārt hercogs iegādājies arī Rīgā šūtu apģērbu kā, piemēram, ar zeltu un sudrabu izšūtus svārkus, zelta ar sudrabu brokātu un dučus kamzoļu pogu no zelta. Lai arī Frīdriha Kazimira galmā bijis speciāls galma pogu taisītājs, pogas diezgan lielā skaitā tikušas arī iepirktas. Kādā no 1684. gadā izrakstītajiem rēķiniem var lasīt, ka hercogs pasūtījis olektīm zaļus un baltus tafta audumus, un dučiem jaunās modes zīda pogu. Interesanta ir arī norāde, ka tafts ticis lietots pārsvarā bikšu oderēm. Rēķinos reti parādījušies apģērbu nosaukumi, bet vairākkārt tikušas minētas bikses, kamzolis (*Kamisol*), svārki (*Rock, Paltrock*), cepures, zeķes, kurpes, kas arī, visdrīzāk, bijuši visbiežāk lietotie apģērba gabali. Hercoga un hercoga ģimenes kurpes, bieži vien, izgatavojis īpaši no Francijas pieaicināts kurpnieks, kurš lieliski pārzinājis apavu izgatavošanas nianšes un šī iemesla dēļ ir ticis aicināts uz Kurzemes galmu pat vairākas reizes.⁸²

Liela daļa audumu, no kuriem bija darināti hercogu tērpi, tika ievesti no Ziemeļvācijas un Holandes. Jāpiemin, ka Holandai vispār bijusi ļoti liela loma Latvijas baroka modes attīstībā. Šajā laikā Holandes mode bijusi diezgan atturīga un 17. gadsimta

---

⁸⁰ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁸¹ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁸² Baranovska, Inese. Saruna ar Dairu Līdaku. 2014, 7. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

vidū tajā dominēja, galvenokārt, melni ar lielām mežģīņu apkaklēm darināti tērpi. Šie tērpi, diezgan uzskatāmi, atšķīrušies no pārējās Eiropas baroka modes tendencēm, kur valdīja raibi un krāšņi apģērbi. Mode ir ļoti iespaidojusies arī no Vācijas. Viss Latvijā nonācis caur Vāciju, jo nav bijuši tieši veidi kā uzzināt, kas notiek Francijā, kāda mode valda Francijā. Holandiešu mode ar tai raksturīgajiem melnajiem tērpiem parādījusies, reizēm, netiešā veidā Brēmenē, Hamburgā, Lībekā, kuri bija pārņēmuši šo holandisko dzīves stilu un, protams, arī tērpu.⁸³

Augstmaņu tērpos izmantoja dažādu krāsu audumus un dažādu krāsu salikumus. Tērpos bieži valdījis arī melnais holandiešu tērpa variants, kuru nēsājušas gan sievietes, gan vīrieši. [Sk. 4. Pielikumu, 6. att.] Taču, tikpat iecienītas bijušas arī daudz spilgtākas krāsas kā zelta krāsa, karaliski zilais tonis, purpursarkans, violets vai balts.⁸⁴

Kurzemes galmā darbojušies daudz profesionāli izšuvēji, kas bijuši augsti godāti augstmaņu aprindās. Šuvējs jau ticis uzskatīts par mākslinieku un laba galma šuvēja atalgojums bijis ļoti netipiski liels tā laika cilvēkam. un cienīti augstmaņu aprindās. Izšuvumu veidi bijuši ļoti sarežģīti – galvenokārt, ziedu un augu motīvi, kas izpildīti ar dārgiem zīda diegiem. Pastāvējusi pat speciāla profesija- „pērļu izšuvējs”, kas nodarbojies tikai ar smalkiem pērļu darinājumiem. Apģērbus, hercogi un viņu ģimenes bieži vien pasūtījuši arī pie drēbniekiem Jelgavā un Kuldīgā. Šīs pilsētas bija hercogistes modes centri un profesionālākie no amatniekiem strādāja tieši tur.

Neatņemama augstmaņu stila sastāvdaļa bijusi parūka. Parūku mode Latvijas teritorijā absolūti sekojusi tālaika caurmēra Eiropas modei, kas ir ļoti labi vērojams Kurzemes hercogu portretos. Parūku taisītājs ir bijis speciāls amats, un viņa pakalpojumi tikuši plaši pieprasīti visās lielākajās pilsētās, un visas sabiedrības kārtas tos izmantojušas. Hercogu parūkas tikušas gatavotas no cilvēku matiem, taču hercogistes vienkāršie iedzīvotāji nav varējuši atļauties tādu greznību, tāpēc, nereti, parūkas bijušas gatavotas no zirga krēpēm.⁸⁵[Sk. 4. Pielikumu, 7. att.]

Baroka laikā valdījusi nepārvarama tieksme uz greznību un naudas izšķiešanu. Rundāles pils sarakstos ir minēts, ka 1740. gadā, laikā, kad Kurzemes hercogu arestēja, tajā

⁸³ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁸⁴ Lībietis, Didzis, Lancmane, Lauma. *Die Kurländische Herzogsgruft*. Rundāles pils muzejs, 2010. 25. lpp. 46 lpp.

⁸⁵ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

laikā viņa sievas kleita bija vērtēta pus miljona rubļu vērtībā. Elizabetei Petrovnai bijuši vairāki tūkstoši kleitu, līdz ar to viņa katru dienu vilkusi citu kleitu, un savas dzīves laikā viņai pat nav bijusi iespēja uzvilkt katru no savām kleitām. Tas parāda, kādu vietu cilvēku ikdienā ieņēmis tērps un cik svarīgi bijis nēsāt modei atbilstošu, smalku un krāšņu apģērbu.

86

Baroka laika apkakļu mode nemitīgi mainījās. Baroka sākumā rīdzinieka tērpā bieži tika nēsāta balta, stērcelēta apkaklīte, bet baroka beigās parādījās arī apkakles, kas ienākušas no renesances, manierisma, krokotās apkakles jeb „ dzirnavu akmens tipa apkakles. ” Vēlāk šīs apkakles izzuda un modē nāca apkakles, kas veidotas no diviem gariem sasietiem auduma gabaliem. No šī pēdējā apkakles veida izveidojies arī mūsdienu sabiedrībā bieži nēsātais un iecienītais „ žābo”. Ap 1680. gadu modē bija žābo ar apakšā sasietu spilgti sarkanu tauriņu.⁸⁷ [Sk. 4. Pielikumu, 8. att.]

Kurzemes cepuru mode, precīzi sekojusi tā laika Vācijas cepuru modei. Visizplatītākās sieviešu starpā bija aubes tipa cepures, bet vīrieši nereti nēsāja augstās, koniskās holandiešu tipa cepures.⁸⁸

Interesanti, ka baroka laika bērnu modē tika pilnībā atdarināta pieaugušo mode, tikai miniatūrā formā. Nepastāvēja pilnīgi nekāda specifika. Mazo hercogietņu kleitiņas bija precīzs pieaugušas sievietes tērpa atdarinājums, tikai mazs. Bērni, tāpat kā pieaugušie, arī nēsāja korsetes, viduklī tās cieši savelkot. Baroka laika skaistuma ideāli pieprasīja, ka mazam bērnam ir jāizskatās kā lellei, vismaz aprindās, kas ievēroja modes nosacījumus.⁸⁹

Baroks Latvijas teritorijā, salīdzinājumā ar pārējo Eiropu, ienāca pietiekoši ātri, bet, galvenokārt, muižnieku un galma aprindās, kā arī Rīgā. Pilsētās, piemēram, Kuldīgā, baroka mode ienāca, reizēm, desmit gadus vēlāk, taču kopumā, Latvija vienmēr ir gājusi pietiekoši kopsolī ar Ziemeļeiropu, dažkārt no Francijas atpaliekot par desmit, divdesmit gadiem.⁹⁰

---

⁸⁶ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁸⁷ Turpat.

⁸⁸ Turpat.

⁸⁹ Turpat.

⁹⁰ Turpat.

3.2. Vienkāršo hercogistes iedzīvotāju un kalpotāju apģērbs

Dzirdot vārdu savienojumu „baroka mode”, daudziem tas pirmajā brīdī izraisa asociācijas ar augstmaņu modi, jo tieši pārtikušie hercogistes iedzīvotāji varējuši atļauties sekot modes aktualitātēm un iegādāties greznos modes aksesuārus. Taču, kā jau zināms, sabiedrība nepastāv tikai no augstdzimušām personām un ikvienam sabiedrības loceklim ir, un ir bijusi, nepieciešamība pēc apģērba. Stila attīstības vēsturē ir vērojama interesanta tendence - tiklīdz attiecīgais patērētāju slānis ir sociāli zemāks, stila uzņemšana notiek lēnāk vai, brīžiem, notiek dīvainas stila pārplūšanas. Arī Latvijas teritorijas zemāko kārtu pārstāvji, varbūt ne bieži varēja atļauties dārgas lietas, taču, jebkurā gadījumā, viņi centās pielāgoties modes tendencēm un ģērbties tā, lai viņu ārējais izskats būtu pieņemams.⁹¹

Baroks bija viens no Jauno laiku stiliem, kas ir atstājis pēdas daudzu tautu zemnieku kultūrās. Iespējams, tas noticis tādēļ, ka šis stils atmezdams renesances kanonus, kas tajai piešķīra zināmu sastingumu, pavēra nacionālām un individuālām fantāzijām plašākus apvāršņus. Latvijā šis stils ieviesies, galvenokārt, no Ziemeļvācijas.⁹²

Modes virsotnē atradās mežģīnes un, lai gan šis materiāls bija dārgs, to tiecās izmantot visas sabiedrības kārtas, vienīgi zemākās kārtas pārstāvji atļāvās tās nēsāt tiešām tikai ļoti svinīgos gadījumos. Šajā laikā, tāpat kā mūsdienās, ikdienas tērps atšķīrās no svētku tērpa. Hercogiem un bagātajiem muižniekiem tērpi bija samērā līdzīgi. Runājot par Kurzemes muižniecību baroka laikā, nav jāiedomājas ļoti aristokrātisks dzīvesveids. Pamatā tā laika muižnieki bija zemes īpašnieki, kuri vairāk rūpējās par praktiskām lietām. Protams, ja bija kādas dzīres hercoga galmā vai kāds smalks saviesīgs pasākums, braukšana uz pilsētu, viņi sagērbās ārkārtīgi grezni, bet kopumā var pieņemt, ka ikdienas tērps bija relatīvi vienkāršs, bez zīda mežģīnēm un pārspīlētiem izskaistinājumiem.⁹³

Mazturīgo sabiedrības slāņu apģērbs bieži tika darināts no vilnas auduma, jo, vienkārši, tas bija lētāks.⁹⁴ Runājot par septiņpadsmitā gadsimta zemnieka tērpu, par to ir ļoti maz saglabājušos liecību. Lielākoties, tas bijis, praktiski, Eiropas modes neiespaidots.

⁹¹ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁹² Lamsters, Viktors, Ernests. *Ievads latviešu stila vēsturē*. Rīga: Elpa – 2, 2003. 168. lpp. 226 lpp.

⁹³ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁹⁴ Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: JUMAVA, 2010. 350. lpp. 582 lpp.

Tērps kalpoja praktiskiem nolūkiem un tā izskatam netika piegriezta īpaša vērība. Apģērbos bijusi izteikta tieksme uz saktām. Kurzemes saktas bija ļoti barokālas un iespaidīgas. Šajā ziņā, sudrabkaļi zemniekiem ražojuši tipisku barokālu produkciju. Ļoti izplatītas bijušas arī lielas riņķa saktas ar pogām vai iestiprinātiem pseido dārgakmeņiem.

95

Iespējams, ka baroka laika zemniekiem ir bijuši atsevišķi apģērbi, kas gājuši kopsolī ar augstmaņu baroka modi, bet noteikti, to skaits ir bijis samērā neliels. Zemnieki no baroka laika lietojuši baroka tekstilijas, reizēm, kaut ko no muižnieku vecajiem tērpiem, tērpu atgriezumiem, kurus izmantoja, lai darinātu ņieburus un aubes. Visticamāk, zemnieki tikuši pie šiem atgriezumiem, kad kāda augstdzimusi dāma uzdāvinājusi savu kleitu zemniecei un šī zemniece to ir pāršuvusi.⁹⁶ Vienkāršajiem hercogistes iedzīvotājiem, kā arī medniekiem, lielākoties, apģērbus šuvuši nevācu drēbnieki, kas pārsvarā bijuši vīrieši, bet paši apģērbi tikuši darināti no lētākiem materiāliem kā vilna vai lins.⁹⁷

Muižu kalpotāji, sulaiņi, hercogieņu pāži vienmēr valkājuši apģērbu, kuru krāsu un izskatu noteikusi pati saimniece. Ir zināms, ka Kurzemes hercogistē visbiežāk lietotā krāsa sulaiņa apģērbā ir bijusi brūna un tērpa odere bijusi sarkana. Savukārt, kalpoņu formastērpā bieži vien parādījušās vienkāršas stīvinātās aubes, kas bija sasietas zem zoda un kuras bija paredzētas, lai kalpones mati netraucētu apdarīt mājasdarbus. Šī tērpa daļa tika aizgūta no Holandes modes. Baroka laikā, tāpat kā mūsdienās, sēru tērpos, galvenokārt, nēsāja melnas krāsas apģērbu un hercogistes kalpotāju sēru tērps sastāvējis no svārkiem, biksēm un kamzoļa melnā krāsā.⁹⁸

Jāuzsver, ka starp sociālajiem slāņiem tērpu veidos nebija tik izteikta atšķirība, galvenā atšķirība cik tā bija darinātā tērpa materiāla dārdzība un smalkums, un pēc kura uzreiz varēja noprast, kurai sabiedrības kārtai persona pieder. Kalpotāji nēsāja lina, kokvilnas vestes. Viņu apģērbs nebija tik bagātīgi rotāts, kā tas bija augstmaņiem un galvā tiem bija gara parūka ar zirgastē saņemtiem matiem. Arī kalpotāju svārki atšķīrās, kamēr

---

⁹⁵ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁹⁶ Turpat.

⁹⁷ Baranovska, Inese. Saruna ar Dairu Līdaku. 2014, 7. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

⁹⁸ Turpat.

augstdzimušās dāmas nēsāja krinolīna svārkus, tikmēr kalponēm bija jāiztiek ar drēbes gabalu, kas līdzīgs hercogieņu nēsātajiem apakšsvārkiem.⁹⁹

---

⁹⁹ Arts and Culture. *La Mode : de l'époque baroque jusqu'à nos jours*. 2007. Pieejams: <http://fra.1september.ru/article.php?ID=200700403> [Skatīts 2014, 7. mai.]

3.3. Apbedījumu tērps

Par baroka laika apģērbu Latvijas teritorijā vislabāk var spriest pēc apbedījumu tērpiem, jo tie ir praktiski gandrīz vienīgie apģērbi, kuri ir saglabājušies no konkrētā laikmeta. Vienīgie zināmie apbedīšanas tērpu piemēri Latvijā ir aplūkojami Kurzemes hercogu kapenēs Jelgavas pilī.

Kurzemes galms bija vieta, kur rīkoja lieliskas balles, rādīja teātri, muzicēja, notika krāšņa viesu uzņemšana ar uguņošanu, hercoga, galminieku un amatpersonu vajadzībām pirka dārgus audumus un dučiem zelta un sudraba pogu. Kā jau iepriekš tika minēts, Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira valdīšanas laiks sakrita ar Luija XIV (1643.- 1715.) laikmetu Francijā, kad Saules karaļa un viņa galma dzīvesveids un mode bija pārņēmusi Eiropu. Tomēr vienīgā materiālā liecība par to laiku Latvijas teritorijā ir hercoga pēdējais apģērbs, jeb Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas apģērbs. Saglabājušies ir svārki, veste, bikses, zeķes, mantijas fragmenti, ādas kurpju fragmenti un divas pogas.¹⁰⁰ [Sk. 4. Pielikumu, 9. att.]

Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērps.

1698. gada janvāra sākumā hercogs saslima un 21. janvārī nomira 47 gadu vecumā. Šo notikumu sīki aprakstījis hercoga kambarsulainis Johans Kazimirs Brands. „Hercoga Frīdriha Kazimira ķermenis bija ietērpts ļoti greznā zelta un sudraba vestē, virs tās grezni balti ar zeltu un sudrabu izšūti svārki. Kā vestei, tā arī svārkiem bija uzšūtas dārgas dimanta pogas, pāri tiem grezna samta mantija ar sudraba brokāta oderi, galvā hercoga kronis ar pērlēm un dimantiem, labajā pusē valdnieka zizlis, kreisajā zobens. Tā saģērbts viņš tika novietots greznā parādes gultā, bet pēc mēneša guldīts ar melnu samtu apvilktā un platām zelta bārkstīm rotātā, no iekšpuses ar sudraba un zelta brokātu izsistā, zārkā. Visur dega vaska sveces, arī kroņlukturī zāles vidū. Tā tas turpinājies līdz bērū dienai, kas bijusi kā grandioza izrāde. ”¹⁰¹

Tālākais liktenis hercogam nebija labvēlīgs. Lielā Ziemeļu kara laikā (1700.- 1721.) 1701. gadā hercogistē iebruka krievu karaspēks un sakāva zviedrus. Šajos kara

¹⁰⁰ Baranovska, Inese. Saruna ar Dairu Līdaku. 2014, 7. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

¹⁰¹ Daira, Līdaka. *Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira (1650.- 1698.) apbedīšanas apģērbs- greznība, iznīcība, atjaunošana.* Rundāles pils muzejs, 2013. 22 lpp.

apstākļos kādā septembra naktī zviedru marodieri iebruka hercogu kapeņēs, meklēdami dārglietas. Par šo iebrukumu sastādīja protokolu, kurā konstatēts, ka hercoga Frīdriha Kazimira līķim sagriezti cimdi un noņemti gredzeni, mantijai nogriezta kreisā puse ar piedurkni un zārkam vietām nogrieztas zelta bārkstis. 1884. gada jūnijā kapeņu stāvokli apraksta kāds virsskolotājs H. Diderihs: „ Frīdrihs Kazimirs, nenozīmīgākais no visiem hercogiem, saglabājies vislabāk, galvā viņam liela parūka, apģērbts viņš brokāta mētelī. ” 1913. gada vasarā A. Rafaels sāka pamatīgu Kurzemes hercogu kapeņu izpēti un esošā stāvokļa fiksāciju.” Šajā reizē no apbedījumiem izņēma esošās dārglietas un nodeva Kurzemes provinces muzejam. „ Hercogs Frīdrihs Kazimirs guļ ozolkoka zārkā, kas apvilktas ar brūnganu samtu. Sākotnēji samts bijis melns. Zārka apakšmala ar brokāta bārkstīm, virs tām viļņveida zelta treses, kas daudzās vietās nokarājas. Zārka apakšējās malas sānos pa trim bronzētiem rokturiem un galos pa vienam rokturim, rokturu plāksnes bagātīgi ornamentētas. Zārks balstās uz sešām putna ķetnu aptvertām lodēm. No iekšpuses zārks ir iztapsēts ar sudraba brokātu. Līķis guļ uz muguras virs ķermeņa sakrustotām rokām, tā garums 165 cm. Uz galvas labi saglabājusies pagarinātā parūka (*Allongeperücke*) .” „ Mumificētais līķis apģērbts baltā linu kreklā, kura piedurknēm ir redzamas 9 cm platas mežģīnes. Virs krekla atrodas veste ar ieaustām zelta puķēm, 3 cm garie un 2,5 cm attālie pogcaurumi apšūti ar zelta diegu, vestei ir balta zīda odere. Bikses ir no sudraba brokāta un arī ar baltu zīda oderi. Bikšu pogcaurumi ir 4,5 cm gari ar rupju diegu apšūti. Vestes un bikšu pogas ir apvilktas ar brokātu. Virs vestes ir redzams grezns pelēcīgs, sākotnēji balts, vadmalas kamzolis ar zelta izšuvumiem, izšuvums šūts caur vadmalu un linu auduma padrēbi. Kamzolim ir gaiši brūna, musturota zīda odere. Kamzoļa platās piedurknes ir ar atlokiem, no kuriem spraucas krekla mežģīnes. Ķermenis vēl pārklāts ar sudraba brokāta mantiju, kurai ir karmīnsarkana samta odere. Samts ir saglabājies kā jauns. Kājās ir baltas zīda zeķes līdz ceļgaliem, melnas ādas kurpes ar apaļiem purngaliem un uz 4 cm augstiem papēžiem. Kurpes ir labi saglabājušās un uz labās kurpes ir saglabājusies arī zelta sprādze.

„102

Bakalaura darba autorei bija iespēja aplūkot hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērpa restaurācijas procesu. Šis tērps ir izcils baroka laika tērpa paraugs, kura restaurāciju veikusi Daira Līdaka - Rundāles pils muzeja restauratore.

---

¹⁰² Daira, Līdaka. *Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira(1650.- 1698.) apbedīšanas apģērbs- greznība, iznīcība, atjaunošana*. Rundāles pils muzejs, 2013. 22 lpp.

Frīdriha Kazimira tērpam bijusi veste ar garām, liektām piedurknēm un apaļu kakla izgriezumu. Vestei ir šķēlumi sānu vīlēs, priekšpusē tā ir sapogājama un aizmugurē sasiename ar četriem pāriem ripsa lentu. Tajai bijušas arī iešūtas kabatas ar trapecveida atloku un dekoratīviem pogcaurumiem. Interesanti, ka lielai daļai šī laikmeta apģērbi, padušu vietas nav bijušas sašūtas. Arī Frīdriha Kazimira apbedīšanas vestei kreisās piedurknes aprocei ir piešūtas baltas ādas sloksnītes, pie kurām ir piestiprinātas piedurknes. Odere tikusi izgatavota no balta zīda tafta. Veste izgatavota no zila zīda atlasa ar brokāta rakstu kas veidots joslās- pārmaiņus blīva brokāta josla ar ziedu motīvu un augu - puķu vītni zilā atlasa laukumā. Veste sašūta ar brūnu un dzeltenīgu zīda diegu. Vestes siluets bijis no augšā šaura uz platāku lejā pēc kā parauga nākotnē izveidojusies arī sabiedrībā tik pazīstamā fraka.¹⁰³ Hercoga bikses ir pusgaras, platas, izgatavotas no sudraba brokāta auduma, izšūtas ar zelta brokāta rakstu. Tām ir balta zīda tafta odere bez iešuvēm. Bikses viduklī sakrokotas. Abos bikšu galos pa iekšējo vīli ir šķēlums un vidukļa vietā ir auduma josta. Svārkiem, kas radās Francijā Luija XIV galmā 17. gadsimta pēdējā ceturksnī, raksturīga cieši pieguļoša augšdaļa, plata apakšējā daļa, vertikāli iegrieztas kabatas ar bagātīgi rotātu apmalojumu, daudziem dekoratīviem pogcaurumiem, zelta un sudraba izšuvumiem. Šis svārku veids ir vērojams arī Hercoga Frīdriha apģērbā. Tie tika šūti no nebalinātas vadmalas, kas ar gariem dūrieniem piešūta pie vidēji smalka linu auduma. Svārkiem apaļš kakla izgriezums, liektas piedurknes ar platiem atlokiem, kuras apakšpusē sasietas ar diviem pāriem lenšu, bet virspusē virs vīles uzšūtas zelta brokāta treses. Svārkiem priekšpusē sešpadsmit pogājami pogcaurumi un vienpadsmit dekoratīvi. Ir vērojami arī dekoratīvi pogcaurumi gar vertikāli iegriezto kabatu abām pusēm un priekšas gabala paplatinājuma aizmugures malu. Gar malām ir blīvi izšūtu puķu kompozīcija ar ziediem un lapām, kas izpildīti ar brokāta diegu. Pārējo laukumu aizpilda augu un ziedu arabeska, kas veidota no trim brokāta diegiem. Svārkiem ir gaiši brūna zīda odere ar ģeometrisku reljefu rakstu.¹⁰⁴

Tika atrastas arī Frīdriha Kazimira tērpa pogas, kas veidotas uz sfēriskas koka ripas tinot brokāta diegu. Sveču gaismā šāda tipa poga mirdzēja un radīja dimanta mirdzuma efektu. [Sk. 4. Pielikumu, 10. att.]

---

¹⁰³ Baranovska, Inese. Saruna ar Dairu Līdaku. 2014, 7. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

¹⁰⁴ Daira, Līdaka. *Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira(1650.- 1698.) apbedīšanas apģērbs- greznība, iznīcība, atjaunošana*. Rundāles pils muzejs, 2013. 22 lpp.

Zināms, ka apbedījumu tērpos, vienmēr, tika izmantoti apģērbi ar aizsienamu muguras daļu un, pārsvarā, tiem bijusi zīda odere. Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērps un hercogu apbedīšanas tērpi kopumā bijuši vienlīdz grezni ar pasākumos nēsājamiem apģērbiem, un pat pati bērnu ceremonija tikusi organizēta kā smalks pasākums. Šī bija viena no izdevībām citiem augstmaņiem padziļoties ar savu jauno ietērpu, bet aizgājējam tas bija mirklis, kad pēdējoreiz viņš demonstrēja savu varenību un bagātību.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Baranovska, Inese. Saruna ar Imantu Lancmani. 2014, 10. marts. Audioieraksts. Glabājas I. Baranovskas personiskajā arhīvā.

3.4. Tautastērpi

„Tautastērpi ir nacionāli specifiska materiālās kultūras sastāvdaļa, kurā dažādu tautu atšķirības izpaužas visspilgtāk. Bez etniskajām īpatnībām tautastērpi ataino to valkātāju sociālās un ģimenes attiecības, vecumu, turīgumu, gadsimtu gaitā izveidojušās tradīcijas, tautas estētiskos ideālus un māksliniecisko jaunradi, kaimiņu tautu kultūras sakarus un mijiedarbību, dažādu laikmetu profesionālās mākslas, kā arī pilsētu kultūras un modes strāvājumu ietekmes.”¹⁰⁶

„Latviešu tautastērpi veidojās kā lauku ļaužu – zemnieku, zvejnieku, amatnieku – apģērbs, bija piemērots attiecīgam nodarbošanās veidam, sadzīvei, godiem un svētkiem, klimatiskajiem apstākļiem un gadalaikiem. Feodālajā sabiedrībā tautastērps bija arī zemnieku kārtas pazīme pretstatā valdošo vācu muižnieku un pilsoņu apģērbam, viena no zemnieku materiālās un garīgās kultūras izpausmes formām.”¹⁰⁷

Tradicionālais latviešu tautastērps 17. un 18. gadsimtā bija pilnībā izveidojies kā vienota mākslinieciskā kompozīcija ar noteiktām tā darināšanas un valkāšanas tradīcijām, kas tautā turpināja pastāvēt līdz 20. gadsimta sākumam. Pēc atrastajām senlietām un audumu fragmentiem iespējams rekonstruēt pat 13. gadsimtā valkāto apģērbu. Jau toreiz kā latgaļu, tā arī lībiešu sievietes valkājušas tunikveida linu vai vilnas kreklus bez apkakles un ar jostu apjoztus baltus vai brūnganus vilnas brunčus. Uz pleciem pārsegtas tumši zilas villaines, kas bagātīgi rotātas ar gredzentiņiem, spirālītēm un rakstainiem ceļu apaudiem. Sākotnēji visās baltu apdzīvotajās zemēs sastopami bronzas spirālīšu vainagi. Sievas valkājušas galvasautus un no 14. gadsimta arī galvai pieguļošas auduma cepurītes ar bronzas rotājumiem. Vīriešu apģērbs sastāvējis no linu krekla, biksēm, vilnas vai pusvilnas auduma svārkiem, jostas, vilnas apmetņa, cepures un ādas vai lūku apaviem. 17. gadsimta tautastērpi ir sastāvējuši no tiem pašiem apģērba gabaliem, bet rotājumu ziņā ir bijuši nedaudz trūcīgāki. Tas tiek saistīts ar 13. līdz 15. gadsimta notikumiem, kad feodālo karu izpostītajā un izlauptajā zemē, bieži plosījās bads un mēris, kam sekoja pagrimums.¹⁰⁸

No visiem jauno laiku stiliem baroks ir atstājis mūsu materiālā kultūrā ļoti spilgtas pēdas. No 17. līdz 19. gadsimtam, formās un rotājumā spilgti parādījusies baroka ietekme,

¹⁰⁶ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995. 7. lpp. 312 lpp.

¹⁰⁷ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995. 8. lpp. 312 lpp.

¹⁰⁸ Jansone, Aija. *Tautas tērpa krekli Vidzemē 19. gadsimtā*. Rīga: Zinātne, 1999. 5. lpp. 255 lpp.

tajā skaitā pastiprināta naturālu motīvu ieviešanās. Galvenās rotaslietas šajā laikā bija dažādi gredzenu saktu veidi, gan ar stikla zīlēm un burbuļiem, gan bez tiem. Lielāko daļu no tiem bija darinājuši pilsētu amatnieki. Visai raksturīgi, ka šie amatnieki bijuši spiesti piemēroties lauku cilvēku konservatīvajai gaumei un prasībām, jo saktu formas pat sīkumos palikušas nemainīgas visu laiku. Jāpiemin, ka jau kopš 17. gadsimta, gredzenu saktu veidi jau grupējami pēc atsevišķiem apgabaliem. Austrumlatvijā, kas iekļāva Vidzemi un Latgali, raksturīgas bija burbuļu saktas, dažviet arī piekaru saktas. Krekla saktiņas visā visumā bija diezgan vienkāršas. Viduskurzemē un Ziemeļkurzemē – Kuldīgas, Alšvangas, Ventspils etniskajos novados, raksturīgas bija stikla zīlēm rotātas lielas sudraba vai zelta saktas jeb dižsaktas. Dienvidkurzemē - Liepājas apriņķī, raksturīgas bijušas bļodveida saktas ar stilizētiem stādu motīvu rotājumiem.¹⁰⁹

18. gadsimtā visizplatītākais rotu veids bijis krūšu rotas, galvenokārt, sudraba saktiņas krekla apkakles saspraušanai vai lielākas, vidējas un ļoti lielās saktas villaiņu saspraušanai. Īpaši greznas bijušas lielās sudraba apzeltītās saktas, rotātas ar sarkaniem vai zaļiem akmeņiem. Tās sprautas pie Kurzemes tautas tērpu villainēm.¹¹⁰

Kurzemē, jaunāko laiku galvas segas ir bijušas atšķirīgas no pārējo novadu galvassegām, jo to šūšanai apdarei tikuši izmantoti pirkti, ievesti vai vietējās manufaktūrās un fabrikās ražoti materiāli – zīds, brokāts, samts, stikla pērlītes. 18. gadsimtā muižu un pilsētu ietekmē ieviesās un bija populāras dažādu piegriezumu modelētas sieviešu cepures. Šī tendence izmantot smalkos un dārgos audumus pastāvēja ikvienā baroka laika tērpā, un, lai arī tautastērpā tā nebija tik spilgti uzsvēta, tautastērpā iezīmējās baroka stila greznība.

Senākos laikos, dažādos latviešu tautas aprakstos ir jūtama tieksme latviešus attēlot kā nekulturālu tautu, ko vēlāk ir aizvietojusi līdzjūtība latviešu tautas nabadzībai, kurā to ir novedusi dzimtbūšana. To, ka šī nabadzība ir bijusi pārspīlēta, liecina 18. gadsimta dokumenti - pūra mantu saraksti un klēts inventūra, kas bagātības ziņā ir apskaužama arī mūsdienās.¹¹¹ Kādā no 1654. gada ceļojumu aprakstiem ir minētas lielas burbuļainas sudraba saktas sievām un meitām. Kāds ceļotājs ir aprakstījis arī Kurzemē redzētās platās misiņa jostas ar trīs vai četrām rindām baltu, gludu akmentiņu, ko tajā laikā sauca arī par „čūskas galvām”. Uz pleciem sievas nēsājušas baltas sagšas uz krūtīm ar platu, apaļu alvas

¹⁰⁹ Lamsters, Viktors, Ernests. Ievads latviešu stila vēsturē. Bostona: Elpa-2, 1981. 124. lpp.

¹¹⁰ Tautas tērpu centrs SENĀ KLĒTS. *Latviešu arheoloģiskais un tradicionālais tautastērps*. Pieejams: <http://www.senaklets.lv/tautas-t%C4%93rpi.php> [Skatīts 2014, 9. mai.]

¹¹¹ Lamsters, Viktors, Ernests. Ievads latviešu stila vēsturē. Bostona: Elpa-2, 1981. 119. lpp.

vai misiņa ripu saspraustas un sagšas galos bijuši iestrādāti zvārgulīši. 1777. gadā, vīriešu apģērbā tikušas aprakstītas arī ķēžu jostas, kurām nereti ir bijuši piekarināti naži, kas apliecina, ka latvieši vēl arvien stingri pieturējušies pie sentēvu tērpa un nav bijušas praktiski nekādas ietekmes no vācu tērpiem. Tērpos valdījis konservatīvisms, taču ar atsevišķiem barokāliem elementiem.¹¹²

1673. gadā kurzemnieku apģērbu savā ceļojumu aprakstā pieminējis J. Brands. „Kurzemē sieviešu sagšām galos un apakšmalā bijušas bārkstis un arī platas rakstu joslas. Šīs joslas no abām pusēm ir bijušas ierobežotas taisnām svītrām, savukārt raksti bijuši attēloti apaļām pumpiņām. 17. gadsimta tērpā parādījies arī balts priekšauts, brunči, tumšas zeķes un vīzes vai pastalas. Zemnieki, nereti, galvā nēsājuši apaļas ādas cepures, pusgarus, no jostasvietas uz leju krokotus svārkus, kas bijuši sasprausti ar saktiņu. Ap vidukli tiem bijusi apsīta josta, pie kuras piekārts nazis un kabata. Piedurknes virzienā uz plaukstām palikušas šaurākas. Bikses bijušas cieši pieguļošas un kājās zemnieki nēsājuši īsus zābakus. Zemnieku sievietēm ap pleciem bijušas sagšas, kas ir bijušas saspraustas ar saktu, bet sasprauduma vieta atradusies augstāk nekā tas vērojams vēlākos laikos. Galvā sievietēm bijušas cepures ar diezgan augstu dibenu un stāvām, tumšām strīpām gar malu, Ņieburs bijis cieši savilkts, līdzīgi kā vācu sieviešu tērpos. Brunču garums sniedzies līdz potītēm. Priekšauta garums bijis nedaudz īsāks par brunčiem, un tā apakšmala rotāta ar dažādiem rakstiem. Tērps kopumā sastāvējis no sagšas, saktas, cepures, priekšauta un vīrieša svārku krokojums sācies uz leju no jostasvietas.”¹¹³

Ap 1635. gadu cauri Livonijai braucis vācu zinātnieks un liels ceļotājs Ādams Oleārijs, kas savos ceļojumu aprakstos ievietojis latviešu kāzu gājiena zīmējumus un apģērbu aprakstus, kas saskan ar minētajiem 17. gadsimta sākuma autoru sniegtajiem materiāliem. Aprakstot latviešus, Oleārijs atzīmējis, ka 17. gadsimta sievietes nēsājušas šaurus brunčus, kas līdzinās maisiem, pār kuriem aizmugures daļā nokarājušās misiņa ķēdītes ar piekārtām naudiņām. Aprakstos arī ticis minēts, ka jaunavas bieži staigājušas ar kailām galvām, kā ziemā, tā vasarā un mati bijuši izlaisti un pusgari, un līdzinājušies vīriešu matu griezumiem. Apģērbs ticis darināts no rupjas vilnas vai lina audekliem, kurus

¹¹² Lamsters, Viktors, Ernests. Ievads latviešu stila vēsturē. Bostona: Elpa-2, 1981. 124. lpp.

¹¹³ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995, 6. lpp. 237 lpp.

sievas pašas audušas un gatavojušas. Vasarā kājās latvieši nēsājuši vīzes, bet pa ziemu pastalas, gatavotas no negērētas, rupjas vēršu vai govju ādas.¹¹⁴

Ceļotājs Ādams Oleārijs aprakstījis arī vīriešu ārējo izskatu. Vīrieši bieži staigājuši ar kailām galvām un matiem garumā līdz pleciem. Reizēm tie galvā vilkuši „ratenes” – cepures ar augstiem dibeniem. Krekliem ir bijušas atlokāmas piedurknes, kas priekšā tikušas sasieta ar aukliņu. Svārki nav bijuši gari, tikai nedaudz pāri jostasvietai un priekšā saākēti. Piedurknes, tāpat kā sievietēm, bijušas garas un apakšpusē sakrokotas. Zābaki, atšķirībā no sieviešu zābakiem, ir bijuši gari un sniegušies līdz pat celim. Pie garajiem zābakiem bijuši piestiprināti pieši un to izskats līdzinājies Rietumu Eiropas zābaku izskatam. Kurzemē un Vidzemē pie apģērba ļoti izplatītas bijušas burbuļu saktas. Kājās nēsātās vīzes bijušas darinātas no liepu klūgām. Pēdas un stilbi bijuši aptīti ar autiem pāri lieliem, ietinot arī bikšu galus. Ap vīzēm bijušas apvērtas prievītes, ar kurām cieši nosieti aptītie auti. Galvā bieži vien nēsāta bijusi arī platmale. Sievām, vienmēr, ap vidukli bijusi apsietā vilnas josta, kurai nereti cauri bijusi izvilкта rupja, nebalināta lina audekla vai rupjas vadmalas gabals, kas sniedzies līdz lieliem. Auguma augšdaļā tikusi ģērbta sagša, kuras divi stūri tikuši sasprausti ar saktu virs labā pleca. Sagša bijusi palikta zem kreisā pleca, kas tādējādi apsegusi krūtis un muguru, bet rokas palikušas tikai krekļā, gluži brīvas. Ļoti aukstā laikā sedza vēl otru sagšu, ko apņēma zem labā pleca un iesprauda ar sakti zem kreisā pleca. Stilbus līdz locītavām aptina ar autiem un notina ar prievītēm. Reizēm, sievām galva bija apsietā ar baltu, smalku lina audeklu. Jaunavas, virs sapītiem matiem, bieži galvā lika vainagus, kas bija aptuveni 3 centimetru plati un bija rotāti ar krāsainām pērlītēm. Lai greznotos, sievas mēdza ap vidukli apvilkt izšūtas baltas jostas. Ejot uz baznīcu, sievas apsedza abus elkoņus ar baltu lina audeklu, un tā abus stūrus virs krūtīm sasprauda ar saktām.¹¹⁵

Jāpiemin, ka kopumā Kurzemes tautastērpu rotājumos izmantots lielākoties tradicionālais ģeometriskais ornamentals, taču 17. – 18. gadsimtā baroka mākslas ietekmē līdzās ģeometriskajam attīstījās arī augu ornamentals, kas ļoti spilgti iezīmējās tieši saktu dekoratīvajos rotājumos. Rotaslietās augu ornamentals gandrīz pilnīgi izskauda ģeometrisko rakstu.

¹¹⁴ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995, 8. lpp. 237 lpp.

¹¹⁵ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995, 6. lpp. 237 lpp.

Burbuļsaktas, Dienvidkurzeme, 18. gadsimts

Dažos Dienvidkurzemes novada pagastos – Rucavā, Nīcā – augu ornaments bijis saskaņīgi komponēts ar ģeometrisko ornamentu cimdu rakstos, kreklu izšuvumos, vainagu rotājumos.¹¹⁶

Vienu no pilnīgākajiem 17. gadsimta 2. puses vidzemnieku un kurzemnieku apģērbu aprakstiem sniedzis Duisburgas universitātes profesors J. Brants 1673. gadā. Ļoti precīzi viņš aprakstījis svētdienas vīriešu apģērbu. Viņš rakstījis, ka turīgākie iedzīvotāji valkājuši garus aītādas kažokus līdz lieliem.¹¹⁷ Kažoku iekšpuse bijusi raupja, bet ārpuse gluda un balta. Kažokiem šķērsām pār krūtīm, abās pusēs, ir bijušas uzšuves četru vai piecu centimetru platumā. Vienas puses uzšuvju galos atradušās pogas, bet otras puses uzšuves rotājušas cilpas, ar kurām kažoku aizdarīja. Pie pleciem ap locītavām tikušas uzšūtas izrakstītas ādas uzšuves, tāpat izšūti bijuši arī uzpleči vīles vietā līdz apkaklei. Izrakstītas bijušas arī abas kažoka malas līdz apakšai. Bieži virs šī kažoka mēdza uzģērbt arī vadmalas svārkus, lai saudzētu tik dārgo darinājumu. Kājās iedzīvotājiem bijušas

¹¹⁶ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Kurzemes tautas tērpi*. Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 1997. 14. lpp. 398 lpp.

¹¹⁷ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995, 7. lpp. 237 lpp.

kazādas pastalas, kas no ārienes izskatījušās parupjas, bet stilbi bijuši aptīti baltiem linu audekla autiem. Galvā bijusi platmale vai cepure.¹¹⁸

Brants ir aprakstījis arī svētdienas sieviešu ārējā izskata detaļas. Viņš minējis, ka jaunas sievietes arī aukstā laikā staigājušas tikai kreklā, ko augšā pie kakla saturējusi liela, apaļa vara plāksne, kas saukta par saktu. Pār labo plecu pāri krūtīm sniegušies melna vilnas josta četru pirkstu platumā, kuras gali, kopā ar vadmalas brunčiem, ir bijuši sasprausti priekšā un aizmugurē ar drusku mazākām saktām, bet brunči sniegušies līdz lieliem. Kājās sievas nēsājušas tāšu vīzes un ap stilbiem tinušas baltu linu autus. Lai rotātos, sievas uz pirkstiem nēsājušas daudz gredzenu. Ap galvu bieži bijis apsiets arī balts linu lakatiņš, virs kura likts vainags, kuru pašas sievas apdarinājušas ar īpašiem akmentiņiem, kuri bijuši atrasti turpat dabā un ar nazi speciāli apstrādāti. Sievas nēsājušas arī vainadziņus no dzeltenas vilnas, kuri bijuši divus centimetrus plati un tiem bijusi piestiprināta gara, kupla un daudzkrāsaina auduma šlepe. Uz lauku ejot, viņas apsegušas rupju vai vilnas seģeni, ko priekšā turējušas ciet ar roku, sargādamās no lietus. Mazturīgas sievietes saktu vietā brunčus ap vidu sējušas ar vilnas jostu. Bieži, virs iepriekš minētā apģērba, tikuši valkāti arī gari vadmalas svārki, ko apjoza ap vidu ar jostu, augšdaļu atstājot vaļā, lai būtu redzama lielā sakta. Vecas sievas nēsājušas identisku apģērbu, tikai tām nav bijuši vainagi un saktas, bet galva ir bijusi apsieta.¹¹⁹

Ir zināms, ka visā Vidzemē precētas sievietes galvā likušas tā saucamās torņa cepures, kas bija ieviesušās 17. gadsimta beigās pilsētas kultūras ietekmē. Kurzemieču tērpa ansablī nozīmīga vieta bijusi ierādīta priekšautiem. Tie tikuši valkāti ne vien darbā un ikdienā, bet skaisti izrotāti, tie tika sieti arī pie goda tērpiem. Kopumā, Kurzemes sieviešu goda tērpi bijuši atturīgi un saskaņoti un kurzemnieces tajos izskatījušās gaišas un svinīgas.¹²⁰

Ļoti labu priekšstatu par latviešu sievietes apģērbu sniedz arī 17. gadsimtā radītais Kurzemes jaunavas tērpa zīmējums, kas glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Tajā skaidri parādītas visas tautastērpa sastāvdaļas un proporcijas, kas ir labi pazīstamas arī 18. gadsimta tērpos. Šīs detaļas ir gari, vienkārši brunči, balta villaine, ko visapkārt rotā

¹¹⁸ Dzērvītis, Ģinters. *Latviešu tautas tērpu vēsture*. Rīga: Antēra: 2007, 112. lpp. 312 lpp.

¹¹⁹ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995, 7. lpp. 237 lpp.

¹²⁰ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Latviešu tautas tērpi*. Rīga: Jāņa sēta, 1995. 8. lpp. 237 lpp.

izšuvuma joslas un ko satur virs krūtīm iesprausta sakta, šaurs, garš priekšauts, un kājās vīzes vai pastalas.

Kurzemes jaunava, 17. gadsimts

Ir zināms, ka rotaslietas - saktas, gredzenus – taisīja zeltkaļu cunftu amatnieki pilsētās pēc zemnieku pasūtījuma. Meistari, lielākoties bija vācieši, jo cunftu stingrā reglamentācija nedeva iespēju latviešu rotkaļiem tur iekļūt. Tomēr tika ņemtas vērā arī latviskās rotu tradīcijas un vietējā gaume. Kurzemes saktu tipi, kuru pamatā riņķa forma, izveidojās un attīstījās 17. – 18. gadsimtā. Lielo villaiņu saktu jeb dižsaktu virsmas plastiskie dekori un augu motīvu gravējumi pārsvarā veidojušies Kurzemē baroka stila ietekmē.¹²¹

Kopumā, tautastērpa komplekts ir uzlūkojams kā augstvērtīgs mākslas darbs ar vienotu kompozīciju, kurā ne krāsās, ne rakstā, ne valkāšanas veidā neko nevajadzētu mainīt. Līdz pat mūsdienām latvieši lielos godos, Dziesmu svētkos un citās tautas svētku reizēs velk mugurā tradicionālo tautastērpu, kas ir saglabājis 18. gadsimta tautas apģērba valkāšanas un darināšanas tradīcijas.¹²²

¹²¹ Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Kurzemes tautas tērpi*. Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 1997. 12. lpp. 398 lpp.

¹²² Priberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds, 2007. 156. lpp. 216 lpp.

NOBEIGUMS

Laika posms no 17. – 18. gadsimtam Eiropā, kā arī Latvijas teritorijā bija spilgtiem notikumiem pilns un daudzām pārmaiņām piesātināts laikmets. Šis bija laika periods, kad sabiedrības uztvere par dzīvi, par vērtībām mainījās, priekšplānā liekot materiālās vērtības, bagātību un smalku dzīvesveidu. Baroka laikmets bija spožu pieņemšanu, dārgu viesību un teātra laikmets un līdz ar to šim dzīves teātrim bija nepieciešamas spožas dekorācijas, un par tādām kalpoja krāšņie augstmaņu tērpi un izsmalcinātās rotaslietas. Apģērbs kalpoja kā materiālās labklājības apliecinājums, tāpēc baroka laika ļaudis tērpos ielika visu savu izdomu, lai akcentētu savu augsto stāvokli sabiedrībā un pārtikušo dzīvesveidu. Šajā laikā apģērba praktiskums nespēlēja visai lielu lomu, galvenais bija siluets un tērpa vizuālais iespaids.

Modes kaprīzes noteica, ka apģērbam jābūt darinātam no dārgiem audumiem, izejmateriāliem un izšūtam ar grezniem motīviem un rakstiem. Būtiski, ka šajā laikā attīstījās manufaktūras un daudzās Eiropas valstīs, ieskaitot Latviju, sāka ražot audumus un darināt jaunas modes preces. Vēl kā ļoti svarīgs faktors, kas veicināja luksa lietu izplatību bija tirdzniecības sakaru attīstība, kas apvienojumā ar manufaktūrās darinātajām lietām, nodrošināja, ka jaunākās baroka modes tendences tiek sadzirdētas visās Eiropas valstīs, un, ka tās lielvalstu modes iedvesmotas, sāk atveidot modes apģērba veidus arī savās teritorijās. Šādā veidā baroka mode ienāca arī Kurzemes galmā, jo tā pamatā pārņēmusi Holandes, kā arī Francijas stila iezīmes interpretējot tās savā, nedaudz pieklusinātākā veidā, un pielāgojot klimata un dzīvesveida īpatnībām.

Jāuzsver, ka baroka modes tendences Kurzemē diktēja tā laika hierarhija – hercogi un bagātie muižnieki, jo to materiālā situācija ļāva tiem iegādāties modē esošos dārgos audumus un pasūtīt apģērbus pie profesionāliem šuvējiem, kas spēja atdarināt sarežģītos baroka laika silueta tērpus. Zemāko kārtu pārstāvjiem apģērbs vairāk kalpoja praktiskiem nolūkiem un bija daudz vienkāršāks.

Baroka laikā, hercogi un hercogienes bija pārņemti ar bagātības izrādīšanu un naudas šķērdēšanu skaistumlietās. Reizēm, materiālās labklājības ziņā, arī turīgāki Kurzemes hercogistes iedzīvotāji būtu varējuši sev iegādāties vienlīdz krāšņus tērpus un rotas kā augstmaņiem, taču tas nebija iespējams. Ieviestie greznumlietu un apģērbu

nolikumi ierobežoja pārmērības ikdienā valkātajā tērpā un noteica, ko tieši ir atļauts ģērbt konkrētā situācijā vai pasākumā. Šāda veida ierobežojumi sekmēja to, ka augstmaņi izcelās uz zemāku sabiedrības slāņu fona un pēc nēsātā uzreiz bija nosakāms pie kādas sociālās kārtas pieder konkrētā persona.

Apģērbu mode baroka laika Kurzemē bija ļoti daudzveidīga, taču vairākumam tērpu bija vienojoši tērpa elementi. Tērps tika greznots ar dekoratīvām uzšuvēm, lentām, dekoratīvām pogām un kabatām. Audumu izvēlē dominēja smagnēji audumi piesātinātās, spilgtās krāsās, kuriem gaisīgāku un vieglāku iespaidu piešķīra modē nākušās mežģīnes. Pārspīlēta greznība un teatrāla atmosfēra raksturoja baroka laikmeta ikdienu un, kā viena no svarīgākajām tās sastāvdaļām, bija iespaidīgie apģērbi.

Runājot par pētījuma tālāko perspektīvu un iespējām to turpināt, lai iegūtu plašāku ieskatu par baroka modi Latvijā, būtu nepieciešams izpētīt arī citu Latvijas novadu tērpus, kā arī pievērsties šajā laikā veidoto gravīru attēlotajiem tērpiem, gleznotajiem portretiem, sīkāk pētīt arī šī laika teātra tērpu detaļas un aksesuārus.

TĒZES

1. Mode Latvijā ir gājusi kopsolī ar Ziemeļeiropu, no Francijas reizēm atpaliekot par 10 gadiem.
2. Baroka mode nebija viendabīga un tāpat kā Eiropā, tā arī Kurzemē apģērbi un modes aksesuāri bieži mainījās vai pielāgojās citu zemju tērpu tendencēm. Latvijas baroka modi ļoti ietekmējusi Vācijas, Francijas un Holandes mode.
3. Baroka laika apģērbs nekalpoja tikai vairs praktiskiem nolūkiem, tas bija visuzskatāmākais veids, kā augstmaņiem dižoties ar savu bagātību, augsto labklājības līmeni, iespēja parādīt savu piederību sabiedrības hierarhijai.
4. 1598. gadā Rīgas pilsētas tipogrāfs Nikolauss Molīns (*Nicolaus Mollin*) ir iespiedis unikālu izdevumu „Karaļa pilsētas Rīgas - Vidzemē - godātās rātes atjaunoto kāzu un apģērbu nolikumu, ” kas ierobežoja greznības izrādīšanu valkātajos tērpos un aksesuāros. Viss kas bija atļauts augstākajai sabiedrības kārtai, ar likumu tika aizliegts zemākās kārtas iedzīvotājiem. Greznības likumi, kuros norādīja, kā drīkst ģērbties iedzīvotāji Latvijā, atkarībā no viņu sociālā stāvokļa, bija spēkā līdz 18. gadsimtam.
5. Kurzemes hercogistes ziedu laiki sākās ar hercoga Jēkaba Ketlera valdīšanas laiku (1642 – 1682) , jo herogs atzina aktīvu merkantilisma politiku. Hercogs Jēkabs izveidoja ražošanas manufaktūras, kurās ražoja dzintara izstrādājumus, metāla darinājumus, vērpa vilnu, auda līnu, izgatavoja stiklu un vēl daudzas citas.
6. 17. gadsimtā gan vīriešu, gan sieviešu kurpju modē ienāca kurpes ar papēdi, ko izgatavoja no koka un apvilka ar ādu vai darināja no vairākām, ar koka tapiņām savstarpēji sastiprinātām, biezas ādas kārtām. Kurpju siksnīņas sasēja zem mēlītes vai tās tika sasietas pāri mēlītei, sējuma vietu rotājot ar dekoratīvu lenti vai sakrokota auduma „kurpju rozi”.
7. 17. gadsimta sākumā modes pasaulē sāka iezīmēties jauna silueta tērpi. Vīriešu modes galvenā sastāvdaļa bija kamzolis ar nelielu V veida kakla izgriezumu priekšpusē un vēdekļveida krāgu aizmugurē. Kamzoļa vidukļa līnija priekšpusē izteikti pazeminājās un nosmailinājās. Bieži apģērbu dekorēja ar noteiktās kompozīcijās kārtotiem iegriezumiem, caurumiņiem, šķēlumiem, kā arī dekoratīvām, aplikatīvām lentēm, kuras uzšuva tā, lai paslēptu vīles un akcentētu tērpa siluetu.

8. 17. gadsimta sākumā sieviešu apģērba modē bija svārki ar karkasu, kas turēja svārkus horizontāli prom no vidukļa, kas apvienojumā ar ciešo ņieburu radīja iespaidu, ka ķermeņa augšdaļa būtu servēta uz lielas paplātes. Ņiebura pārsvarā bija U veida izgriezums un šauras piedurknes ar atsevišķi uzliekamām, iecietinātam piltuvveida mežģīņu aprocēm. Šī modes tendence bija aizguvums no spāņu modes, bet tā ātri mainījās par labu holandiešu un franču modei.
9. Baroka laika cilvēku nav iespējams iedomāties bez krāšņas parūkas. Parūku mode Latvijas teritorijā pilnībā sekoja Francijas parūku modei. Pārsvarā parūkas tika darinātas no cilvēku matiem, taču nabagāki sabiedrības pārstāvji reizēm bija spiesti nēsāt no zirga krēpēm gatavotas parūkas. Krokoto apkakļu izmēram palielinoties, sieviešu parūku sasuka bija virzīta uz augšu, ko saturēja greznas dārgmetāla matadatas, rotāja juvelierizstrādājuma diadēmas un mākslīgie ziedi.
10. 1561. gadā Daugavas kreisajā krastā tika nodibināta Kurzemes un Zemgales hercogiste. Tāpat kā citur Eiropā, hercogistē strauji veidojās galma kultūra, kuras neatņemama sastāvdaļa bija grezni interjeri, izsmalcinātas manieres un noteikts ģērbšanās stils.
11. Baroka laikā modē visaktuālākās bija pērļu rotas un kaklarotas, salīdzinājumā ar iepriekš valdošo rotu modi, kļuva īsākas un iegūla dekoltē zonā. Ļoti izplatīts bija medaljons ar personas miniatūrportretu zīda lentē ap kaklu vai pie piedurknes. Vīriešu kārtas augstmaņi sāka nēsāt auskarus.
12. Mode Kurzemes hercogistē ātri pārņēma Eiropas modes tendences. 17. gadsimta pirmajā pusē Eiropā, kā arī Latvijas teritorijā aizraušanās ar mežģīnēm bija aizstājusi juvelierizstrādājumu lietošanas pārmērības. Baroka laika mežģīnēs tika ieausti diezgan smagnēji ziedu un augu motīvi. Mežģīnes Latvijā tika ievestas no Rietumeiropas un Krievijas, kur jau 16. un 17. gadsimtā to ražošana bija ļoti augsti attīstīta.
13. Galvenokārt, tērpos izmantotie audumi bija zīds, samts, smalki vilnas un linu audumi, flanelis, brokāts. Gandrīz ikviens, hercoga vai bagātā muižnieka, tērps bija apdarināts ar dažādu krāsu un platumu lentām, dekoratīviem pogcaurumiem, dekoratīvām kabatām vai grezniem izšuvumiem.
14. Lielākā daļa audumu, no kuriem bija darināti hercogu tērpi, tika ievesti no Ziemeļvācijas, Francijas un Holandes. Holandai bijusi ļoti liela loma Kurzemes baroka modes attīstībā. Šajā laikā Holandes mode bijusi diezgan atturīga un 17.

- gadsimta vidū tajā dominēja, galvenokārt, melni ar lielām mežģīņu apkaklēm darināti tērpi.
15. Augstmaņu tērpos tikuši izmantoti dažādu krāsu audumi un dažādu krāsu salikumi. Apģērbā bieži valdījis melnais vai brūnais holandiešu tērpa variants, kuru nēsājušas gan sievietes, gan vīrieši, taču, augstmaņu vidū, tikuši nēsāti arī tipiskiem Francijas baroka tērpiem līdzīgi apģērbi daudz košākās krāsās kā purpursarkans, zelta krāsa, karaliski zilais, violets vai balts.
  16. Baroka laika izšuvumos valdīja ziedu un augu motīvi, kas tika izpildīti ar dārgiem zīda diegiem. Pastāvējusi pat speciāla profesija - „pērļu izšuvējs”, kas nodarbojies tikai ar smalkiem pērļu darinājumiem.
  17. Apģērba apkakļu mode nemitīgi mainījās. Baroka modes sākumā Rīgā modē bija baltas, stērcelētas apkaklītes, ko pārņēma arī kurzemieki, bet baroka beigās parādījās krokotās apkakles jeb „dzirnavu akmens tipa apkakles”, kas visspilgtāk raksturoja tieši Kurzemes hercogu modi. Vēlāk šīs apkakles izzuda un modē nāca apkakles, kas veidotas no diviem gariem sasietiem auduma gabaliem.
  18. Cepuru mode, galvenokārt, identiski sekoja Vācijas cepuru modei. Visizplatītākās sieviešu starpā bija aubes tipa cepures, bet vīrieši nereti nēsāja augstās, koniskās holandiešu tipa cepures.
  19. Bērnu modē tika pilnībā atdarināta pieaugušo mode miniatūrā formā.
  20. Zemnieka ikdienas tērps bija relatīvi vienkāršs, bez mežģīnēm un citām smalkām detaļām. Apģērbs pārsvarā tika darināts no vilnas auduma un, lielākoties, tas bijis, praktiski, Eiropas modes neiespaidots. Zemnieki no baroka laika lietojuši baroka tekstilijas, reizēm, kaut ko no muižnieku vecajiem tērpiem, tērpu atgriezumiem, kurus izmantoja, lai darinātu ņieburus un aubes.
  21. Latviešu tērpos bijusi izteikta tieksme uz saktām. Kurzemes saktas bijušas ļoti barokālas un greznas. Ļoti izplatītas bijušas lielas riņķa saktas ar pogām vai iestiprinātiem mākslīgajiem dārgakmeņiem, kuras sprauda svētkos pie apģērba.
  22. Vienīgie apbedīšanas tērpu piemēri no Latvijas baroka apģērba ir aplūkojami Kurzemes hercogu kapenēs Jelgavas pilī, kā arī Rundāles pils muzeja ekspozīcijā.
  23. Apbedījumu tērpos, vienmēr, tika izmantoti apģērbi ar aizsienamu muguras daļu un, pārsvarā, tiem bijusi zīda odere. Pati apbedīšanas procedūra tikusi veidota kā grandioza ceremonija un apbedīšanas tērpa komplekts bijis darināts no smalkiem un grezniem audumiem, kā zīds, tafts, muarē.

24. Tradicionālais latviešu tautastērps 17. un 18. gadsimtā bija pilnībā izveidojies kā vienota mākslinieciskā kompozīcija ar noteiktām tā darināšanas un valkāšanas tradīcijām. Galvenās rotaslietas šajā laikā bija dažādi gredzenu saktu veidi ar stikla zīlēm un burbuļiem, gan bez tiem, un tajās no 17. līdz 18. gadsimtam, baroka stila ietekmē, līdzās ģeometriskajam, attīstījās augu ornamenti, kas bieži pat izskauda ģeometrisko rakstu.
25. Kurzemē sieviešu sagšām galos un apakšmalā bijušas bārkstis un arī platas rakstu joslas. Šīs joslas no abām pusēm ir bijušas ierobežotas taisnām svītrām, savukārt raksti bijuši attēloti apaļām pumpiņām. 17. gadsimta tērpā parādījies arī balts priekšauts, brunči, tumšas zeķes un vīzes vai pastalas. Zemnieki, nereti galvā nēsājuši apaļas ādas cepures, pusgarus, no jostasvietas uz leju krokotus svārkus, kas bijuši sasprausti ar barokālu saktu. Ap vidukli tiem bijusi apsieta josta, pie kuras piekārts nazis un kabata. Piedurknes palikušas šaurākas. Bikses bijušas cieši pieguļošas un kājās zemnieki nēsājuši īsus zābakus. Zemnieku sievas ap pleciem nēsājušas sagšas, kas ir bijušas saspraustas ar saktu. Galvā sievietēm bijušas cepures ar augstu dibenu. Nēburs bijis cieši savilkts, kas bijusi neiztrūkstoša baroka laika sieviešu tērpa sastāvdaļa, un brunču garums sniedzies līdz potītēm. Priekšauta garums bijis nedaudz īsāks par brunčiem un tā apakšmala bijusi rotāta ar dažādiem rakstiem. Tērps kopumā sastāvējis no sagšas, saktas, cepures, priekšauta un vīrieša svārku krokojums sācies uz leju no jostasvietas.
26. Kurzemē, jaunāko laiku galvas segas ir bijušas atšķirīgas no pārējo novadu galvassegām, jo to šūšanai, apdarei tikuši izmantoti pirkti, ievesti vai vietējās manufaktūrās un fabrikās ražoti materiāli – zīds, brokāts, samts, stikla pērlītes. 18. gadsimtā, muižu un pilsētu ietekmē, ieviesās un bija populāras dažādu piegriezumu modelētas sieviešu cepures. Šī tendence izmantot smalkos un dārgos audumus pastāvēja ikvienā baroka laika tērpā un, lai arī tautastērpā tā nebija tik spilgti uzsvērtā, arī tautastērpā iezīmējās baroka stila greznība.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Alcega, Juan. *Tailor's Pattern Book 1589*. Quite Specific Media Group; Facsimile edition 1999. 256. lpp.
2. Aldersons, Jūlijs. *Mākslas un kultūras vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 40. lpp.
3. Alen, Christopher. *French painting in the Golden Age*. London:Thames & Hudson, 2003. 224. lpp
4. Avotiņa, Austra, Blūma, Daina. *Latvijas kultūras vēsture*. Zvaigzne ABC. 2003. 507 lpp.
5. Baltiņš, Jānis, Baņķiere, Maija. *Rundāles pils muzejs*. Rīga: JUMAVA, 2001. 239. lpp.
6. Barthes, Roland. *Système de la mode*. Paris: Seuil, 1983. 358 lpp.
7. Bauer, Hermann, Prater, Andreas. *Baroque*. London: TASCHEN, 2006. 6. lpp.
8. Bazin, Germain. *Baroque and Rococo*. Thames and Hudson Ltd., London: 2002. 288. lpp.
9. Bernāra, Edīna, Dirāns, Janiks, Kabanns Pjērs. *Māksla no viduslaikiem līdz mūsdienām*. Rīga: JUMAVA, 2011. 107 lpp.
10. Blūma, Daina. *Mazā mākslas vēstures terminu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 23. lpp.
11. Bremša, Laila, Brasliņa Aija. *Latvijas mākslas vēsture*. Rīga: Pētergailis, 543 lpp. 101. lpp.
12. Calloway, Stephen. *Baroque*. London: Phaidon Press, 1994. 239. lpp.
13. Châtelet, Albert, Groslier, Bernard, Philippe. *Histoire de l'art*. Larousse, 2003. 320. lpp.
14. Dzērvītis, Ģinters. *Latviešu tautas tērpu vēsture*. Rīga: Antēra, 2007. 112. lpp.
15. Duplessis, Georges. *Costumes historiques des XVI, XVII et XVIII siècles*. Paris: *Bibliothèque impériale*, 1873. 150 lpp.
16. Faerm, Steven. *Fashion: Design Course*. Barron's Educational Series, Incorporated, 2010. 144. lpp.
17. Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 150. lpp.

18. Gardner, Helen. *Gardner's Art through the Ages: seventh edition*. Harcourt Brace Jovanovich, 1976.
19. Gaillard, Denise. *Histoire de l'art*. Paris: Hachette Livre, 1995. 167. lpp.
20. Gombrihs, Hans, Ernst. *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. 387. lpp.
21. Harris, Sutherland, Ann. *Seventeenth- Century Art and Architecture*. London: Laurence King Publishing, 2005. 440 lpp.
22. Ikšelis, B. Aivars. *Ceļojums mākslas pasaulē*. Rīga: STALKERS A IK, 2010. 338. lpp.
23. Jansone, Aija. *Tautas tērpa krekli Vidzemē 19.gadsimtā*. Rīga: Zinātne, 1999. 5. lpp.
24. Jansone, Ilga. *Galvas segas un plecu segas: lingvistiskais aspekts latviešu valodā*. Rīga: LU latviešu valodas institūts, 2003. 24. lpp.
25. Joly, Martine. *Introduction à l'analyse de l'image*. Paris: Nathan, 1993. 128 lpp.
26. Kanz, Roland. *Portraits*. London: Taschen GmbH, 2008. 96. lpp.
27. Krieviņa, Vita. *Latvijas vēsture īss izklāsts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 52. lpp.
28. Lamsters, Viktors, Ernests. *Ievads latviešu stila vēsturē*. Bostona: Elpa-2, 1981. 124. lpp.
29. Lanerī, Dažāns, Nadēža, *Glezniecības enciklopēdija*. Rīga: JUMAVA, 2004. 206. lpp.
30. Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 26. lpp.
31. Lester, Katherine, Morris. *Historic costume*. Illinois: Chass A Bennett, 1967. 4. lpp.
32. MacKenzie, Mairi. *Isms: Understanding Fashion*. London: Universe, 2009. 6. lpp.
33. Mollīns, Nikolauss. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 140 lpp.
34. Néraudau, Jean-Pierre. *Dictionnaire d'histoire de l'art*. Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1985. 327. lpp.
35. Palliser, Bury. *Histoire de la dentelle*. Paris: Firmin- Didot.- Mesnil, 1890. 259. lpp.
36. Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: Jumava, 2010. 582 lpp. 316. lpp.
37. Prīberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007.
38. Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Rīga: Hofman Studio, 2012. 23. lpp.
39. Štukenbroka, Kristiāne, Barbara, Tepere. *1000 šedevru Eiropas glezniecībā 1300- 1850*. Rīga: Jānis Roze, 2007. 981. lpp.

40. Toman, Rolf. *Baroque architecture. Skulpture. Painting*. London: KONEMANN, 2004. 421. lpp.
41. Tierney, Tom. *French Baroque and Rococo Fashions*. London: Dover Pubns, 2002. 70 lpp.
42. Vorns, Roulands, L. *Redzeslokā 28: Tērpi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 28. lpp.

Elektroniskie informācijas resursi

43. Deleuze, Gilles. *Un critère pour le baroque*. Les Éditions de Minuit, 1988. Pieejams: http://www.revue-chimeres.fr/drupal_chimeres/files/05chi01.pdf [Skatīts 2014. 9. mai.]
44. Kipar's, Nicole. *Ladies' baroque clothing*. 2003. Pieejams: http://www.kipar.org/baroque-costumes/costumes_female.html [Skatīts 2014. 2. mai.].
45. Latvijas piļu un muižu asociācija. *Jelgavas pils*. Pieejams: http://www.pilis.lv/a_pnm/view.php?id=1906 [Skatīts 2014, 17. mar.].
46. Latvijas valsts vēstures arhīvs. *No hercoga Gotharda līdz hercogam Jēkabam*. Rīga, 2011. Pieejams: <http://www.archiv.org.lv/hercogiste/index.php?id=24> [Skatīts 2014. 10. mai.]
47. Tautas tērpu centrs SENĀ KLĒTS. *Latviešu arheoloģiskais un tradicionālais tautastērps*. Pieejams: <http://www.senaklets.lv/tautas-t%C4%93rpi.php> [Skatīts 2014, 9. mai.]

SUMMARY

The goal of the present Bachelor Paper “Baroque Fashion in Courland in 17th and 18th centuries” is to study and summarize information on fashion and its peculiarities in Courland in 17th and 18th centuries, when the leading style in Europe and Latvia was the Baroque. The paper will summarize main fashion trends, types of clothing and jewellery, as well as general characteristics and features of the leading fashion style.

The research is based on information on the Baroque fashion in Courland available in museum archives and copies or restored authentic parts of the Baroque clothing. To provide as precise understanding on the essence of the époque and its fashion characteristics as possible, additional information source was used during the work, namely, interviews with people having a vast knowledge on the Baroque culture and style in Latvia. Visual materials attached to the present paper illustrate the fashion trends of the Baroque. Summarizing information obtained during the research of the above sources, the author of the paper reveals and analyses topical fashion features in Courland during the Baroque.

As a result of the above research it was concluded that the main factors influencing the development of fashion trends and choice of clothing in Courland during the Baroque period were: the large number of newly established production manufactories, due to which it was possible to create new types of clothing and accessories, development of the European trade links that allowed to spread the new fashion trends and most importantly – the common opinion that wealth and luxurious lifestyle is the key to happy life.

RÉSUMÉ

Le but de la thèse « Mode baroque en Courlande aux 17ème et 18ème siècles » est d'étudier et résumer les informations sur la mode et ses particularités en Courlande aux 17ème et 18ème siècles, quand en Europe et en Lettonie le baroque a été le style principal. La thèse résume les tendances principales de la mode, les types de vêtements et de bijoux, ainsi que les caractéristiques générales de ce style.

La recherche se base sur l'information sur la mode baroque en Courlande, qui est disponible dans les archives et les musées, ainsi que des copies ou des pièces authentiques restaurés des vêtements baroque. Pour fournir une compréhension plus précise sur l'essence de l'époque et les caractéristiques de la mode, une source d'information supplémentaire a été utilisée au cours des travaux, c'est-à-dire, des entretiens avec des personnes ayant une vaste connaissance sur la culture et le style baroque en Lettonie. Des matériaux visuels attachés à la thèse illustrent les tendances de la mode de l'époque baroque. Résumant les informations obtenues au cours de la recherche des sources ci-dessus, l'auteur de la thèse révèle et analyse les caractéristiques de la mode existant en Courlande pendant le Baroque.

À la suite de cette recherche, il a été conclu que les facteurs principaux qui influent sur l'évolution des tendances de la mode et le choix de vêtements en Courlande à l'époque baroque étaient: le grand nombre de manufactures de production nouvelles, en raison de laquelle il était possible de créer de nouvelles types de vêtements et accessoires, le développement des liens commerciaux européens qui ont permis de diffuser les nouvelles tendances de la mode et surtout - l'opinion commune que la richesse et le mode de vie luxueux est la clé de la vie heureuse.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

48. Alcega, Juan, Pain, Jean. *Tailor's Pattern Book 1589*. Quite Specific Media Group; Facsimile edition 1999. 256. lpp.
49. Aldersons, Jūlijs. *Mākslas un kultūras vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011. 40. lpp.
50. Alen, Christopher. *French painting in the Golden Age*. London:Thames & Hudson, 2003. 224. lpp
51. Avotiņa, Austra, Blūma, Daina. *Latvijas kultūras vēsture*. Zvaigzne ABC. 2003. 507 lpp.
52. Baltiņš, Jānis, Baņķiere, Maija. *Rundāles pils muzejs*. Rīga: JUMAVA, 2001. 239. lpp.
53. Barthes, Roland. *Système de la mode*. Paris: Seuil, 1983. 358 lpp.
54. Bauer, Hermann, Prater, Andreas. *Baroque*. London: TASCHEN, 2006. 6. lpp.
55. Bazin, Germain. *Baroque and Rococo*. Thames and Hudson Ltd., London: 2002. 288. lpp.
56. Bernāra, Edīna, Dirāns, Janiks, Kabanns Pjērs. *Māksla no viduslaikiem līdz mūsdienām*. Rīga: JUMAVA, 2011. 107 lpp.
57. Blūma, Daina. *Mazā mākslas vēstures terminu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 23. lpp.
58. Bremša, Laila, Brasliņa Aija. *Latvijas mākslas vēsture*. Rīga: Pētergailis, 543 lpp. 101. lpp.
59. Calloway, Stephen. *Baroque*. London: Phaidon Press, 1994. 239. lpp.
60. Châtelet, Albert, Groslier, Bernard, Philippe. *Histoire de l'art*. Larousse, 2003. 320. lpp.
61. Dzērvītis, Ģintars. *Latviešu tautas tērpu vēsture*. Rīga: Antēra, 2007. 112. lpp.
62. Duplessis, Georges. *Costumes historiques des XVI, XVII et XVIII siècles*. Paris: Bibliothèque impériale, 1873. 150 lpp.
63. Faerm, Steven. *Fashion: Design Course*. Barron's Educational Series, Incorporated, 2010. 144. lpp.
64. Freimanis, Igors. *Laiks. Laikmets. Mode*. Rīga: Madris, 1998. 150. lpp.

65. Gardner, Helen. *Gardner's Art through the Ages: seventh edition*. Harcourt Brace Jovanovich, 1976.
66. Gaillard, Denise. *Histoire de l'art*. Paris: Hachette Livre, 1995. 167. lpp.
67. Gombrihs, Hans, Ernst. *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997. 387. lpp.
68. Harris, Sutherland, Ann. *Seventeenth- Century Art and Architecture*. London: Laurence King Publishing, 2005. 440 lpp.
69. Ikšelis, B. Aivars. *Ceļojums mākslas pasaulē*. Rīga: STALKERS A IK, 2010. 338. lpp.
70. Jansone, Aija. *Tautas tērpa krekli Vidzemē 19.gadsimtā*. Rīga: Zinātne, 1999. 5. lpp.
71. Jansone, Ilga. *Galvas segas un plecu segas: lingvistiskais aspekts latviešu valodā*. Rīga: LU latviešu valodas institūts, 2003. 24. lpp.
72. Joly, Martine. *Introduction à l'analyse de l'image*. Paris: Nathan, 1993. 128 lpp.
73. Kanz, Roland. *Portraits*. London: Taschen GmbH, 2008. 96. lpp.
74. Krieviņa, Vita. *Latvijas vēsture īss izklāsts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 52. lpp.
75. Lamsters, Viktors, Ernests. *Ievads latviešu stila vēsturē*. Bostona: Elpa-2, 1981. 124. lpp
76. Lanerī, Dažāns, Nadēža, *Glezniecības enciklopēdija*. Rīga: JUMAVA, 2004. 206. lpp.
77. Lancmanis, Imants. *Jelgavas pils*. Rīga: Zinātne, 2006. 26. lpp.
78. Lester, Katherine, Morris. *Historic costume*. Illinois: Chass A Bennett, 1967. 4. lpp.
79. MacKenzie, Mairi. *Isms: Understanding Fashion*. London: Universe, 2009. 6. lpp.
80. Mollīns, Nikolauss. *Karaļa pilsētas Rīgas- Vidzemē- godātās rātes atjaunotais kāzu un apģērbu nolikums*. Rīga: Nikolausa Mollīna tipogrāfija, 1593. 140 lpp.
81. Néraudau, Jean-Pierre. *Dictionnaire d'histoire de l'art*. Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1985. 327. lpp.
82. Palliser, Bury. *Histoire de la dentelle*. Paris: Firmin- Didot.- Mesnil, 1890. 259. lpp.
83. Parute, Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: Jumava, 2010. 582 lpp. 316. lpp.
84. Prīberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007.
85. Skane, Taiga. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561- 1620*. Rīga: Hofman Studio, 2012. 23. lpp.
86. Štukenbroka, Kristiāne, Barbara, Tepere. *1000 šedevru Eiropas glezniecībā 1300- 1850*. Rīga: Jānis Roze, 2007. 981. lpp.

87. Toman, Rolf. *Baroque architecture. Skulpture. Painting*. London: KONEMANN, 2004. 421. lpp.
88. Tierney, Tom. *French Baroque and Rococo Fashions*. London: Dover Pubns, 2002. 70 lpp.
89. Vorns, Roulands, L. *Redzeslokā 28: Tērpi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 28. lpp.

Elektroniskie informācijas resursi

90. Deleuze, Gilles. *Un critère pour le baroque*. Les Éditions de Minuit, 1988. Pieejams: http://www.revue-chimeres.fr/drupal_chimeres/files/05chi01.pdf [Skatīts 2014. 9. mai.]
91. Kipar's, Nicole. *Ladies' baroque clothing*. 2003. Pieejams: http://www.kipar.org/baroque-costumes/costumes_female.html [Skatīts 2014. 2. mai.].
92. Latvijas piļu un muižu asociācija. *Jelgavas pils*. Pieejams: http://www.pilis.lv/a_pnm/view.php?id=1906 [Skatīts 2014, 17. mar.].
93. Latvijas valsts vēstures arhīvs. *No hercoga Gotharda līdz hercogam Jēkabam*. Rīga, 2011. Pieejams: <http://www.archiv.org.lv/hercogiste/index.php?id=24> [Skatīts 2014. 10. mai.]
94. Tautas tērpu centrs SENĀ KLĒTS. *Latviešu arheoloģiskais un tradicionālais tautastērps*. Pieejams: <http://www.senaklets.lv/tautas-t%C4%93rpi.php> [Skatīts 2014, 9. mai.]

PIELIKUMI

Intervijas

1. Pielikums.

Intervija ar Rundāles pils muzeja direktoru, baroka stila ekspertu Latvijā Imantu Lancmani.

Rundāle

Rundāles pils muzejs

2014. gada 10. Marts. Plkst. 11:00

1. Kādas ir baroka stila robežas Latvijā?

Ir dažādi viedokļi par to, kad sākās un kad beidzās Baroka stils Latvijas teritorijā. Baroka laiks Latvijā parādās ar nelielu novēlošanos salīdzinājumā ar Eiropu un katrā jomā tā nobīdes ir mazliet atšķirīgas. Arhitektūrā, piemēram, Rīgā tas ienāk samērā ātri, aptuveni 17. gadsimta trešajā ceturksnī, vienā laikā ar to kas parādās Vācijā. Kurzemes hercoga galmā ļoti maz ko būvē bet, ja iet runa par Jelgavas pili, hercoga Kazimira laikā bija mēģinājumi „barokalizēt” un interjeri ir bijuši barokāli. Telpas bijušas papildītas ar dažādiem gobelēniem, ļoti bieži tieši flāmu gobelēniem. Arī hercoga Frīdriha Kazimira bērnu apraksts rāda, ka interjeri ir bijuši izteikti barokāli ar dažādiem tekstīliju variantiem. Liels skaits polsterētu krēslu, ar audumiem apvilktu sienu, gultu, kas, praktiski, bijušas tikai no tekstīlijām uzbūvētas. Daudz dažādu krāsainu baldahīnu un gultas pārklāju, tas viss ir bijis smalki izšūts un ļoti grezns. Jāņem vērā, ka Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira galmā, strādājuši vairāki franču tapsētāji. Vienubrīd par septiņi galma tapsētāji, kuri visu laiku darbojas ar tekstīlijām. Tur tikuši darināti gobelēni, milzīgi audumu gabali, kurus uzvilka uz sienām un dažādi nodrapēja. Tapsētāju pienākums bija visu laiku hercoga galmā radīt citu aranžējumu,

citu mizanscēnu atkarībā no tā, kāds pasākums bija gaidāms – kāzas, bēres vai kādas svinības. Un tas kopumā arī bija ļoti tipiski baroka laikam - audumu pārbagātība. Ir zināms, ka Kurzemes hercoga galmā tas ir bijis gandrīz tāpat kā Versaļas galmā. Luija XIV galmā pastāvēja telpām tā sauktā „ziemas garnitūra” un „vasaras garnitūra.” Tas nozīmēja, ka nākot pavasarim, noņēma no sienām visus audumus, kas bija uzvilkti uz sienām, sarullēja, nolika malā un uzlika citus audumus vai pakāra citus gobelēnus. Un nākot rudenim atkal atgriezta atpakaļ. Tas arī pieder pie baroka tieksmes uz pārsteigumiem radīt atšķirīgu dzīves fonu. Tas ir apbrīnojami - septiņi francūži, kas nodarbojās tikai ar to, lai visu laiku veidotu atšķirīgu galma dzīves skatuvi. Tāpēc, šajā ziņā var teikt, ka baroks ienāca pietiekoši ātri, bet tie ir muižnieki, galms un Rīga. Runājot par pilsētām, piemēram, Kuldīgu, baroka mode ienāca desmit, divdesmit gadus vēlāk. Bet, kopumā, Latvija vienmēr ir gājusi pietiekoši kopsolī ar Ziemeļeiropu, no Francijas atpaliekot reizēm par desmit, divdesmit gadiem. Un robeža, kurā baroks Latvijā beidzas ir tad, kad baroks Latvijā pāriet rokoko. Latvijas baroks pāriet rokoko diezgan vēlu, aptuveni, 1740 gados, iespējams, 1750 gados. Tajā pašā laikā ir interesanti, ka baroka stils Latvijā noturējās ļoti ilgi. Arī Kurzemes hercoga galmā, Kurzemes hercogs Pēteris pārgāja uz klasicismu tikai ap 1780 gadu, pa īstam tikai tad, kad viņš aizbrauca uz Itāliju- 1784. gadā. Pirms tam, būtībā, viss ko cēla, kā dekorēja tērpu, tas bija rokoko. Un var redzēt, ka lietišķajā mākslā, it sevišķi provincē, rokoko noturējās līdz astoņpadsmitā gadsimta pašām beigām, reizēm pat ieejot 19. gadsimtā. Piemēram, baroka skapji mēbelēs, tika vēl taisīti deviņpadsmitā gadsimta sākumā. Tas nozīmē, ja zemnieks kaut kad bija ieraudzījis skapi, sevišķi Francijas tipa skapji ar laužto, trapecveidīgo frontonu, tad viņš arī turpināja tādus lietot. Jo sociāli zemāks bija attiecīgais patērētāju slānis, jo stila uzņemšana notika lēnāk. Brīžiem arī notika dīvainas stila pārplūšanas.

2. Vai Latvijas teritorijā ir saglabājušies tērpi no baroka laikmeta, pēc kuriem var spriest par baroka modi Kurzemē?

Latvijā, praktiski, ir saglabājušies tikai apbedījumu tērpi un dažādi portreti, par kuriem var nojaust par tajā laikā valdošo modi. Atšķirībā no Zviedrijas vai Vācijas, mums vienkārši nekā nav. Un arī portretu ir ārkārtīgi maz. Tos var apskatīt 1986. gadā izveidotajā izstādes portretu katalogā, kurā apkopoti 17. gadsimta portreti.

Kā jau teicu, materiālu ir ārkārtīgi maz, ir pāris portreti un tas, kas ir atrasts kapos. Ir saglabājušies arī hercoga tērpu saraksti, inventāri. Par šīm lietām vairāk var pastāstīt Daira Līdaka, kas ir restaurējusi Kurzemes hercogu kapenes un strādājusi arī ar šiem inventāriem. Pašlaik viņa restaurē arī hercoga Jēkaba Kazimira apbedīšanas tērpu, kas ir izcils baroka laika apbedīšanas tērps. Daira Līdaka ir restaurējusi arī Luīzes Šarlotes tērpu, kas arī ir pieskaitāms šim laikmetam. Saglabājušies ir pāris rēķini, par to cik un kādu audumu iepirka hercogs un viņa galms.

Tieši Jelgavas pilī ir saglabājusies paši labākie tērpi, audumi, viss kas ir, ir koncentrēts tieši tur. Rundāles pilī, praktiski, neko vairs neatstāj, bet viss kas ir, ir no baznīcām, galvenokārt, no Skaistkalnes baznīcas.

3. Kā, Jūsaprāt, varētu raksturot baroka modi Kurzēmē, kā arī Latvijas teritorijā kopumā?

Es jau minēju, ka mēs viņu praktiski nezinām. Šī laikmeta mode Latvijā nav arī padziļināti pētīta, līdz ar to mēs varam par to tikai nojaust pēc nedaudzajām materiālajām liecībām, kas atrodas muzejos.

Ir zināms, ka mode ir iespaidojusies no Vācijas. Viss Latvijā nonācis caur Vāciju, jo nav bijuši tieši veidi kā uzzināt, kas risinās Francijā, kāda mode valda Francijā, līdz ar to holandiešu mode, šie melnie tērpi parādījās, reizēm netiešā veidā, Brēmenē, Hamburgā, Lībekā, kuri bija pārņēmuši šo holandisko dzīvesstilu un, protams, arī tērpu. Ar aksesuāriem un rotām, ar tām ir pavisam grūti, jo nekas nav saglabājies.

4. Vai ir zināms, kuras bija tās valstis, no kurām iepirka audumus un izejmateriālus tērpiem?

Ir grūti nosaukt kādu konkrētu valsti, jo tās parādās tajā brīdī, kur kāds tirgotājs kaut ko piedāvā. Bet, galvenokārt, tā ir Ziemeļvācija un Holande. Holandes loma, kopumā, ir bijusi ļoti liela, jo tā bija ne tikai avots no kurienes ievada materiālus, bet Holandes mode runāja arī par Rīgu. Holandes pilsoniskā sabiedrība ar savu modes atturību, visiem šiem melnajiem tērpiem 17. gadsimta vidū bija ļoti atšķirīga no modes tendencēm, kas valdīja Francijā, kur tērpi bija ārkārtīgi raibi un krāšņi. Holandiskais apģērba variants ir

saglabājies pat bez jebkādam krāsu atšķirībām, gan sievietes, gan vīrieši nēsāja šo tērpa variantu.

Jāpiemin, ka hercoga Jēkaba laikā arī Mežotnē bijusi brokāta darbnīca un tur tikuši austi gobelēni, tā kā ne pilnīgi viss ticis ievests. Tas tā ir bijis, vienīgi tas noticis nelielos apmēros un, jāsaka, ka lielākā daļa, tomēr, ir bijusi ievesta. Tas ko redz Kurzemes hercogu kapenēs Jelgavas pilī, cik ārkārtīgi grezns un daudzveidīgs ir bijis izmantotais audums apģērbos liek noprast, ka tirdzniecība ar citām valstīm ir bijusi labi attīstīta. Arī 18. gadsimtā, kad runā par Bīronu dinastiju, gan Ernstam Johanam, gan hercogam Pēterim, galvenokārt, viss ir bijis iepirkts no ārzemēm.

5. Vai ir pastāvējušas tērpu atšķirības starp sabiedrības slāņiem?

Var teikt, ka pilsoņiem apģērbā ir bijusi tieksme uz Ziemeļvāciju, jeb caur Ziemeļvāciju uz Holandi, bet muižniekiem caur Vāciju uz Franciju.

Hercogam un muižniekiem tērpi bija samērā tuvu. Taču, ja runā par Kurzemes muižniecību baroka laikā, nav jāiedomājas kādu ļoti aristokrātisku dzīvesveidu. Pamatā tā laika muižnieki bija zemes īpašnieki, kuri vairāk rūpējās par praktiskām lietām. Protams, ja bija kādas dzīres hercoga galmā vai kāds smalks saviesīgs pasākums, braukšana uz pilsētu, viņi sagērbās grezni, bet, kopumā, var pieņemt, ka ikdienas tērps bija relatīvi vienkāršs, bez mežģīnēm un citām smalkām detaļām.

Gribās piezīmēt, ka bērnu modē tika pilnībā atdarināta pieaugušo mode miniatūrā formā. Nepastāvēja nekāda specifika. Rokoko laika beigās, būtībā klasicisma laikā hercogu kapenēs Jelgavā ir apskatāma hercogienes Dorotejas meitiņas Šarlotes Frīdrihas kleitiņa. Var redzēt, ka tas ir precīzs liela cilvēka, sievietes tērpa atdarinājums, tikai mazs. Bērni arī nēsāja korsetes, viduklī cieši tās savēlot. Bērnam bija jāizskatās kā lellei. Vismaz aprindās, kas ievēroja modes nosacījumus. Ja runā par septiņpadsmitā gadsimta, īstā baroka laika tērpu, piemēram, zemnieku tērpu, par to nav praktiski nekādu saglabājušos materiālu. Visticamāk, viņš bijis, praktiski, Eiropas modes neiespaidots. Varbūt, tieksme uz saktām. Kurzemes saktas ir bijušas barokālas. Šajā ziņā, sudrabkaļi zemniekiem ražoja tipisku barokālu produkciju. Lielās riņķa saktas ar pogām vai iestiprinātiem pseido dārgakmeņiem. Atsevišķi apģērbi varbūt pastāvēja, bet to skaits ir samērā neliels. Zemnieki no baroka laika lietojuši baroka tekstilijas, reizēm, kaut ko no muižnieku vecajiem tērpiem, atgriezumiem, kurus izmantoja ņieburim uz aubēm. Tas bija vērojams

astoņpadsmitā gadsimta beigās. Visticamāk, zemnieki tikuši pie šiem atgriezumiem, kad kāda kundze uzdāvinājusi savu kleitu un zemiece vienkārši to ir pāršuvusi.

6. Vai, Jūs, varētu konkrētāk raksturot baroka modi Kurzemē – parūku veidus, izšuvumu specifiku, mežģiņu pielietojumu, krāsu lietojumu...?

Tāpat par izšuvumiem ir grūti precīzi spriest, bet zināms, ka Kurzemes galmā bijuši daudz un profesionāli izšuvēji. Ir bijusi pat speciāla profesija – „pērļu izšuvējs.” Muižnieki ir braukuši uz Kuldīgu un uz Jelgavu pasūtīt sev vēlamos apģērbus. Par galvenajiem šuvējiem Rundāles pilī var teikt, ka tas jau ir jautājums par stila beigām, jo Rundāles pils tika apdzīvota tikai no 1765. gada. Nav pareizi, ka rokoko stils tiek ietipināts barokā. Protams, rokoko izauga no baroka, bet kopumā, tas bija stils pats par sevi. Rokoko parādījās Francijā 18. gadsimta trīsdesmitajos gados, un Latvijā tas ienāca mazliet vēlāk - 18. gadsimta četrdesmitajos, piecdesmitajos gados. Laiks, kad Rundāle bija tādi „tīri” apģērbu šuvēji, tas jau ir īsti rokoko laiks. Rundāles pilī ir pieejami inventāri no 1740. gada, par to ko ir konfiscējuši hercogam Ernstam Johanam Bīronam, daudzas kleitas, apģērbi, audumu baķi, mežģīnes. Šajā laikā valdīja nepārvarama tieksme uz greznību, naudas izšķiešanu. Ir uzskats, ka tad kad hercogu arestēja 1740. gadā, ka tajā laikā viņa sievas kleita bija vērtēta uz pus miljonu rubļiem. Elizabetei Petrovnai bijuši vairāki tūkstoši kleitu, līdz ar to viņa katru dienu vilka citu kleitu un savas dzīves laikā viņai pat nebija iespēja uzvilkt visas savas kleitas. Un tas tikai rāda kādu vietu dzīvē ieņēmis tērps.

- Par parūkām vislabāk var spriest no portretiem. Parūku mode absolūti sekojusi tā laika caurmēra Eiropas modei. Tā mode ienākusi ļoti ātri. Parūku taisītājs ir bijis jau konkrēts amats. Gan Jelgavā, gan visās lielākajās pilsētās parūku meistara pakalpojumi ir bijuši ārkārtīgi pieprasīti. Ir viegli izsekot, kā parūkas, parūku tipi mainījušies laika gaitā. Luija XIV jaunībā mati vienkārši tikuši sasprogoti un pacelti uz augšu, tas viss ir izpētāms baroka laika gravīrās. Un Latvijā bijis tieši tāpat.
- Par mežģīnēm runājot, baroka laikā tām ir bijusi milzīga loma. Interesanti, ka sarakstos no 1730 gadiem iet runa par kādām īpašām mežģīnēm, kad kāds piegādātājs hercogam raksta, ka tādas mežģīnēs kā hercogs vēloties, nekur nav iespējams atrast. Ļoti iespējams, ka runa ir bijusi par sudraba mežģīnēm. 1986. gadā izveidotajā izstādes portretu katalogā var redzēt, cik smalkas mežģīnes apģērbā nēsājušas aptiekāru sievas, aube tikusi apdarināta ar mežģīnēm visos iespējamajos veidos un tā, viennozīmīgi, nav bijusi lēta „

kaprīze". Katrā ziņā, mežģīnēm pievērsa ļoti lielu uzmanību. Mežģīņu sarežģītība, smalkums parādīja valkātāja bagātību un stāvokli sabiedrībā.

- Arī modes apkakļu veidi ir nemitīgi mainījušies. Tā laika rīdzinieka tērpā parādījās balta, stērcelēta apkaklīte. Bieži vien baroka beigās populāras bija apkakles, kas ienākušas no renesances, manierisma - krokotās apkakles, jeb „ dzirnavu akmens tipa apkakles.” Vēlāk tās izzuda un parādījās garas, no diviem mežģīņu gabaliem sasietas apkakles. Modē nāca arī tas, ko mēs pazīstam kā „ žābo”. Ap 1680.gadu modē bija žābo ar apakšā sarkanu, sasietu tauriņu.

- Par cepuru veidiem gan galīgi nekas nav zināms. Vienīgi tie, ko var redzēt dažādos gleznojumos. Vīriešiem holandiešu tipa cepures augstas un koniskas. Bet, kopumā, cepuru veidi pilnībā atbilda tam, ko nēsāja tajā laikā Vācijā.

2. Pielikums

Intervija ar Rundāles pils muzeja tekstiliju restauratori Dairu Līdaku

Rundāle

Rundāles pils muzejs

2014. gada 7. Marts. Plkst. 13:00

1. Vai Latvijas teritorijā ir saglabājušies tērpi, par kuriem var spriest par Latvijas baroka modes raksturu?

Par baroka laika apģērbu Latvijas teritorijā vislabāk var spriest pēc apbedījumu tērpiem, jo vienkārši tie ir vienīgi apģērbi, kuri ir saglabājušies no konkrētā laikmeta. Kurzemes galms bija vieta, kur rīkoja krāšņas balles, rādīja teātri, muzicēja, notika krāšņa viesu uzņemšana ar uguņošanu, hercoga, galminieku un amatpersonu vajadzībām pirka dārgus audumus un dučiem zelta un sudraba pogu. Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira valdīšanas laiks (1682.-1698.) sakrita ar Luija XIV (1643.-1715) laikmetu Francijā, kad Saules karaļa un viņa galma dzīvesveids un mode bija pārņēmusi Eiropu. Tomēr vienīgā materiālā liecība par to laiku Latvijas teritorijā ir hercoga pēdējais apģērbs. Saglabājušies ir svārki, veste, bikses, zeķes, mantijas fragmenti, ādas kurpju fragmenti, divas pogas. Var redzēt, ka apbedījumu tērpos, vienmēr, tika izmantoti apģērbi ar aizsienamu muguras daļu un, pārsvarā, tiem bijusi zīda odere.

- **Frīdriha Kazimira tērps**

Hercoga veste bijusi ar garām, liektām piedurknēm un apaļu kakla izgriezumu. Vestei bijuši šķēlumi sānu vīlēs, priekšpusē tā bijusi sapogājama un aizmugurē sasiename ar četriem pāriem ripsa lentu. Tajai bijušas arī iešūtas kabatas ar trapecveida atloku un dekoratīviem pogcaurumiem. Interesanti, ka lielai daļai šī laikmeta apģērbu paduses nebijušas aizšūtas, tāpat arī Frīdriha Kazimira apbedīšanas vestei. Kreisās piedurknes aprocei bijušas piešūtas baltas ādas sloksnītes. Odere tikusi izgatavota no balta zīda tafta. Veste izgatavota no zila zīda atlasa ar brokāta rakstu kas veidots joslās - pārmaiņus blīva brokāta josla ar ziedu motīvu un augu - puķu vītņi zilā atlasa laukumā. Veste sašūta ar

brūnu un dzeltenīgu zīda diegu. Vestes siluets bijis no augšā šaura uz platāku lejā pēc kā parauga nākotnē izveidojusies arī sabiedrībā tik pazīstamā fraka. Hercoga bikses bijušas pusgaras, platas, izgatavotas no sudraba brokāta auduma izšūtas ar zelta brokāta rakstu. Tām ir balta zīda tafta odere, bez iešuvēm. Biksēs viduklī sakrokotas. Abos bikšu galos pa iekšējo vīli ir šķēlums un vidukļa vietā ir auduma josta. Svārkiem, kas radās Francijā Luija XIV (*Louis XIV*) galmā 17.gadsimta pēdējā ceturksnī, bijusi raksturīga cieši pieguļoša augšdaļa, plata apakšējā daļa, vertikāli iegrieztas kabatas ar bagātīgi rotātu apmalojumu, daudziem dekoratīviem pogcaurumiem, zelta un sudraba izšuvumiem. Šis svārku veids ir vērojams arī Hercoga Frīdriha apģērbā. Tie tika šūti no nebalinātas vadmalas, kas ar gariem dūrieniem piešūta pie vidēji smalka linu auduma. Svārkiem apaļš kakla izgriezums, liektas piedurknes ar platiem atlokiem, kuras apakšpusē sasetas ar diviem pāriem lenšu, bet virspusē virs vīles uzšūtas zelta brokāta treses. Svārkiem priekšpusē sešpadsmit pogājami pogcaurumi un vienpadsmit dekoratīvi. Ir vērojami arī dekoratīvi pogcaurumi gar vertikāli iegriezto kabatu abām pusēm un priekšas gabala paplatinājuma aizmugures malu. Gar malām ir blīvi izšūtu puķu kompozīcija ar ziediem un lapām, kas izpildīti ar brokāta diegu. Pārējo laukumu aizpilda augu un ziedu arabeska, kas veidota no trim brokāta diegiem. Svārkiem gaiši brūna zīda odere ar ģeometrisku reljefu rakstu. Tika atrastas arī Frīdriha Kazimira tērpa pogas, kas veidotas uz sfēriskas koka ripas tinot brokāta diegu. Sveču gaismā šāda tipa poga mirdzēja un radīja dimanta mirdzuma efektu.

2. Kā, Jūs, īsumā raksturotu baroka modi Latvijā?

Latvijas baroka mode bija krāšņa un hercogiem ļoti patika greznoties, kā arī izrādīt savas bagātības un sacensties citam ar citu izdomas ziņā. Taču, lai arī cik spoža tā būtu bijusi, salīdzinājumā ar Francijas baroka modi, tā nebija tik kļedzoša un tik pārspīlēta. Latvijas modē nebija nekā lieka, un, reizēm, tā liekas pat vieglāk saprotama un gaumīgāka nekā pompozā Francijas mode.

3. Vai ir zināma kāda informācija, par tā laika tērpu darinātājiem?

Jāmin, ka lielāko daļu no apģērbiem, aksesuāriem ražoja paša hercoga manufaktūrās, jo tas bija ekonomiski daudz izdevīgāk. Mežotnē atradās manufaktūras, kurās auda gobelēnus, izgatavoja brokāta audumu. No Dancigas - nozīmīgas Polijas tirdzniecības pilsētas, tika pieaicināts vilnas un zīda krāsotājs. No Anglijas iepirka zīda zeķes un dažādus modes audumus. Ir informācija, ka galmam strādāja vairāki galma drēbnieki ar palīgiem. Ir zināmi pat vārdi kā, piemēram, Kristians Ernsts Ulrihs (*Christian Ernst*

Ulrich) Albrehts Špehtmans (*Albrecht Spechtmann*), kuri šuva apģērbus hercogam un citām amatpersonām, kā arī citi ar izgatavošanu saistīti amatnieki: pogu izgatavotājs Ādolfs Karls Binhers (*Adolf Karl Bchner*), pozamenta izgatavotājs Kaspars Veiss (*Caspar Weiss*), sudraba stieplu izgatavotājs Johans Frīdrihs Milders (*Mülders*), kā arī pārējie amatnieki kā, piemēram, dzintara griezēji, alvas lējēji, parūku taisītāji, profesionāli cimdu izgatavotāji. Audumus hercogs iegādājās diezgan daudz- zīdu, samtu, smalkus vilnas un linu audumus, flaneli, lielā daudzumā dažādas lentas, bet dažkārt hercogs iegādājās Rīgā šūtu apģērbu - ar zeltu un sudrabu izšūtus svārkus, zelta ar sudrabu brokātu un dučus kamzoļu pogu no zelta. Lai arī Frīdriha Kazimira galmā bija speciāls galma pogu taisītājs, pogas diezgan lielā skaitā tika arī iepirktas. Kādā no 1684. gadā izrakstītajiem rēķiniem, var lasīt, ka tika pasūtīti olektīm zaļi un balti tafta audumi, dučiem jaunās modes zīda pogu. Interesanta ir norāde, ka taftu lietoja bikšu oderei. Rēķinos reti parādījušies apģērbu nosaukumi, minētas bikses, kamzolis (*Kamisol*), svārki (*Rock, Paltrock*), cepures, zeķes, kurpes. Hercogu kurpes, bieži vien, izgatavojis īpaši no Francijas pieaicināts kurpnieks.

4. Vai ir pastāvējušas apģērbu atšķirības starp sabiedrības slāņiem?

Protams, ka ir. Vienkāršajiem hercogistes iedzīvotājiem, kā arī medniekiem bieži vien apģērbus šuvuši nevācu drēbnieki vīrieši un apģērbi tika darināti no daudz lētākiem materiāliem. Princešu pāži un sulaiņi nereti valkāja paltrakus izgatavotus no brūna auduma ar sarkanu oderi. Vispār, ir zināms, ka jau baroka laikā sēru tērpos, galvenokārt, izmantoja melnas krāsas apģērbu un hercogistes kalpotāju sēru tērps sastāvēja no svārkiem, biksēm un kamzoļa.

3. Pielikums

Intervija ar Bauskas pils muzeja galveno speciālisti pētniecības darbā Taigu Skani

Rundāle

Rundāles pils muzejs

2014. gada 20. Februāris. Plkst. 14:00

1. Ar ko, Jūsprāt, aizsākas baroka stils Latvijas teritorijā?

Baroks aizsākas ar hercoga Jēkaba valdīšanas laiku. Šajā laikā manierismam ir ārkārtīgi liela nozīme. Nevar izšķirt manierismu no baroka. Ziemeļos parādās manierisms, bet Dienvidos baroks. Kurzemes hercogiste šajā laikā ir uz privātīpašumu balstīta valsts, visi sacenšās kurš foršāks, pucējas, zīmējas...Tāds jau bija tas baroks, jo spilgtāks un krāšņāks, jo labāk. Šajā laikā viss uzplaukst, un Kurzemes hercogiste ņem visu ko Eiropa dod.

2. Vai Kurzemes hercogiste ātri seko Eiropas modei?

Bez šaubām, ka ātri. Baltijas vācieši, visi kopumā, seko franču modei. Ir jau tā, ka modei īsti strīpu nenovilksi, mode mainās pa paaudzēm, vienu kleitu valkāja vecmāmiņa, nedaudz savādāku valkā viņas meita, taču ir kaut kādi vecmāmiņas kleitas elementi utt. Manierisma apģērbs pastāvēja paralēli baroka kleitām. To var spriest pēc portretiem. Taču robeža ir slidena, viss mainās ar paaudzēm.

Vispār, vācietes un sabiedrība ap Baltijas jūru pieņem ātri franču modi, atšķirība no Centrāleiropas – Austrijas, Polijas – tās bija katoļu zemes un mode krasi atšķīrās. Centrāleiropā savādāk kā Baltijas jūras apkārtnē. Bet kopumā, kas notiek Eiropā, tas notiek Kurzemes hercogistē. Pastāv izteikta atšķirība protestantiem un katoļiem (Austrija, Polija).

Mums baroka modi atnes Gotharda Anna – Brandenburgas hercoga mazmeita, Mēklenburgas princese, Dānijas karaļnama mazmeita. Viņai ir ļoti liela loma.

Baltijas piekrastes valstu starptautiskie kontakti ir ļoti svarīgi. Svarīga ir 17. gadsimta sākuma hercogu draudzība ar Saksijas galmu. Vilhelms apprec Prūsijas princesi. Frīdrihs apprec Pomerānijas, jeb Polijas princesi. Visu šo saprecēšanos rezultātā viens no otra iespaidojas un jaunās valsts vēsmas parādās arī modē.

Mode ienāk, praktiski, neatkarīgi no politikas. Viss risinās vairāk privātā gaisotē. Politiskie ienaidnieki bieži vien bija tikai politiskie ienaidnieki, taču dzīvē viņiem bija labas attiecības un tad nu viņi tur visi „čupojās.”

3. Kā, Jūs, raksturotu baroka modi Kurzemē?

Tajā bija daudz ierobežojumu, nedrīkstēja mugurā vilkt visu, kas ienāk prātā. Tur vajag izpētīt Rīgas pilsētas tipogrāfa Nikolausa Mollīna 1593. gadā iespiesto „Karaļa pilsētas Rīgas – Vidzemē- godātās rātes atjaunotā kāzu un apģērbu nolikuma” – faksimilizdevumu. Tur to visu var redzēt, kas bija atļauts un kas nē.

Pastāvēja kārtu ierobežojumi ar likuma spēku. Pastāvēja pat īpaša policija, kas vaktēja, lai zemākās kārtas nenēsā hercogiem līdzīgus tērpus. Tas nekas, ja viņi to var atļauties, viņu kārtai tas bija aizliegts un ja kāds atļāvās nēsāt aizliegtos tērpus, tad viņš tika sodīts.

Bauskas pili asociē ar Ketleru namu, bet Rundāles pili ar Bīronu namu. Šīs divas dzimtas tad arī reprezentēja baroka modi Kurzemē un Latvijā.

4. Kur, Jūsaprāt, visprecīzāk ir attēlota baroka mode Kurzemē? Kur tā apskatāma?

Visprecīzāk baroka modi Latvijā ataino tā laika gravīras, kapakmeņi, tās ir pilnīgi precīzas un tajās var lieliski saprast, kāda tad bija tā mode. Tajos parādās 17. gadsimta ģērbtie tēli, ģērbtie Kurzemes hercogistes muižnieki.

Hercoga Frīdriha sieva Magdalēna – tā bija „baigā modes dāma.”

Baroka mode un vispār visas šī stila iezīmes Kurzemē bija tik spilgtas, jo Livonijā nedrīkstēja izrādīt pilnīgi neko, bet vēlāk pēc Livonijas sabrukuma viss uzplaukst, parādās sacensība visās lietās. Visi pēc aizliegtā perioda pārspilēti vēlas izrādīties, rotāties. Kostīms varēja būt plīks un nabags, bet to „norotāja” tā, lai tas galmā izceltos. Tas bija tā kā generālim zvaigznes.

4. Pielikums.

Attēli

1. att. Dāmu ģērbšanās kārtība 16. gadsimta beigās un 17. gadsimtā. *Tērps un rotas Kurzemes hercogistē 1561 – 1620 – izstādes katalogs*. Bauskas pils muzejs, 2012. 24. lpp.
2. att. Dzirnakmens tipa apkale. *17. gadsimta portrets Latvijā – izstādes katalogs*. Rundāles pils muzejs, 1986. 27. lpp.
3. att. Baroka laika kurpju mode. Attēls no Rundāles pils muzeja – Glabājas I. Baranovskas personīgajā arhīvā.
4. att. Čopines – 16., 17. gadsimta kurpes. The Bata shoe museum. Pieejams: <http://www.batashoemuseum.ca/podcasts/200903/index.shtml> [Skatīts 2014, 19. mai.]
5. att. Zelta mežģīnes. Attēls no Rundāles pils muzeja – Glabājas I. Baranovskas personīgajā arhīvā.
6. att. Holandiešu baroka tērpa melnais variants. Avotiņa, Austra. *Grēcinieka mierinājums*. Latvijas luterānis. Pieejams: <http://www.latvijasluteranis.lv/2013/09/23/grecinieka-mierinajums/> [Skatīts 2014, 19. mai.]
7. att. Parūku mode baroka laikā. Parute Edīte. *Stila un modes enciklopēdija*. Rīga: Jumava, 348. lpp.
8. att. Žābo ar spilgti sarkanu tauriņu. *17. gadsimta portrets Latvijā – izstādes katalogs*. Rundāles pils muzejs, 1986. 23. lpp.
9. att. Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērps. Rundāles pils muzejs. Glabājas I. Baranovskas personīgajā arhīvā.
10. att. Frīdriha Kazimira apbedīšanas tērpa pogas. Līdaka, Daira. *Kurzemes hercoga Frīdriha Kazimira apbedīšanas apģērbs – Greznība, Iznīcība, Atjaunošana*.
11. att. Kurzemes hercogienes Annas Šarlotes Dorotejas fon Mēdema tērps. Rundāles pils muzejs. Glabājas I. Baranovskas personīgajā arhīvā.
12. att. 18. gadsimta Dienvidkurzemes burbuļsaktas. Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Kurzemes tautas tērpi*. Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 1997. 14. lpp.
13. att. 17. gadsimta Kurzemes jaunava. Bremze, Zīle, Rozenberga, Velta. *Kurzemes tautas tērpi*. Rīga: Latvijas vēstures muzejs, 1997. 12. lpp.
14. att. Albas mežģīnes variācijas Kurzemē 1730. gadā. Prīberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*. Rīga: Zelta grauds. 2007. 155. lpp. 216 lpp.

15. att. Knipelēta mežģīne, Kurzeme, 1730. gads. Prīberga, Dagmāra. *Senās mežģīnes Latvijā*.
Rīga: Zelta grauds. 2007. 155. lpp. 217 lpp.

1. att.

DĀMU ĢĒRBŠANĀS KĀRTĪBA 16. GADSIMTA BEIGĀS

Izglītojoša programma "Ģērbšanās kultūra Kurzemes hercogistē" ar kostīma pielaikošanu

1 Augstdzimušas dāmas ģērbšanās procesā piedalījās viena vai vairākas kalpotājas, un tas aizņēma diezgan ilgu laiku. Vispirms apģērba lina vai kokvilnas apakšveļu, lai pasargātu virsdrēbes no sviedriem un ķermeņa eļļām. Krekla formu noteica virstērpa piegriezums. Pie vidukļa sasiemas veļas bikses bija garumā līdz ceļgaliem, reizēm tām bija odere.

2 Vīrs krekla ģērba korseti, kas bija no trim auduma kārtām šūts, pieguļošs ņieburs, pastiprināts ar klūgu vai vaļa kaula ribojumu un kaula vai koka dēlīti priekšpusē. Korseti aizsēja uz muguras vai priekšpusē. Tā palīdzēja noturēt stāju, saplacināja un uzspieda krūtīs uz augšu, piešķīra torsam apgriezta trijstūra formu.

3 Pie korsetes apakšmalas piesēja krinlīn Spāņu krinolīns (sp. *verdugado*) bij uz vītoli klūgu vai vaļa bārdas kaulstīpām uzstiepti koniskas formas apakšsvārki, kas palīdzēja noturēt si un uztvēra tērpa smagumu. Cerem gadījumos vilka stīpoto krinolīnu. Ikdienas krinolīna tunelišos ievēra blīvi savītu, resnu virvi, kas svārkī piešķīra mīkstāku krituma līniju.

4 Pie korsetes vīrs spāņu krinolīna ar auklām nostiprināja gurnu rulli, kas piešķīra svārku augšdaļai kupola formu. Gurnu rullis bija pusmēness, apaļas vai ovālas formas polsteris, kas blīvi piebāzts ar vilnu vai kokvilnu. Lielākos gurnu rullus stingrībai papildus apņēma ar klūgām.

5 Ja virstērpa kakla izgriezums un svārki priekšpusē bija vaļēji, tad korsetes dekoltē daļu pārsedza ar dekoratīvu krūtežu, bet uz krinolīna ar spraudītēm nostiprināja greznu "priekšautu", kas imitēja apakškleitu. Parasti gan krūtežas, gan kleitas piedurkņu, gan "priekšauta" audums un izšuvums bija saskaņoti.

6 Visbeidzot pienākusi kārtā ģērbt vīr ar auklīpām nostiprināt pie plecie piedurknes, izkārtot rotas, pūderi krāsoties un smaržināties. Kārtojo kalpotājas izšķīra dāmas galvvidū priekšējos matus atglauda no pieru un sarullēja divos rullīšos, bet aizm sapina bižē, ko pakauša daļā apņē ap galvu. Pār bizi pārvilka matu tī mazu aubīti un vīrs tās nostiprināj

2. att.

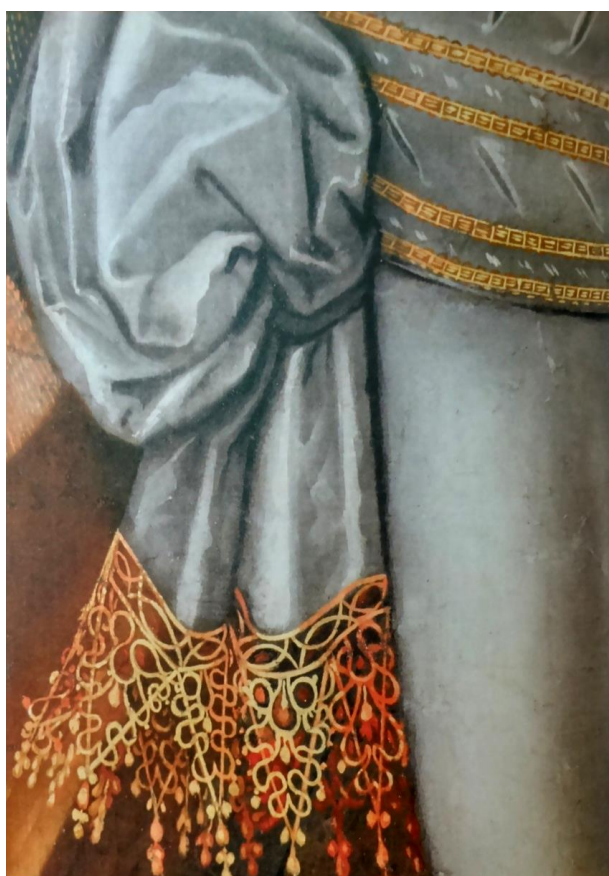
3. att.

4. att.

5. att.

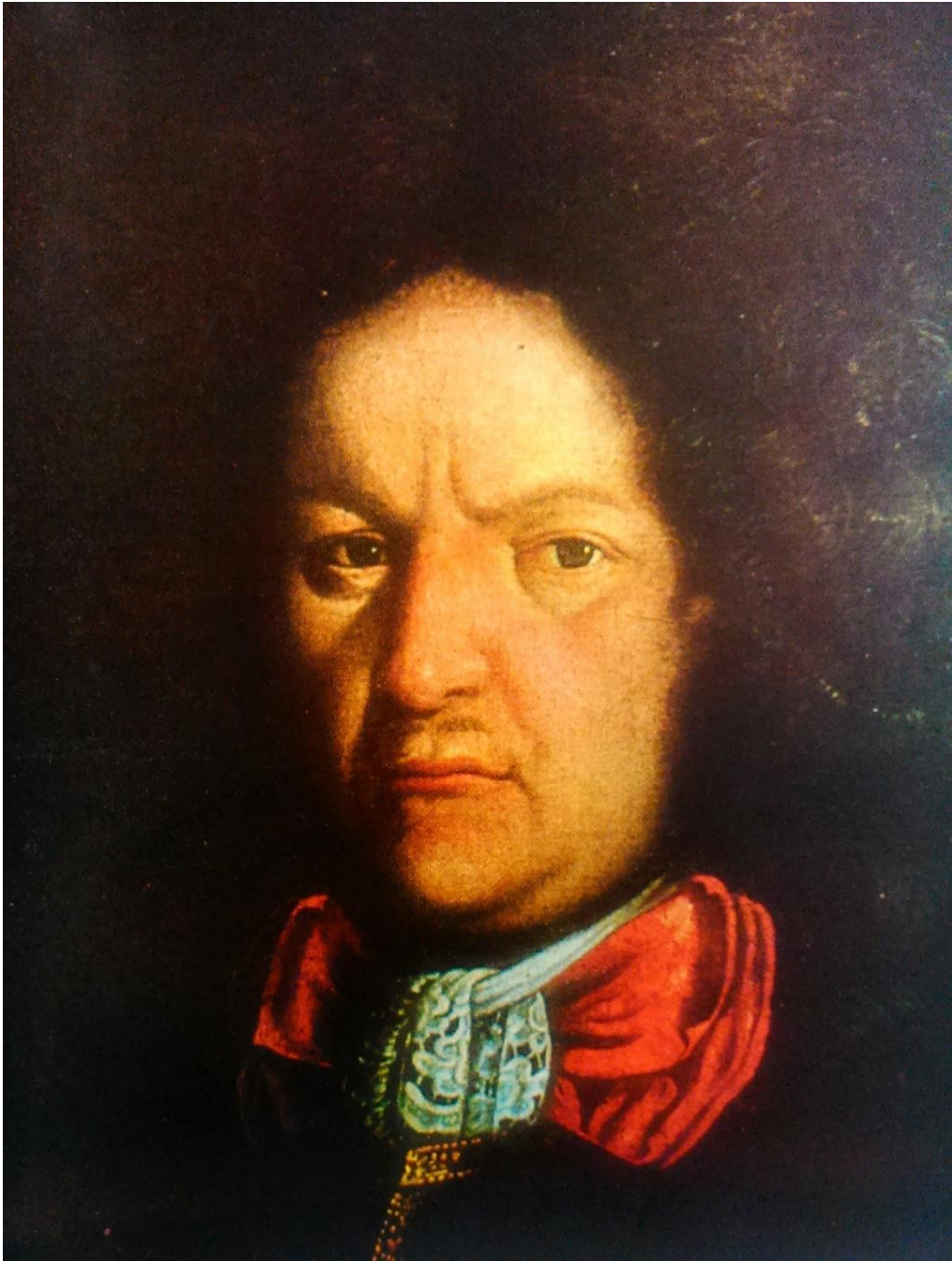
6. att.

7. att.

8. att.

9. att.

10. att.

11. att.

12. att.

13. att.

14. att.

15. att.

